

28.4.2009

Asia

SÄHKÖINEN ASIOINTI JA DEMOKRATIA (SADe) -HANKKEEN LOPPURAPORTIN LAUSUNTOYHTEENVETO**Sähköinen Asiointi ja Demokratia (SADe) -hanke**

Valtiovarainministeriö asetti 29.8.2008 julkisen hallinnon sähköisen asioinnin vauhdittamiseksi hankkeen, jonka tehtävänä oli laatia ehdotus koko julkisen hallinnon ja julkisten palvelujen kehittämislinjauksiksi sekä toimenpidesuunnitelmaksi vuosille 2009 – 2012. Hankkeesta käytettiin valmisteluvaiheessa lyhennettä SADe-hanke (Sähköinen asiointi ja Demokratia).

SADe-hankkeen loppuraportti luovutettiin hallinto- ja kuntaministerille 28.1.2009. Loppuraportti sisältää ehdotukset keskeisistä kansallisista sähköisen asioinnin tavoitteista, linjauksista ja toimenpiteistä julkisen hallinnon tietoyhteiskuntakehityksen vauhdittamiseksi vuosina 2009 - 2012.

SADe-hankkeen loppuraportin lausuntokierros

SADe-hankkeen loppuraportti toimitettiin lausuntokierrokselle 49:lle eri taholle 3.2.2009 (lausuntojen määräaika oli 20.3.2009). Lausuntopyyntö toimitettiin seuraaville organisaatioille ja tahoille ('X' merkityt tahot antoivat lausunnon):

(X) Valtioneuvoston kanslia	Jyväskylän koulutuskuntayhtymä
(X) Ulkoasiainministeriö	(X) Satakunnan sairaanhoitopiiri
Oikeusministeriö	Kuntien tietotekniikkavastaavat ry
(X) Sisäasiainministeriö	Ficom ry
Puolustusministeriö	Tieke ry
(X) Valtiovarainministeriö	Teknologiaeollisuus
(X) Opetusministeriö	Softayrittäjät ry
(X) Maa- ja metsätalousministeriö	(X) Sosiaali- ja terveysturvan keskusliitto
(X) Liikenne- ja viestintäministeriö	(X) Eläkeliiitto
(X) Työ- ja elinkeinoministeriö	Suomen ammattikorkeakouluopiskelijakuntien liitto, Samok
(X) Sosiaali- ja terveysministeriö	(X) Helsingin yliopiston ylioppilaskunta HYY
(X) Ympäristöministeriö	Elinkeinoelämän Valtuuskunta EVA
(X) Eduskunta	(X) Elinkeinoelämän keskusliitto EK
(X) Kansaneläkelaitos	(X) Accenture
(X) Eläketurvakeskus	Capgemini Finland Oy
(X) Suomen Kuntaliitto	F-Secure Oyj
(X) Kuluttajavirasto	(X) Fujitsu Oy
(X) Suomen itsenäisyyden juhlarahasto	Hewlett Packard
Helsingin kaupunki	(X) IBM
Espoon kaupunki	(X) Logica
Tampereen kaupunki	(X) Microsoft Oy
Turun kaupunki	Net Effect Oy
(X) Oulun kaupunki	Netum Oy
(X) Lahden kaupunki	(X) TietoEnator oyj
Kuusamon kaupunki	
(X) Kiteen kaupunki	

Edellä lueteltujen tahojen lisäksi lausunnon loppuraporttiin antoivat: Verohallitus, Näkövammaisten keskusliitto ry, Valtioneuvoston tietopalvelujen yhteistyöryhmä (Valtipa), Kuurojen Liitto ry, Jyväskylän yliopisto (Informaatioteknologian tiedekunta), Somus tutkimushanke (TKK, VTT, Tampereen yo., Jyväskylän yo. ja Tutkimusparvi), Ajoneuvohallintokeskus (AKE), maa- ja metsätalousministeriön hallinnonalan virastot, Tietoasiantuntijat ry, Itella sekä Työterveyslaitos.

Kaikkiaan lausuntoja saatiin 43 kappaletta.

Lausuntopyynnössä ministeriöiltä, niiden hallinnonalan virastoilta ja laitoksilta sekä alan toimijoilta pyydettiin lausuntoa SADe-hankkeen ehdottamista sähköisen asiointin linjauksista, toimenpiteistä sekä välittömästi käynnistettävistä hankkeista. Ministeriöitä pyydettiin lähettämään lausuntopyyntö myös oman hallinnonalan virastoihin ja laitoksiin ja kokoamaan niistä saadut lausunnot.

Liitteenä olevaan lausuntoyhteenvetoon on koottu eri toimijoiden lausunnoista keskeisimmät huomiot.

Sähköisen Asiointin ja Demokratian -vauhdittamisohjelma (SADe-ohjelma)

Hallitus hyväksyi talouspoliittisessa ministerivaliokunnassa 6.3.2009 kannanoton sähköisen asiointin ja tietoyhteiskuntakehityksen vauhdittamisesta. Kannanotossa todetaan, että hallitus vauhdittaa Suomen tietoyhteiskuntakehitystä ja sähköisten asiointipalveluiden leviämistä kolmella toimintakokonaisuudella: jatkamalla Arjen tietoyhteiskuntaohjelmaa, käynnistämällä Sähköisen asiointin ja demokratian ohjelman sekä uudelleen organisoimalla julkisten tietojärjestelmien määrittely, hankinta ja ylläpito.

Kannanotossa hallitus asetti tavoitteeksi, että kansalaisten ja yritysten sähköinen asiointi on mahdollista vuoteen 2013 mennessä kattaen kaikki keskeiset palvelut. Kansalaisten ja yritysten palveluille luodaan yhtenäiset asiakasrajapinnat eri tahojen tuottamiin julkisiin palveluihin. Tietoyhteiskuntakehitystä vauhdittaessaan hallitus tekee ratkaisuja, jotka tukevat palveluja molemmilla kansallisilla kielillä.

Hallituksen kannanoton pohjalta valtiovarainministeriö asettaa huhtikuussa 2009 sähköisen asiointin ja demokratian vauhdittamisohjelman (SADe-ohjelman). Ohjelman toteutuksessa hyödynnetään SADe-hankkeen loppuraporttia, lausuntoyhteenvetoa sekä loppuraportista saatuja kaikkia yksittäisiä lausuntoja.

Lisätietoja lausuntojen käsittelystä ja SADe-ohjelman valmistelusta

Lisätietoja SADe-hankkeen lausuntojen käsittelystä ja SADe-ohjelman valmistelusta antavat ylijohtaja Silja Hiironniemi, 09 160 33201, pääsihteeri Ville-Veikko Ahonen, 09 160 33227 ja neuvotteleva virkamies Marjukka Alaharja, 09 160 33231, etunimi.sukunimi@vm.fi.

Silja Hiironniemi
Ylijohtaja

Ville-Veikko Ahonen
Pääsihteeri

Liitteet Yhteen veto SA De-hankkeen (VM113:00/2008) loppuraportista saaduista lausunnoista

Liite: YHTEENVETOTAULUKKO SAdE-HANKKEEN LAUSUNNOISTA (VM13:00/2008), 28.4.2009

Taho	Yleiset huomiot (ml. viitekehys ja tavoiteasetanta)	Reaktio
Accenture	On hyvä, että julkishallinto panostaa sähköisen asioinnin kehittämiseen linjakkaasti ja pitkäjänteisesti. Ilahduttavaa on, että Suomen tavoitteena on palauttaa asemansa maailman viiden parhaan julkishallinnon sähköisiä asiointipalveluita tarjoavan maan joukkoon vuoteen 2015 mennessä. Kannattamme lämpimästi sähköisen asioinnin kehittämistä julkishallintotasoisena yhteistyönä, lähestymistapaa on sovellettu hyvin muussa julkishallinnon kehittämisessä. Sähköinen asiointi ja sen kehittäminen tulisi olla kiinteä osa julkishallinnon kehittämistä, joten on tärkeää, ettei sitä tehdä irrallaan muusta hallinnon kehittämisestä.	Ei aiheuta välittömiä toimenpiteitä
Ajoneuvohallintokeskus (AKE)	SAdE-hankkeen raportissa esitellään useita kannatettavia tavoitteita mm. palvelujen saatavuuden ja asiakaslähtöisyyden parantaminen ja tuottavuuden kasvu.	Ei aiheuta välittömiä toimenpiteitä
Eduskunta ¹	Kaikki ehdotukset ovat sinänsä kannatettavia. Loppuraportilta olisi toivonut vielä enemmän jämäkkyyttä painopisteiden valinnassa, aikataulutuksessa ja resursoinnissa. On todella erinomaista, jos kaikki esitetty voidaan toteuttaa. Hankkeen määrittelemä tavoitteista vuoteen 2015 on kannatettava mutta haastava.	Ei aiheuta välittömiä toimenpiteitä
Elinkeinoelämän keskusliitto, EK	Elinkeinoelämän keskusliitto EK pitää ehdotettuja linjauksia ja strategisia valintoja pääosin kannatettavina. Edellisellä hallituskaudella hyväksytyn tietoyhteiskuntastrategian toimeenpanosta vastaa liikenne- ja viestintäministeriön yhteydessä toimiva Arien tietoyhteiskunnan neuvottelukunta. Neuvottelukunta on hyväksynyt arjen tietoyhteiskunnan toimintaohjelman, joka sisältää yhteensä 40 hanketta ja toimenpidettä, joista osa on mukana myös SAdE-hankkeen toimenpide-ehdotuksissa. EK pitää ensiarvoisen tärkeänä, että liikenne- ja viestintäministeriö, valtionvarainministeriö tämän hankkeen vastuullisena toimijana ja muut eri tietoyhteiskunnan asiakokonaisuuksista vastuulliset ministeriöt koordinoivat hankkeiden toteutusta ja resursointia. Hallituksen talouspoliittisen ministerivaliokunnan maaliskuisella kannanotolla vahvistetaan valmistelussa ja käynnissä olevia tietoyhteiskuntahankkeita ja nostetaan näiden asioiden painoarvoa hallituksen politiikoissa. EK:n käsityksen mukaan kannanoton merkittävää kannatettavia asiakokonaisuuksia ovat mm. yritysten ja kansalaisten sähköisen asioinnin ja sähköisten palvelujen nopea käyttöönotto asiointitilien ja -portaalien kautta, valtion ja kuntien tietojärjestelmäarkkitehtuurin yhtenäistäminen ja julkishallinnon IT-johtamisen keskittäminen valtiovarainministeriöön. Kaikki nämä asiakokonaisuudet sisältyvät myös SAdE-loppuraporttiin. Talouspoliittinen ministerivaliokunta käsittelee tietoyhteiskuntakehityksen vahvistamisen toteutusta ennen tulevaa juhannusta. EK pitää tärkeänä, että tehdyistä merkittävistä linjauksista pidetään kiinni ja toimiin ohjataan asianmukaisia resursseja. Näillä päätöksillä luodaan pohjaa ripeälle kehitykselle, tuottavuuden nousulle, paremmille palveluille ja kustannussäästöille. Elinkeinoelämän keskusliitto tukee loppuraportin ehdotusta välittömästi käynnistettävistä hankkeista. Ehdotuksessa mainitut monet hankkeet, mm. asiointitilin rakentaminen, ovat jo käynnissä.	Ei aiheuta välittömiä toimenpiteitä

¹ Eduskunnan osastoista ja yksiköistä ovat lausunnon antaneet eduskunnan kanslia, valioikeusasihteeri ja Eduskunnan kirjasto.

	Talouspoliittisen ministeri valiokunnan maaliskuussa kannanotossa sähköisen asiainnin vauhdittamiseksi asetettiin tavoitteeksi, että kansalaisten ja yritysten sähköinen asiointi on mahdollista vuoteen 2013 mennessä kattaa kaikki keskeiset palvelut. EK esittää, että tavoitetaso tulisi asettaa huomattavasti kunnianhimoisemmaksi. On nähtävissä, että monet merkittävät julkiset palvelut on toteutettavissa sähköisen asiointitilin kautta huomattavasti asetettua takarajaa aikaisemmin. Myös palveludirektiivin vaatimus keskitetyn sähköisen asiointipisteen toteuttamisesta edellyttää ripeämpää toteutusajataulua. EK on valmis myös jatkossa tukemaan hankkeen toimenpiteiden toteutusta.		
Eläkeliiitto	Raportin esitykset hallinnon ja julkisten palvelujen sähköisen asiainnin kehittämiseksi ovat periaatteessa kannatettavia ja välttämättömiä (yhdenmukaistaminen, aika- ja paikkariippumattomuus, standardointi, palvelujen saatavuuden parantaminen). Jatkovaikheessa asiakas- ja käyttäjänäkökulma on huomioitava kokonaisvaltaisesti ja konkreettisesti saavutettavuus-esteettömyys – näkökulmasta tarkasteltuna.	DfA ² -näkökulma tullaan huomioidaan SAdE-hankkeen jatkovaikheissa	
Eläketurvakeskus	Kannattaa peruslinjauksia.	Ei aiheuta välittömiä toimenpiteitä	
Helsingin yliopiston ylioppilaskunta	Julkisen hallinnon ja palveluiden verkkopalvelut ja sähköinen asiointi ovat laahanneet merkittävästi yksityisen sektorin perässä. HYY on erittäin mielissään siitä, että tämä on otettu vakavasti, ja on tyytyväinen kehittämislinjauksiin ja toimenpidesuunnitelmaan.	Ei aiheuta välittömiä toimenpiteitä	
IBM	Annamme täyden tukemme raportissa esitetyille sähköisen asiainnin ja hallinnon tavoitteille koskien verkottunutta, monikanavaista, asiakaskeskeistä ja yhtenäisenä näyttäytyvää hallintoa. Myös tavoite keskimäärin viiden parhaan maan joukkoon kuulumisesta tunnetuimmassa sähköisen asiainnin kansainvälisessä vertailussa on riittävän kunnianhimoinen ja antaa riippumattoman vertailupohjan omalle kehitykselle. Raportissa esitetyt konkreettiset hankkeet ovat myös hyvin perusteltuja ja tarpeellisia tavoitteiden saavuttamiseksi, joskin niiden toteuttamiseen arvioidun rahoituspanostuksen riittävyys herättää kysymyksiä.	Ei aiheuta välittömiä toimenpiteitä	
Itella	SAdE-raportti lähestyy asioita rajatun voimakkaasti ainoastaan julkisen hallinnon näkökulmaan. Linjauksilla on kuitenkin myös laajempaa yhteiskunnallista merkitystä. Julkisten palveluiden toteutus tulisi mielestämme määritellä huomioiden myös niiden kansallinen merkitys. Palvelurajapinnat tulisi avata soveltuville osin myös yksityisen sektorin toimijoille, jotta uusien innovatiivisten palveluiden synnyttäminen kansalaisille ja organisaatioille tulee mahdolliseksi myös markkinaehtoisesti. Esimerkiksi KATSO-yritystunnuksella ja julkisissa tietovarastoissa olevilla tiedoilla olisi varmasti sovelluskohteita myös julkisen sektorin ulkopuolella. Markkinolla jo valmiina tarjolla olevia ratkaisuja tulisi hyödyntää nykyistä tehokkaammin. Ei ole mielekästä käyttää rajallisia resursseja palveluiden uudelleenmäärittelyyn ja rakentamiseen itse, kun oleellisilta osiltaan palvelut olisivat valmiina ja ostettavissa nykyisiltä palvelu- tai järjestelmätoimittajilta. Toisin sanoen määrittelyssä olisi järkevää huomioida nykyisiä laajemmin valmiina markkinoilla oleva tarjonta ja pyrkiä vaikuttamaan markkinaehtoisesti näiden tuotteiden kehittämiseen. Esimerkiksi investointia julkishallinnon omaan asiointitiliin ei tarvitsisi tehdä ollenkaan, jos hyödynnettäisiin sellaisenaan markkinoilla jo valmiiksi olevaa asiointitilimäistä palvelua (NetPosti). Peruslinjauksissa tulisi näkyä voimakkaasti public-private –partnershipin kehittämiseen panostaminen. Nykyisellään raportti määrittelee jo itse termin ”JulkIT-palvelut” (s. 11) siten, että määritelmä itse asiassa tekee partnershipistä vähintäänkin haastavaa. Yhteistyötä yksityisen sektorin kanssa ei raportissa juurikaan mainita lukuun ottamatta viittausta vuoropuhelusta.	Huomioidaan SAdE-hankkeen jatkovaikheissa.	

² DfA = Design for All (esteettömyys ja saavutettavuus)

	Uusissa palveluissa ratkaisun ostaminen palvelutoimituksena on lähes poikkeuksetta kustannustehokkaampaa kuin oman järjestelmän ostaminen tai rakentaminen. Lisäksi palveluna pystytään tarjoamaan korkeamman jalostusasteen ratkaisuja. Tästä huolimatta julkishallinto on kilpailuttanut valtaosan ratkaisuistaan jo lähtökohtaisesti järjestelmätoimituksina. Koko SADe-raportti tuntuu lähtevän perusoletuksesta, että jatkossakin hankitaan yksittäisiä järjestelmiä ja muita matalan jalostusasteen komponentteja. Saman aikaan kuitenkin esim. VIP:n ja palvelukeskusten on tarkoitus tarjota omille asiakkailleen palveluita. Ei ole järkevää hankkia matalan jalostusasteen komponentteja, koska tällöin resurssitarpeet ja työvoimakustannukset kasvavat voimakkaasti julkishallinnossa. On tehokkaampaa ostaa korkean jalostusasteen palveluita, joita on suoraan hankittavissa markkinoilta. Globalisoiduissa yhteiskunnassa on tyypillistä, että IT-laitteistot tuotetaan matalan kustannustason maissa. Samoin matalan jalostusasteen järjestelmäkehitystyö (ohjelmointi ja ohjelmistoplatformit) tuotetaan tyypillisesti globaaleista IT-keskittymistä kuten Intia. Yhteiskuntapolittisesti olisi suotavaa, että julkisen hallinnon hankkeet tukisivat yksityisen sektorin palveluliiketoiminnan ja uusien liiketoimintamallien kehittymistä Suomeen. Näissä tyypillisesti sähköisen asiainnin elementit ovat integroitu osa palvelutuotantoprosessia ja tukevat kestävästi kehitystä yhteiskunnassa ja luovat Suomelle kilpailuetua, joka on vaikeasti kopioitavissa, mutta toisaalta luovat suomalaiselle yritysmaailmalle mahdollisuuden kehittää paikallisesti uusia palveluliiketoimintamalleja, joita voidaan jatkossa hyödyntää myös vientimarkkinoilla. Miksei siis aktiivisesti tuettaisi yleisiä markkinoiden kehittymistä kohti korkeamman jalostusasteen palveluita? Yksityisellä sektorilla selkeä trendi on kasvavassa määrin ostaa tukipalvelut ulkoa mahdollisimman korkean asteen palveluina ja keskittyä omaan ydintoimintaan. Julkisella sektorilla trendi tuntuu olevan päinvastainen. Tämä on syynä raportissakin todettuun julkisen hallinnon keskimääräistä suurempaan työvoiman määrään tukitoiminnoissa, kuten IT:ssä. Raportissa on tunnistettu toimintaympäristön muutosvoimina henkilöstön voimakan vähentymisen myötä ja siirtymä teollisesta yhteiskunnasta palveluyhteiskuntaan. Samaan aikaan toimintaa ollaan kuitenkin organisoimassa perustuen työvoimavaltaiseen ja matalan jalostusasteen komponenttien hankintaa suosivaan suuntaan. Itellan mielestä raportissa tunnistetut toimintaympäristön muutosvoimat tulisi huomioida ja organisoida toiminta siten, että se mahdollistaa yhä korkeamman jalostusasteen palveluiden hankkimisen komponenttien ostamisen ja itse tekemisen sijaan.		
Jyväskylän yliopisto	SADe-hankkeen loppuraportin peruslinjaukset ja toimenpiteet julkisen hallinnon tietoyhteiskuntakehityksen vauhdittamiseksi vuosi 2009 - 2012 ovat hyviä ja kannatettavia.	Ei aiheuta välittömiä toimenpiteitä	
Kiteen kaupunki	Ei huomautettavaa eikä esitettävää loppuraporttiin nähden. Yleisellä tasolla toteaa, että sitä mukaa, kun valtio karsii fyysisiä palveluita on lisättävä sähköisten palveluiden käytön mahdollisuuksia. Sähköisen asiainnin kehittämisessä tulee huomioida vaivattomuus ja käytön helppous. Erillisiä tunnistautumisjärjestelmiä ei tule luoda, vaan pitää hyödyntää jo olemassa olevia järjestelmiä, kuten pankkitunnistusten käyttöä.	Ei aiheuta välittömiä toimenpiteitä. Yhteispalvelun laajentamishanke käynnistynyt.	
Kuultajavirasto	SADe-hankkeen työn tuloksena on syntynyt sähköistä asiointia ja sen kehittämistä koskeva aineisto, jota virastot voivat hyödyntää jo tässä vaiheessa kehittäessään omaa toimintaansa; ainakin Kuultajavirasto suuntaa kehittämistoimintaansa sen avulla. Esitetyt linjaukset ja toimenpide-ehdotukset ovat kannatettavia. Käyttäjälähtöisyys ja hallinnollisen taakan minimointi edellyttävät hallinnossa panostamista verkkokirjoittamisen osaamiseen. Kansalaisten vaikuttamismahdollisuuksien lisääminen uusimuotoisilla vuorovaikutuskanavilla edellyttää organisaatioissa valmiutta ja resursseja palauteaineiston käsittelylle. Kansalaisten tietoja ja taitoja sähköisten palvelujen käyttäjänä tulisi lisätä. Näin sähköisestä asiainnista kasvaa vähitellen ensisijainen asiointikanava.	Ei aiheuta välittömiä toimenpiteitä. SADe-raportti sisältää toimenpiteitä sähköisten asiointipalveluiden koottuun ja tehostuneeseen viestintään.	

Kuurojen Liitto ry	Kuurojen Liitto ry on huolissaan siitä, että valmistetussa raportissa erityisryhmien huomioinnin ja esteettömyys- ja saavutettavuuskysymykset on ohitettu vain suppealla maininnalla. Nämä tuodaan esille ainoastaan raportin e-demokratiaa koskevassa osiossa. Tämä on mielestämme riittämätöntä. Esteettömyyden ja saavutettavuuden periaatteiden tulee kattaa myös aivan arkinnaattain asiointi- ja viestintäpalvelut, sen vuoksi esteettömyyden ja saavutettavuuden tulisi raportissa olla yksi näkyvimmistä ja tärkeimmistä hallinnon sekä palvelujen toteutus- ja kehittämistyötä ohjaavista pääperiaatteista.	DfA-näkökulma tullaan huomioidaan SAdE-hankkeen jatkovalmisteluissa
Lahden kaupunki	Tukee peruslinjauksia. Poisluken: Sähköisen hallinnon linjaukset (peruslinjaukset 5-9) määrittävät julkishallinnon organisaatioiden tavoitteellisen yhteisen palvelukehityksen mallin sitä sen tarkemmin määrittelemättä. Perusajatuksena on tulkittavissa periaatekeskittävistä palvelukehityksen mallista, joka sinänsä on kustannuksellisesti tehokas mutta sisältää merkittäviä riskejä. Näitä riskejä ovat mm. sähköisen palvelukehityksen irtoaminen toiminnan kehittämistä (toteutetaan pelkästään asiointipalveluita kehittämättä samalla organisaatioiden toimintaa) ja keskitetyn ohjauksen kaukaisuus itse palvelutuotannosta (ainoastaan hallinnon näkymä palveluiden kehittämiseen). Nämä molemmat periaatteet voivat johtaa osapitoimintoihin, joka ei tue julkishallinnon tuottavuuden kasvattamista.	Huomioidaan SAdE-hankkeen jatkovalmistelussa (palvelu-aluehankkeet)
Logica	Hankkeessa mallinnettu ja ryhmitelty julkisen sektorin sähköisen asiointin kokonaisuus (eGovernment-konsepti ja sen ulottuvuudet alakohtineen) toimii kerrassaan mainiona viitekehityksenä hankkeessa kuvattujen asiointin tarkastelulle. Raportissa esitetyt verkkopalveluiden kehityssasteet on sinänsä hyvä tapa esittää erilaisten sähköisten palveluiden positiointia. Toisaalta se on turhan mekaaninen ja osin mustavalkoinen kun huomioidaan käytännön kokemukset erilaisista kehitysprojekteista. Useimmat raportin linjauksista ovat erinomaisen kannatettavia, periaatteellisesti ja teoreettisella tasolla. Kuten jo edellä todettiin, on hienoa huomata, että tässä raportissakin on tunnistettu toimintamallien ja johtamistapojen muutostarpeet, jotta voidaan saavuttaa tuottavuus- ja kustannustehokkuustavoitteita. Jostain syystä kuitenkin tämä tosiasia ei ole enää mukana raportin loppupuolella.	Ei aiheuta välittömiä toimenpiteitä
Maa- ja metsätalousministeriö	Maa- ja metsätalousministeriö pitää SAdE-raportin linjauksia yleisesti ottaen perusteltuina sekä sähköisen asiointin ja julkisen hallinnon tietoyhteiskuntavalmiuksien kehittämiseksi tarpeellisina.	Ei aiheuta välittömiä toimenpiteitä
Maanmittauslaitos	Yleisesti voidaan todeta, että tietojen ja palvelujen standardointi ja harmonisointi sekä yhteisten tukipalvelujen kehittämiseen liittyvät linjaukset ovat erinomaisia ne tulisi toteuttaa mahdollisimman nopeasti.	Ei aiheuta välittömiä toimenpiteitä
Microsoft	Loppuraportti esittää yleisiä linjauksia ja kuuden uuden hankkeen käynnistämistä. Priorisointi, eri toimijoiden roolien määrittely ja rajaaminen, tavoitteiden asettaminen, mittaaminen ja aikataulutus puuttuvat. Vertailtaessa loppuraportissa kuvattua aikaisempia strategioita ja linjauksia, niiden toteuttamiseksi tehtyä työtä sekä loppuraportissa ehdotettavia linjauksia ja toimenpiteitä, voidaan tehdä se johtopäätös, että loppuraportissa ehdotetaan jatkettavan samoin keinoin kuin aikaisemmin. Loppuraportin eGovernment – konsepti on onnistunut ja erittäin hyvä. eServices, eDemocracy ja eAdministration hahmottaa hyvin kokonaisuutta. Näiden osalta katsomme, että priorisoinnissa eAdministration ja siihen liittyvien valtion omien perus IT-ratkaisulla tulee olla ensimmäinen prioriteetti. Perusasioiden osalta aikataulun pitää olla erittäin kunnianhimoinen ja näiden tavoitteiden kautta on hyvä rakentaa kokonaisuutta eteenpäin.	Ei aiheuta välittömiä toimenpiteitä
Logica	Tavoitteet, jotka sähköisen asiointin avulla voidaan ja tulisi saavuttaa kerrotaan raportissa varsin kattavasti ja laadukkaasti. Raportin suurin haaste on kuitenkin siinä, että mekanismit asetettujen tavoitteiden ja esitettyjen toimenpiteiden välillä jää valitettavan usein epäselväksi, ja kuluu todellisuuden ja toiveiden välille epärealistisen suureksi. Raporttia voitaneen pitää julkisen sektorin	Ei aiheuta välittömiä toimenpiteitä

	sähköisen asioinnin strategia-linjauksena. Se siis vastaa varsin hyvin kysymykseen 'mitä?', mutta valitettavan huonosti kysymykseen 'miten?'. Lähes kaikki strategiset epäonnistumiset johtuvat haasteista jälkimmäisen kysymyksen osalta, erittäin harvoin jos koskaan siitä, etteikö sinänsä tiedettäisi, mitä pitäisi tehdä. Tällaisesta tilanteesta hyvä esimerkki on raportissa mainittu aiempi sähköisen asioinnin strategia, jonka visiona oli, että vuonna 2010 sekä valtion laitokset että kunnat ovat vieneet asiointipalvelunsa yleisesti verkkoon. Vuoden 2009 maaliskuussa voitaneen todeta, että tavoite ei tule toteutumaan. Raportissa soisi analysoitavan sitä, miksi näin on käynyt, ja miten nyt esitettyjen linjausten osalta varmistutaan, että niille käy samalla tavoin. Periaatteessa analyyssissä tunnistettavat mittarit tulisi olla jatkossa välineet, joilla vahvistetaan onnistumisia ja heikennetään tai jopa poistetaan epäonnistumiset.	
Liikenne- ja viestintäministeriö	Sähköisen asioinnin edistäminen on hallitusohjelman mukaisten tietoyhteiskunnan kehittämistavoitteiden toteutumisen kannalta ensiarvoisen tärkeä hanke. Ministeriö korostaa SAden esittämien kehittämistoimien kannalta toimintavastuiden selkeää jakoa ja ripeää toimeenpanoa. Linjausten yhteensopivuus toimeenpanon näkökulmasta olisi tullut varmistaa jo työskentelyn aikana toimijoiden yhteistyönä. Osa linjauksista on tehty sihteeristön toimesta siten, ettei niitä ole käsitelty työryhmissä tai johtoryhmissä tai kuultu asianosaisia tahoja. Esimerkkinä tästä ovat linjaukset kokonaisvaltaiseen viestintään tai ehdotukset ohjaus- ja hallintomalliksi. Myöskään linjausten välisiä riippuvuuksia toisistaan esimerkiksi aikataulullisesti ei ole määritely, joka toimeenpanon osalta olisi oleellista. Esimerkiksi luvun Sähköisen asioinnin ohjauksen ja lainsäädännön kehittämisen toinen linjaus käynnistää välittömästi hanke arvioimaan tarvetta lainsäädännön kehittämiseen vaatisi ensin toimivaltakuvauksia mm. Julk-IT:n osalta. Ministeriö pitää raportin otsikoissa esiintuvia toimenpidealueita keskeisinä ja raportin johtelua siten hyvänä. Ministeriö katsoo kuitenkin, että osien yhteyksien, tavoitteiden ja toimien konkretisoinnin puutteissa kokonaisuus jää toteutuksen osalta epäselväksi. Raportti ei tiivisty riittävästi, jotta vaadittavat toimet ja keskeiset tavoitteet saataisiin näkyviin ja tukemaan toimeenpanoa. Raportista tulisi selkeästi ilmetä sähköiselle asiointille asetettavat keskeiset tavoitteet. Nämä on nyt linjattu hallituksen toimesta. SAden jatkotyötä tulee toteuttaa näistä lähtökohdista. Esimerkiksi vuonna 2010 pitäisi olla käytössä mm. kansalaisten asiointitili asianmukaisesti toteutettuna, yhtenäiset tunnistamisen menetelmät, vuorovaikutteiset kansalaisten ja yritysten palveluportaalit.	Huomioidaan SAden hankkeen jatkovalmistelussa
Näkövammaisten keskusliitto	Vaikka raportti on kattava, Näkövammaisten Keskusliitto on pettynyt siihen, ettei raportissa juuri lainkaan kiinnitetä huomiota vammaisten, puhumattakaan näkövammaisten huomioimiseen sähköisessä asiointissa. Sähköisten asiointipalvelujen toteutustapa on ratkaisevan tärkeä. Helppokäyttöisyys ja esteettömyys eivät ole sama asia, vaan vaativat palvelun tekniseltä toteutukselta oman huomionsa.	DfA-näkökulma tullaan huomioidaan SAden hankkeen jatkovalmistelussa
Oulun kaupunki	Ehdotetut kehittämishankkeet ovat kaikki merkittäviä. Ne olisi kuitenkin voitava aikatauluttaa niiden vaikuttavuuden ja merkittävyyden mukaan ja myös sen mukaan, miten jokin hanke edesauttaa toisen hankkeen toteutumista. Raportissa painottuu vahvasti valtiohallinnon palvelutuotannon näkökulma. Kehittämishankkeita käynnistettäessä olisi kiinnitettävä huomio asiakaslähtöisyyteen. Asiakkaat eivät välttämättä erota, ovatko palvelut kuntien, valtion vai yksityisten tuottamia. Asiakaslähtöisyys edellyttää, että myös ministeriöt sitoutuvat yhteisiin kehittämishankkeisiin ja linjauksiin. Julkisten palvelujen sähköisen asioinnin kehittämistyötä on tehty usean vuoden ajan kunnissa ja valtionhallinnossa. Tehdyn työn tulokset pitäisi huomioida SAden hankkeen toimenpiteiden edistämiseksi. Käytännössä on esimerkkejä, joissa palvelutuotannon vastuun siirtymä kunnilla valtiolle, ei hyödynnetä kunnissa tehtyä kehittämistyötä. Erityisen haasteellista sähköisen asioinnin kehittämistyö on kunnissa. Historian painolastina kunnissa on liikaa sovelluksia, jotka ovat suljettuja, ts. integraatio on vaikea toteuttaa. Isoissa kaupungeissa sovellusten määrä on keskimäärin 300. Useilla sovelluksilla	Huomioidaan SAden hankkeen jatkovalmistelussa

	on sama toimittaja, joten voidaan puhua jonkinasteisesta monopolista. Arkkitehtuuriohjaus ja lainsäädännölliset muutokset ovat välttämättömiä, jotta sähköisen asioinnin kehittäminen Suomessa pääsisi vauhtiin ja SADe-hankkeen tavoite Suomen sijoittumisesta viiden kärkeen joukkoon voisi toteutua.
Opetusministeriö	Toimenpideohjelma pyrkii ratkomaan suurta kokonaisuutta erittäin lyhyellä aikataululla. Hankkeen laajuudesta johtuen jatkotyöhön ja projektin toteutukseen liittyy huomattavia riskejä, jotka on syytä analysoida. On pidettävä mielessä, että keskitetyistä ratkaisuista tulee helposti jäykkiä, eivätkä ne pysy nopean teknisen kehityksen tahdissa. Jatkotyössä on kiinnitettävä entistä enemmän huomiota siihen, että suuresta määrästä hankkeita ja toimenpiteitä päästään käytännön konkreettisiin toteutuksiin. Tulee myös ottaa oppia käynnissä olevista hankkeista ja pyrkiä kehittämään pienempiä kokonaisuuksia. Päälekkäiset hankkeet ja kehitysohjelmat johtavat virastotasolla resurssipulaan, joka jo nyt vaikeuttaa kehittämiss-hankeitten tehokasta toteutusta. Huomiota tulisi kiinnittää myös siihen, kuinka hankekokonaisuuden palveluita voidaan ketterästi ylläpitää ajan tasalla (palveluiden dynaaminen hallinta). Uusien palveluiden kehittäminen sekä käyttöönotto esitetyllä aikataululla tulee koordinoida käynnissä olevien Valtion IT-kärkihankkeiden kanssa. Kärkihankkeita kohtaan on esitetty kritiikkiä niiden hitauden ja laajuuden vuoksi. Hankkeiden yhteydessä on myös kamppailtu toimittajaresurssien riittävyyden kanssa. Lisäksi yhtenäinen arkkitehtuurikehitys sekä arkkitehtuurilinjaukset puuttuvat tai niitä vasta kehitetään. Perinteisistä vertikaalisista tietojärjestelmistä tulee siirtyä horisontaalisiin tietojärjestelmäraken-teisiin, missä kokonaisarkkitehtuuri luo puitetekijät palveluiden tekniselle toteuttamiselle. Näin voidaan varmistaa järjestelmien yhteensopivuus ja -toimivuus. eGovernment-konsepti on hyvä kokonaisuus. Konseptin sekä siihen liittyvien palveluiden kehittämisessä pidetään tärkeänä hallin-nonalakohaltaista kehittämismahdollisuutta. Suuri osa konseptin palveluista on jo olemassa. Uusien palvelukonseptien sijaan tulee olla mahdollisuus hyödyntää olemassa olevista palveluista niiden parhaat elementit. Lisäksi riittävä resursointi nykypalveluiden kehittämiseksi kokonaisarkkitehtuuriin näkökulmasta palvelisi eGovernment konseptin tavoitteita. Hankkeiden toimeenpanossa olisi suotavaa selkeää ja ennakoivaa tiedottaminen, jotta niissä aikaansaatavat tuotokset voitaisiin ottaa huomioon virastojen omissa hankkeissa. Samoin JUHTAn toiminta tulevaisuudessa on syytä tehdä entistä läpinäkyvämmäksi, jotta sen suosituksia ja linjauksia osataan noudattaa. Hankkeen peruslinjaus verkottuneesta hallinnosta ja hallinnon palveluiden monikanavaisesta tuottamisesta kansalaisen elämänti-lannetta tukeviksi palveluiksi on kannatettava tavoite.
Riista- ja kalatalouden tutkimuslaitos	Raportin tavoitteita on haastava. Raportti korostaa asiantuntevasti viestinnän merkitystä. Korostamme, että mikäli tieto- ja viestintäteknikalla halutaan merkittäviä tehostamishyötyjä, niin on oltava valmius ja tahtotila liike-toimintamallien uudistamiseen. Tässä tapauksessa kehittämisspaine koskee erityisesti julkisen hallinnon palveluprosesseja ja toimintatapoja mukaan lukien ohjaus- ja johtamiskäytäntö. Tarkasteltaessa hankkeen tavoitteita ja tavoitteiden aikatauluja hallinnon palveluprosessien ja toimintatapojen näkökulmasta ta-voitteeksi asetetut aikataulut ovat haasteellisia ja ehkä jopa ylioptimistisia, varsinkin kun endotehtuihin toimenpiteisiin sisältyy jopa lainsäädäntöön liittyviä hankkeita.
Sisäasiainministeriö	Raportti on perusteellinen ja ilmeisen laajapohjaisesti valmisteltu. Se on hyvin kattava nyky- ja tavoitetilan kuvauksineen, linjauksi-Ei aiheuta välittömiä toimenpiteitä

Huomioidaan SADe-hankkeen jatkovalmistelussa. Palvelu-aluekehityksessä hyödynnetään soveltuvin osin jo tehtyä kehittä-mistyötä.

Ei aiheuta välittömiä toimenpiteitä

Ei aiheuta välittömiä toimenpiteitä

riö	neen, ratkaisumalleineen ja toimenpide-ehdotuksineen. Hankkeen linjaukset ovat erittäin haastavia ja erältä osin useita esitettyjä toimenpiteitä on yritetty toteuttaa jo vuosikymmeniä. Raportissa ei käsitellä toteutettaviksi ehdotettujen linjausten kustannuksia kuin osittain, mutta jo näistäkin tiedoista voidaan päätellä, että hankkeiden toteuttaminen tulee asettamaan haasteita myös budjetoinnille.	
SOMUS-tutkimushanke	Osallistumismuotona lausuntopyynnöt on vakiintunut tapa kerätä eri ryhmien kommentteja niin hallinnon sisällä, kuin ulkopuolellakin. Ennakkoon määritelty jakelulista, jonka kautta lausuntoja pyydetään ei välttämättä kuitenkaan tavoita kaikkia niitä tahoja, joilla on kiinnostusta ja tietämystä valmisteltavaa asiaa kohtaan. Jo aiemmin useissa yhteyksissä on mm. kansalaisjärjestöjen taholta toivottu, että lausunnon antamiseen varattu aika olisi pidempi. Lausuntokierrosten tulisi olla selkeästi avoimia myös muille tahoille, kuin niille, jotka on etukäteen päätely kuulemisen arvoisiksi. Käytännössä tämä tulisi toteuttaa siten että lausuntopyynnön yhteydessä kerrotaan lyhyesti, mitä lausunnon antaminen merkitsee ja millä tavalla annetut lausunnot käsitellään. Lausuntopyyntö välitettäisiin ennalta määrätyille tahoille ja lisäksi se julkaistaisiin avoimena ja kannustettaisiin kaikkia asiaa kiinnostuneita tahoja jättämään oma lausuntonsa. Tieto järjestettävästä lausuntokierroksesta pitäisi julkaista samaan aikaan itse julkaistavan raportin kanssa kaikkialla, missä itse raportinkin julkaistaan. Helpoimmin tämä toteutuisi, jos itse raporttidokumentin liitteenä olisi lausuntopyyntö, joka olisi osoitettu avoimesti kaikille niille tahoille, jotka ovat kyseisen raportin lukeneet ja kiinnostuneita antamaan lausunnon sen sisällöstä. Esimerkiksi tämä SADe loppuraportti julkaistiin 28.1.2009 ja siihen liittyvä lausuntopyyntö oli julkaistu erikseen ja päivätty vasta 3.2.2009 (lausuntokierros päättyi 20.3.2009). Mikäli jo itse raportin julkaisun yhteydessä olisi ilmoitettu lausuntokierroksesta, olisi pyyntö tavoittanut suurella todennäköisyydellä kaikki ne tahot, jotka spontaanisti syystä tai toisesta lukevat itse raportin ja heillä olisi ollut aikaa lähes kaksi kuukautta lausunnon antamiseen nykyisen mitättömän 17 päivän sijasta. Annettujen lausuntojen tulisi olla avoimia ja ne tulisi julkaista yhteenvedon lisäksi myös alkuperäismuodossaan, jotta jälkikäteen on mahdollista tarkastella, mitkä tahot ovat vaikuttaneet asian valmisteluun. Lausunnot voitaisiin julkaista sellaisenaan jo ennen lausuntojen yhteenvedon tekemistä, jolloin asiaa seuraavat tahot saisivat jo tuoreeltaan tietää, mitä muut tahot ovat asiasta lausuneet.	Huomioidaan SADe-hankkeen jatkovalmistelussa
Sosiaali- ja terveysministeriö	Yleisellä tasolla esitetyt linjaukset ovat erittäin kannatettavia ja tervetulleita. Niiden toimeenpano tulee olemaan haasteellista ja vaatimaan etenkin kansallisen tason asiantuntijatyötä. Tämän riittävä resursointi on oleellista lopputuloksen varmistamiseksi. Etenkin terveydenhuollossa tulee korostumaan EU-tason kehitys - valmistella oleva terveyspalveludirektiivi tulee vaikuttamaan myös tietojärjestelmätason kehitystyöhön ja se tulee huomioida kansallisessa suunnittelussa. Tehtävien teknisten ratkaisujen tulisi tämän vuoksi olla kansainvälisten standardien mukaisia. Pelkkä teknisen toimintaympäristön tarjoaminen ei varmista kansalaisten sähköisten palveluiden kehittymistä. Tarvitaan syvällistä muutosprosessia organisaatioiden nykyiseen toimintaan. On mietittävä kuinka tätä prosessia ohjataan ja tuetaan. Jotta asiakkaiden tarpeet tulevat riittävästi huomioon otetuiksi, tulisi kehittämistyöhön ottaa mukaan palvelujen käyttäjien riittävä edustus. Tämä on tärkeää erityisesti yritysten asiointipalveluita kehitettäessä. Jatkotyön oikea porrastaminen on eräs hankkeen onnistumisen edellytys. Tulisi pystyä asettamaan selkeitä painopisteitä. Jos koko julkishallinnossa käynnistetään samaan aikaan paljon sähköisen asiainnin hankkeita, valmiita palveluja saadaan aikaan	Huomioidaan SADe-hankkeen jatkovalmistelussa

	hyvin hitaasti, koska toteuttamiseen on käytettävissä vain rajallisesti resursseja ja samoja resursseja käytetään eri hankkeissa. Sosiaali- ja terveydenhuolto on kustannuksiltaan ja volyymiltaan suuri palvelukokonaisuus, jonka palveluprosesseihin kehitettävillä sähköisen asioinnin palveluilla on merkittävä tuottavuuspotentiaali. Näiden toimeenpanoa tulee kiihittää, jotta joka toimialalle ei rakenneta päällekkäisiä, kansalaisen kannalta yhteen toimimattomia sähköisiä palveluita. Niinpä tätä palvelukokonaisuutta olisi perusteltua priorisoida toimeenpanossa. Seuraavia yleisiä periaatteita olisi tarpeen miettiä hieman perusteellisemmin: 1. Mikä on "sähköisen hallinnon" ja "reaalihallinnon" välinen suhde? - Tavoitetta asetettaessa on tärkeä pysähtyä tarkemmin erittelemään, mihin tavoite julkishallinnon näkymisenä "yhtenä ja yhtenäisenä kokonaisuutena" oikeastaan voisi johtaa. Maamme julkista hallintoa koskeva rakenne on kirjattu perustuslakiin, ja on itse asiassa perustuslain ydinsisältöä. Nykyiseen ratkaisuun on varmaankin päädytty, jotta toimivaltajako olisi selkeä yhtä hyvin kansalaisille, yrityksille kuin ulkovalloillekin. Hyvä tavoite ei saa hämärtää toimivaltajakoa. 2. Mikä tulisi olemaan työn- ja toimivaltajako valtion ja kuntien välillä? - Tässä yhteydessä on tärkeä pohtia: 1. Kuka omistaa asiakastiedon? 2. Kuka ylläpitää rekistereitä niiden elinajan? 3. Voidaanko toiminnan omistajuus ja rekisteritiedon omistajuus eriyttää? - Toiminnan kehittämisessä asiakastiedon prosessointi on kuitenkin se kaikkein keskeisin ydinkysymys. Asiakastiedon omistajuudessa tehdyt ratkaisut tulevat siten – pitkällä aikavälillä - määrittämään myös toimintaorganisaatioiden rakenteen. 3. Mikä on "sähköisen hallinnon" todellinen määritelmä tässä raportissa? - Miten se suhtautuu esim. kuntasektorin sosiaali- ja terveyspalveluihin. - Raportin tiivistelmässä ehdotetaan, että "kukin viranomainen laatii palvelujensa sähköistämissuunnitelman ajalle 2010 – 2012 osana normaalia palvelutuotannon suunnittelua". Sosiaali- ja terveydenhuollon kehittämisen näkökulmasta tavoite on hieman ongelmallinen. Sosiaali- ja terveydenhuollossa vastuuviranomaiset ovat pääosin kuntatasolla, miten tämä tavoite toteutetaan sosiaali- ja terveysministeriön hallinnonalalla. Paljon tärkeämpää olisi tukea sellaisten alueellisten tai valtakunnallisten yhteenliittymien syntyä, jotka voisivat luoda synergiaetuja kuntakenttään. - Tavoitetta kuulumisesta "sähköisen asioinnin vertailuissa keskimäärin maailman viiden kärkeen joukkoon" voi olla hankala ta- loudellisesti saavuttaa. Sähköinen asioinnin kehittäminen vaatii paljon resursseja. Suomen melko pieni väestö merkitsee, että eri asiointipalveluissa asiakasmäärät jäävät hyvinkin pieniksi, minkä vuoksi kaikkien palvelujen sähköistäminen ei ole kustannusteho- kasta eikä tarkoituksenmukaista. Kynnystä alentaa se, jos on olemassa yhteisiä alustoja, joihin palveluja voidaan liittää pienellä työmäärällä. - Ajatus "yhden luukun" palvelusta on ensi ajattelemalta houkutteleva, mutta sen toteuttaminen voisi nopeasti törmätä monenlaisiin käytännöllisiin ja periaatteellisiin ongelmiin, joista tietosuojakysymykset eivät liene vähäisimpiä. Hallintolakiimme (434/2003) mää- rittelee viranomaisten yhteistyötä hallintopalveluja tarjottaessa. Tämänkaltainen lähestymistapa olisi luultavimmin käyttökelpoisiin
--	---

	myös sähköisiä asiointi- ja neuvontapalveluja lähivuosina kehitettäessä. Tarkoituksenmukaisten asiakokonaisuuksien välille on kuitenkin syytä rakentaa tiiviimmät yhteydet. Niinpä Sata-komitean puitteis- sa on sosiaali- ja terveydenhuollon hallinnonalalla käynnissä laaja kehittämissanke, jossa noin 150 erilaista etuutta kootaan yh- teen KELAn hallinnoimaksi palveluksi. Maassamme on käynnissä myös muita hankkeita, joissa asiointipalveluita kootaan suu- remmiksi kokonaisuuksiksi. Näitten kehittämishankkeiden välille on syytä rakentaa toimiva keskusteluyhteys. Linjaus 1: Sähköiset palvelut tuotetaan osana julkisen hallinnon monikanavaista palvelukonseptia siten, että palvelut ovat kansa- laisten saatavissa kaikkialla Suomessa, ja asiakkailta on mahdollisuus valita palvelukanava toivomustensa ja olosuhteidensa mu- kaaisesti. Sähköiset palvelut muodostavat saatavuudeltaan palvelutarjonnan aika- ja paikkariippumattoman osion. Monikanavaisuus – aina kun realistista. On selvää, että palveluiden käytettävyyttä laajennetaan asteittain yleisimpien kanavi- en/teknologioiden varassa. Aikariippumaton osio – vain silloin kun on kyse itsepalvelusta tai vireillepanosta. Linjaus 2.: Suomen julkisia sähköisiä paleluja kehitetään yhteistyössä laaja-alaisena kokonaisuutena, joka käsittää valtion ja kunti- en järjestämät palvelut sekä KELAn ja muiden välillisen valtionhallinnon palveluja mitään toimialaa tai palvelujen tuottajatahoa pois sulkematta. Kansalaisten kannalta tämä on hyvä periaate. Tämän toteuttamiseksi julkisissa palveluissa käytettäviä sähköisen tunnistamisen menettelyitä ja välineitä koskevat ratkaisut tulisi ulottaa koskemaan kaikkia julkisia toimijoita. Linjaus 4: Palvelut ryhmitellään kansalais- ja asiakaslähtöisesti ihmisten elämäntilanteiden ja yritysten elinkaaren ja tarpeiden mukaisesti toimiviksi prosesseiksi ja kokonaisuuksiksi. Sähköiset julkiset palvelut löytyvät asiakkaiden tarpeiden kannalta loogises- ta paikasta, ja ne näkyvät kansalaisille ja asiakkaille yhtenäisinä järjestäjästä riippumatta. Tämän toteuttaminen on haasteellista kuten raportin sivulla 31 todetaan: Elämäntilanteisiin perustuvasta luokittelusta on pääosin luovuttu muiden maiden kansalaisportaaleissa. Syynä on se, että pääosaa palveluista tarvitaan useissa eri tilanteissa (esimerkiksi opiskelua harrastetaan nykyään sekä nuorena, keski-ikäisenä että vanhana). Toisaalta käyttäjien osaaminen (esim. hakupalvelujen käyttö) ja tekniset välineet tiedon hakemiseen (hakukoneet, semanttinen web) kehittyvät jatkuvasti. Linjaus 12: Julkisen hallinnon IT-toiminnan markkinoiden toimivuutta edistetään muun muassa avointen tietojärjestelmien ja määri- tysten käyttöönotolla, standardointi- ja koulutustoimenpiteillä sekä lisäämällä vuoropuhelua toimittajien ja viranomaisten välillä. Tavoite on hyvä, mutta tulisi välttää kansallisia, räätälöityjä ratkaisuja, jotka ajan myötä erkanisivat yhä vahvemmin markkinoilla olevista kansainvälisistä tuotteista.	
Suomen itsenäisyyden juhlarahasto, Sitra	Tavoitetaso viiden maailman parhaan valtion joukossa vuonna 2015 on vaativa, ja on vaikeaa ajatella että se voisi onnistua perin- teisellä toiminnalla. Niinpä tavoitteena voisi mieluummin olla, että tuolloin olisivat laajasti käytössä käyttäjälähtöiset sähköisen asiomisen palvelut, jotka olisi rakennettu kansalaisen ja perheen elämäntilanteen sekä yrityksen elinkaarivaiheen etuilla. Toisaalta raportissa on jätetty liian pienelle tarkastelulle kuntasektorin (sis. perus- ja erikoissairaanhoido) toiminnot ja elinkeinopo-	Huomioidaan SADE-hankkeen jatkovalmistelussa

	liittinen näkökulma kuten yrityksen rooli tietoyhteiskunnassa, erityisesti ottaen huomioon nykytilanteen jossa suuri määrä ICT-osaajia vapautuu työmarkkinoille ja samalla on osaamisvajetta tietotekniikan soveltamisessa hyvinvointipalveluiden kehittämisessä. Nyt käytössä olevissa sähköisen asiainnin tukipalveluissa on ongelmia, että ne ovat räätäliä ja ainukertaisia ratkaisuja julkiselle hallinnolle. Kuitenkin näiden hankintojen ja niihin liittyvien valintojen tulisi osaltaan hankintalain puitteissa edistää kaupallisten, monistettavien ratkaisu- ja tuotekokonaisuuksien kehittymistä Suomeen ja globaaleille markkinoille, ja tätä mahdollisuutta ei kannattaisi jättää käyttämättä. ValtiT:n hankkeet voitaneen saada toteutettua, kun käytetään kaikkia raportissa esitettyjä toimintakeinoja ja organisoidaan asiat ripeästi. Kuitenkin kuntapuolella mahdollisuudet toimia ovat rajatun johtuen kentän hajanaisuudesta ja sovellusten irrallisuudesta. Asiakkaan käsitettä on raportissa pohdittu rajallisesti. Asiakas, kansalainen, on sekä valtion että kunnan (sis. terveydenhuolto) järjestelmien lähtökohta. Tähän mennessä pääasiallisesti reitiksi palveluihin on mietitty melko järjestelmälähtöisiä Suomi.fi- tai Tampere.fi-tyyppisiä ratkaisuja, vaikka käytännössä kansalaisen pääasiallinen reitti palveluihin on Google. Tämä verkkopalveluiden käytön tosielämä olisi hyvä huomioida suunnittelussa nykyistä paremmin. Raportti lähtee valtionäkökulmasta myös palveluiden suunnittelussa. Kuten raportissa jo todetaankin, asiakasta lähellä oleva palvelu lähtee kuitenkin omasta kunnasta, ei valtiosta. Raportissa kuvattu yhteinen palvelulusta on saatava aikaan, mutta onko näkökulma valtio vai kunta? Tekniseltä kannalta tällä ei ole väliä, mutta toiminnan organisoinnin ja toiminnan kannalta se vaatii pohdintaa. Siihen nähden että haluamme 2015 olla maailman johtavien toimijoiden joukossa, raportissa on vielä liikaa kehittämis- ja suunnittelutyyppisiä toimintoja. Linjaukset ovat pääosin oikeita, mutta konkreettiset toimet puuttuvat.	
Suomen Kuntaliitto	Suomen Kuntaliitto toteaa työryhmän yleisten tavoitteiden ja pääosin myös linjausten vastaavan liiton hallituksen syksyllä 2008 hyväksymiä tietoyhteiskuntapolitiittisia toimintalinjauksia. Raportissa on ansiokkaasti pystytty nostamaan esille julkisen tietohallinnon kannalta keskeiset asiakokonaisuudet. Kiinnittää huomiota siihen, että raportissa puhutaan hyvin yleisesti sähköisistä palveluista. Kuntasektorin sähköiset palvelut ovat kuitenkin erittäin heterogeeninen joukko erilaisia ratkaisuja tekstiviestimistutuksista laajoihin alueellisiin portaalikokonaisuuksiin. Tämän vuoksi on vaikea mieltää, mitä ehdotetut mittavat sähköisiä palveluita koskevat hankkeet loppujen lopuksi sisältävät ja esimerkiksi millaisia riskejä niiden toteuttamiseen sisältyy.	Huomioidaan SADe-hankkeen jatkovalmistelussa
Tieto	Raportin peruslähtökohta, asiakaslähtöinen kokonaisnäkökulma, joka huomioi myös markkinoiden toimivuuden, on hyvä. Tästä huolimatta useat linjaukset näyttävät helposti edelleen liaksi hallinnon näkökulmasta. Esitetty tahtotila 2015 on tiivistetty hyvin ja oikein. Kirjaus ”julkisen hallinto näkyy yhtenä ja yhtenäisenä kokonaisuutena” herättää kaksi huomiota: Ensinnäkin julkishallinnon vastuulla olevia palveluita tarjoavat entistä enemmän myös yritykset ja kolmas sektori. Näiden on oltava osa sitä yhtä kokonaisuutta, joka näyttää ja löytyy kansalaiselle palveluiden osalta mahdollisimman helposti. Vaikutavuustavoitteiden kirjaaminen mm. tulosohjausta varten on perusteltua seuraavien huomioiden: Palvelujen saatavuuden parantamisen on merkittävä myös niiden tarjonnan parantamista eli ei vain nykyisten palvelujen sähköistämistä. Kilpailukyvyyn ja tuotta-	Ei aiheuta välittömiä toimenpiteitä

	vuuden kasvun on ulottuva hallinnon ulkopuolellekin. Tältä osin vaikuttavuustavoitteiden asiakas- ja yhtäislahtiönen näkemys on kirjattu hyvin. Sähköisen asioinnin lisääminen ei saa johtaa osapitoimintoihin eli hallinnon työn siirtämiseen asiakkaalle. Kansainvälisiin sähköisen asioinnin vertailuihin liittyvä tavoite on haasteellinen, mutta realistinen. Vertailujen osalta täytyy kuitenkin olla kriittinen, etteivät niiden mittarit ohjaa virheellisesti. Vähintään yhtä tärkeää kuin kansainvälinen vertailu, on riittävä omien asetettujen tavoitteiden seuranta. Tältä osin olisi hyvä määritellä riittävän selkeät ja mitattavissa olevat tulostavoitteet. Raportin kuvaama eGovernment-konsepti ja sen kolme ulottuvuutta on hyvä ja kestävä pohja kehittämistyölle.	
Tietoasiantuntijat ry	Tietoasiantuntijat ry pitää Julkisen hallinnon sähköisen asioinnin kehittämislinjauksia ja toimenpidesuunnitelmaa pohtineen SADe-työryhmän raporttia oikeasuuntaisena mutta tehtävää haasteellisenä. Työryhmän kokoonpanosta johtuen on ymmärrettävää, että raportti on teknikkapainotteinen. Loppuraportti on sinällään hyvin valmisteltu. Työryhmällä on ollut oikeana tavoitteenaan kokonaisvaltainen ote. Työryhmä olisi päässyt vielä parempaan tulokseen jos sen kokoonpanossa olisi huomioitu laajemmin toimintojen ja palveluiden sekä tietosektorin kehittäjien edustus. Raportin näkemysten painoarvoa ja vaikuttavuutta sekä konkreettisten aikaansaannosten syntymistä nopeallakin aikavälillä lisää jos selkeämmin ymmärretään palvelu- ja tietosektorilla toimijoiden roolit ja vahvuudet sekä osaamisalueet. Strategiset linjaukset ja näihin liittyvät toimenpidepäätökset olisi saatava pikaisesti tehdyiksi. Toimenpiteet tulee priorisoida selkeästi ja määrittää vastuutahot sekä määrittää näihin resurssit ja järjestää seuranta. Viranomaiset voisikin velvoittaa päivittämään tehtävä- ja palvelukokonaisuudet ja ohjata laatimaan tieto- ja informaatiostrategiat unohtamatta verkkopalvelustrategioiden päivittämistä. Raportin jatkotyöskentelyssä pyydetään huomioimaan tarvittava laajapohjainen tieto-taito ja osaaminen. Työryhmää kannattaa laajentaa tietoasiantuntijuiden suuntaan. Siitä saatava lisäarvo tulee olemaan pitkällä aikavälillä hyvin merkittävää. Tietoasiantuntijat ja informaattikot on otettava mukaan tietohallinnon kokonaisuuksia (eli perustietovarantojen käytön edistämistä ja kustannustehokasta tuotantoa) suunniteltaessa. Viitteitä on nyt siitä, että eri ammattiryhmät toimivat erillään, ne tulisi koota samaan forumiin sekä hyödynnä koottu asiantuntijus Suomen kilpailukyyn ja kansallisen liiketoiminnan turvaamiseksi sekä tuottavuuden lisäämiseksi. Osaaminen tulee voida yhdistää. Tehtävä on haastava. Hankkeen yhtenä tavoitteena oleva verkottunut julkinen hallinto ja päällekkäisyyksien karsiminen on erittäin kannatettavaa. Portaalien suunnittelussa ja käyttöönnotossa tämän tulee näkyä tietoasiantuntijoiden monipuolisen ammatillaidon hyödyntämisenä. Tietoasiantuntijat ry rippumattomana järjestönä tarjoaa apuaan. Toimintaverkosto tavoittaa 650 yksittäisen tietoasiantuntijan lisäksi 35 organisaation kautta laajan osaajien ammattikunnan. Tietoasiantuntijat ry esitti lausunnossaan myös huomioita SADe-hankkeen loppuraportissa käytettyyn terminologiaan ja käsitteistöön.	Huomioidaan SADe-hankkeen jatkovalmistelussa
Työ- ja elinkeinoministeriö	Työ- ja elinkeinoministeriö pitää SADe-hankkeen linjauksia hyvinä ja erittäin kannatettavina. Erityisesti voi korostaa SADe-hankkeen loppuraportissa sähköisen asioinnin osalta esitettyä peruslinjausta siitä, että sähköisissä palveluissa pyritään minimimaan asiakkaiden vaivannäkö, byrokraatia ja hallinnollinen taakka (peruslinjaus 3).	Ei aiheuta välittömiä toimenpiteitä
Työterveyslaitos	Sähköisen asioinnin kehittämislinjaukset ja toimenpidesuunnitelmien toteutus edesauttaa julkishallinnon sähköisen asioinnin kehittämistä tavoitteiden mukaiselle tasolle (tavoite viiden kärkimaan joukosta). Työterveyslaitos tukee linjauksia ja osallistuu tarpeen ja	Ei aiheuta välittömiä toimenpiteitä

	mahdollisuuksien mukaan yhteisiin kehittämishankkeisiin.	
Ulkoasiainministeriö	Ulkoasiainhallinnon näkökulmasta esitetyt linjaukset ovat kannatettavia, mutta niiden osalta lähtökohdan tulee olla selkeästi toiminnan kehittämisessä ja hallinnassa. Hallinnan (Governance) tulee tapahtua laajassa yhteisymmärryksessä. Tavoiteasetannassa tulee löytää selkeä visio tavoiteltavalle palvelukokonaisuudelle ja jaksotettu välitarkastuspisteet sisältävä kasvupolku sen toteuttamiseen. Nopeasti muuttuvassa sähköisessä maa-ilmassa viisivuotisstrategioiden toteuttaminen ilman väliarviointia ei ole mahdollista. Portaalit, tietovarantojen uudistamishankkeet ja tietotekniikan organisointi tulee nähdä välineinä palvelutavoitteiden saavuttamiseksi. Ulkoasiainhallinnon kannalta on oleellista tuoda esille myös kansainvälinen ulottuvuus palvelutarjonnan kehittämisessä. Osana Euroopan unionia ja kansainvälistä yhteisöä luotavan sähköisten palvelujen konseptin tulee tapua myös osaksi tätä viitekehystä. Ulkoasiainhallinnon näkökulmasta hallinnon palvelujen kattava sähköistäminen on perusedellytyksenä sille, että palvelutuotannon taso ja laatu voidaan säilyttää muuttuvassa hallinnossa. Sähköisen asiointin kehittämisen aikatauluna sijoittuminen viiden kärkimaan joukkoon sähköisissä palveluissa vuonna 2015 on kuitenkin haastava. Raportissa ei käsitellä yksityiskohtaisemmin niitä resursseja, joita asetettujen tavoitteiden saavuttaminen väistämättä edellyttää sekä henkilötyönä että rahallisena panostuksena. Valtioneuvoston kanslia tukee sekä loppuraportin tavoitteita että esitettyjä kärkihankkeita. Kehittämishankkeiden kustannukset tarkennetaan valmisteluvaiheessa. VNK haluaa tähdentää, että valmisteluun on varattava riittävästi resursseja, jotta tavoitteet toteutuvat. Valtiota pitää työryhmän toimeksiantoa tärkeänä ja raporttia hyvin valmisteltuna. Perusongelmana Valtipa näkee, että viranomaisten toimintaprosessit eivät välttämättä ole sellaisella tasolla, että sähköistä asiointia olisi voitu kehittää. Viranomaisten sisäiset prosessit (mukaan lukien tietoprosessit) ja tietojärjestelmät eivät nykyisellään taivu joustavasti sähköisen asiointin ja portaalien vaatimuksiin. Kaikki hallinnon prosessit eivät ole sähköisesti hoidettuja. Prosesseja pitäisi uudistaa ja tietojärjestelmiä muuttaa uusittuja prosesseja tukeviksi niin, että ne tukevat sähköistä asiointia. Tähän raportissa ei ole kiinnitetty riittävästi huomiota. Huomiota on kiinnitetty enemmän portaalisiin, "kakun koristeluun", ei siihen, miten tieto (sisältö) syntyy. Viranomaisten palveluita ei ole järjestetty asiakkaiden tarpeiden perusteella, vaan viranomaisten lakisääteisten tehtävien perusteella. Raportissa ei pohdita riittävästi, onko mahdollista luoda asiakaslähtöisiä palveluita muuttamatta viranomaisten organisaatio- ja palvelurakenteita. Erityisen haasteellisia ovat prosessit, joihin osallistuu useampi viranomainen, mahdollisesti usealta hallinnonalalta. Raportissa puhutaan varsin vähän sisällöistä.	Ei aiheuta välittömiä toimenpiteitä
Valtioneuvoston kanslia		Ei aiheuta välittömiä toimenpiteitä
Valtion tietopalvelujen yhteistyöryhmä, Valtipa		Huomioidaan SADe-hankkeen jatkovalmistelussa
Valtiovarainministeriö	Valtiovarainministeriö näkee sähköisen asiointin kehittämisen tärkeänä välineenä hallinnollisen taakan vähentämisessä ja hallinnon tuottavuuden nostamisessa. Perustietovarantojen käytön edistäminen on keskeinen kehittämishanke, sillä päällekkäistä tietojen keruuta ja ylläpitoa tehdään nyt sekä valtion virastoissa että kunnissa. Erityisen tärkeänä ministeriö näkee perustietovarantojen käytön edistämisen ja tietojen hyödyntämistä mahdollistavien teknisten ratkaisujen kehittämisen. Siksi lausunnossa on arvioitu yksityiskohtaisemmin myös hinnoittelusta tehtyjä esityksiä.	Ei aiheuta välittömiä toimenpiteitä

	SADe hankkeen on edelleen priorisoitava hallituksen linjauksessa esille nostettuja konkreettisia tavoitteita. Keskittyminen asioiden erittelyyn ja käynnistämisen suunnitteluun kaipaa rinnalleen myös selkeämpää näkemystä toteutuksen läpiviennistä ja tulosten käyttöön ottamisesta sekä avointa hankkeiden aikaisten riskien arviointia.	
Verohallitus	Vaikka yhteisillä palvelualueilla ja -konsepteilla on etunsa, on tunnistettava, että eri viranomaisten prosessit ovat erilaisia ja niiden sähköistämisen periaatteet ovat myös erilaisia. Koska Verohallinnon toiminta on muiden viranomaisten toiminnasta poikkeavaa, eivät yhteisiksi tarkoitettujen palvelualueiden tai -modulien välttämättä hyödytä sen palveluita. Näitä pitäisi siksikin suunnitella sellaisille aloille, joiden toiminta ja asiakaspalvelut ovat samankaltaisia ja monistettavia, esim. kunnalliset palvelut. Verohallinto on kehittäkseen sähköisiä palveluita joutunut rakentamaan oman sähköisen asiointiympäristön ja kehittää sinne uusia palveluita. Näiden kytkeminen lyhyellä aikavälillä johonkin yhteiseen ympäristöön tai konseptiin ei onnistu ilman mittavia uusia investointeja muutoin kuin linkkinä. Tämä tarkoittaa myös 3-4 vuotta vanhojen investointien hukkaan heittämistä. Verohallinnolla on jo suunnitelma palvelujen sähköistämisestä.	Huomioidaan SAden hankkeen jatkovalmistelussa.
Ympäristöministeriö	Sähköisten palveluiden ja yhteentoimivan sähköisen hallinnon laajamittainen kehittäminen edellyttää myös viranomaisten toimintatapojen ja toiminnan tietojärjestelmien kehittämistä. Samoin dokumentin- ja asianhallintajärjestelmien on oltava toimivia ja tuettava uusia palveluita. Nämä muutokset ovat haastavia ja edellyttävät resursseja, joten kehittämislinjausten ajanjakso (2009 - 2012) on suhteellisen lyhyt. Palveluiden kehittämisessä tulee hyödyntää niin kansallista kuin alueellista tasolla käynnissä olevissa kehittämissuunnitelmissa jo tehty työ ja saadut kokemukset.	Huomioidaan SAden hankkeen jatkovalmistelussa.
Taho	Sähköinen asiointi (portaalit, palvelualuehankkeet, tukipalvelut ja viestintä)	Reaktio
Accenture	Pidämme linjauksia erittäin hyvinä. On tärkeää varmistaa, että palvelut ovat todella saatavilla monikanavaisesti siten, että asiakas asia voidaan hoitaa kokonaisuutena tai osissa palvelukanavasta riippumatta. Portaalien kehityksessä tulee olla tarkkana, ettei kehitetä päällekkäisiä palveluita vaan kootaan asioita aidosti yhteen. Kannattamme lämpimästi, että tieto tuotetaan vain kerran vastuuviranomaisen toimista. Kunnat ovat kansallisia lähinnä arjessa, siksi niiden palveluiden huomioiminen on tärkeää. Espoolaiset hakevat päivähoitopaikkoja espoo.fi-palvelun kautta – eivät suomi.fi-portaalista. On hyvä, että sähköisen asiointin tarvitsemat tukipalvelut on tunnistettu ja niiden kehittämiselle on löydetty vastuutaho. On otettava huomioon, että eri sidosryhmillä on erilaisia vaatimuksia liittyen tukipalveluihin, jolloin niitä ei välttämättä pystytään tarjoamaan samansisältöisinä, vaan tarvitaan muunneltavuutta ja ominaisuuksien rajaamismahdollisuuksia. Viestintää koskevat linjaukset kannatettavia.	Huomioidaan SAden hankkeen jatkovalmistelussa.
Elintarviketurvallisuusvirasto, Evira	Selaintohjaisten sovellusten ja erilaisten portaalien käyttö ei kaikkialla ole ongelmaton. Sähköisiä palveluita kehitettäessä tietoliikenneyhteydet olisi huomioitava ja käytettävissä tulisi olla myös vaihtoehtoisia kevyempiä ratkaisuja, joiden toiminta ei edellytä tehokkaita tietoliikenneyhteyksiä. Tietoliikenneyhteyksien nautus on ainakin osittain syynä siihen, että esimerkiksi eläinrekisterien sähköisiä palveluita ei ole otettu käyttöön. On hyvä, että sähköisiä palveluita kehitetään yhä enemmän valtion ja kuntien yhteistyönä. Viran kannalta tärkeää on kuitenkin saada kehittyä tietojärjestelmien yhteentoimivuutta myös koko elintarviketurvallisuuden osalta niin, että mukana ovat myös muut kuin	Huomioidaan SAden hankkeen jatkovalmistelussa.

	viranomaistoimijat.	
Eläkeliiitto	On panostettava selkokielen viestintään sekä käyttäjäystävällisten ja -lähtöisten teknisten ratkaisujen ja sisältöjen kehittämiseen. Sähköisen asioinnin kehittäminen on merkittävä ja tärkeä hanke. Tällainen palvelu ei kuitenkaan missään vaiheessa tule korvaamaan täysin henkilökohtaisen palvelun tarvetta. Heterogeeninen ja palveluja paljon käyttävä ja tarvitseva ikääntyvien ryhmä ja sen erityistarpeet on huomioitu niukasti raportissa.	Huomioidaan SADe-hankkeen jatkovalmistelussa
Eläketurvakeskus	Hakukoneen avulla ei välttämättä löydä sellaista tietoa, jota ei osaa etsiä. Sen vuoksi on hyvä koota keskitettyihin paikkoihin tietoa saatavilla olevista palveluista. Keskitetyt portaalit ja palveluhakemistot palvelevat parhaimmillaan erinomaisesti kansalaisia, joka osaa käyttää niitä omaan tarpeeseensa tai tilanteeseensa sopivien palvelujen kartoittamiseen. Koska palveluja on jo nyt sekä julkisen hallinnon että yksityisen sektorin tarjoamina paljon, ja koska niiden määrä koko ajan lisääntyy, niiden kaikkien saaminen yhteen keskitettyyn portaaliin on haastava tehtävä. Keskitetyt ylläpidettyjen portaalien sijaan tai rinnalle tulisi toteuttaa avoin palveluhakemisto, johon palveluntarjoajat voisivat ilmoittaa omia palvelujaan kuvauksineen, ja jossa kuka tahansa voisi koota tarjolla olevista palveluista oman kokoomansa ja julkaista sen muiden tietoon.	Huomioidaan SADe-hankkeen jatkovalmistelussa
Fujitsu	Raportissa kuvatuissa kehittämissuunnitelmissa korostetaan, jopa ylikorostetaan, kansallisesti palveluja kokoavia portaaliratkaisuja. Mielestämme tällaisten asiakaslähtöisten palvelukokonaisuuksien luominen on tavoiteltavaa ainoastaan siinä tapauksessa, kun varsinainen kehitystyö keskittyy sähköisten asiointipalveluiden kehittämiseen, sen sijaan, että keskitytään ainoastaan kokoamaan tietoa siitä, mitä palveluja on olemassa. Raportti ottaa kantaa pääsääntöisesti julkisen hallinnon itsensä tuottamiin palveluihin, vaikka kansalaisen kannalta samalla tavalla jäsenyviä palveluita tuotetaan myös yksityisen, kolmannen sektorin tai vaikkapa kirkon toimesta. Kappaleen 7 sisällöstä (ja laajemminkin raportin sisällöstä) saa kuvan, että ajatellut ratkaisumallit tukeutuvat vesiputousmalliseen ajattelutapaan, jossa seuraava vaihe käynnistyy edellisen valmistuttua. Tämä tuo sähköisen asioinnin kehittämiseen helposti jäykkyyttä ja hitautta. Palveluhakemisto, joka yhdistää kaikki julkisen palvelut on kannatettava tavoite. Sen sijaan tavoitella, jossa kaikki kansalaiset asioisivat yhden verkko-osoitteen kautta etsien tarvitsemiaan palveluita, johtaa näkemyksemme mukaan helposti epäkäytettävyyteen. Parempaan lopputulokseen vienee ratkaisu, jossa eri organisaatiot ja yhteisöt kehittävät asiantuntemuksensa ympärille asiakokonaisuuksia, jotka ovat segmentoitu eri käyttäjäryhmille. Lisäksi korostamme, että kansalaisten näkökulmasta toimiva ja helpokäyttöinen portaali edellyttää kansallisen metatietomallin hallintamallin luomista. Yksi asiointipaikka (lue asiointitili), on mielestämme kannatettava tavoite. Suhteessa asiointitilin vaativuusmäärittelyyn on kuitenkin mahdollisuus ymmärtää asiointitilin rooli ja tehtävä väärin (on mahdollisuus tehdä...tehdä ilmoituksia vs. asiointitilin kautta siirtää viranomaisten asiointipalveluihin tekemään muun muassa ilmoituksia). Palvelukokonaisuuksia muodostetaan joustavasti asiakkaan tarpeiden mukaisesti: tämä on erittäin oleellinen tavoite, joka jää raportissa liian vähälle huomiolle. Palvelukokonaisuuksien joustava tarpeen mukainen muodostaminen vaatii palveluarkkitehtuurilähtöisen (SOA) ajattelutavan soveltamista sähköisten palveluiden suunnitteluun. HallintoSuomi.fi-portaalin osalta toteamme, ettei yksi portaali viranomaisten väliselle yhteistyölle täytä organisaatioiden tarpeita.	Huomioidaan SADe-hankkeen jatkovalmistelussa

	(palvelujen) Näkyvyys verkossa ei yksin riitä. Rinnalle tarvitaan näkyvyyttä myös muiden medioiden kautta. Linjauksessa 6 todetaan, että sähköisen asioinnin tukipalvelut kehitetään julkisen hallinnon yhteisinä ratkaisuna siten, että kehittämisvastuu on Julkit:llä. Yhtenä toimenpiteenä esitetään sähköisen asiointialustan kehittämistä. On kuitenkin hyvä huomioida, että yhteinen ratkaisu ei takaa yhteentoimivuutta. Käsitteiden yhtenäisyys ja yhteiset standardit ovat myös keskeisiä. Asiointitiliin liittyvänä toimenpiteenä todetaan, että julkisen hallinnon asiakkaiden tavoitettavuustietoja ylläpidetään keskitetyssä palvelussa. Mielestämme tämä on syytä erottaa omaksi yhteystietoihin keskittyväksi ydinpalveluksi ja liittää myös muita yhteystietovaihtoehtoja. Palveluun voisi lisätä myös mahdollisuuden valita ensisijainen yhteydenpitotapa.	
Helsingin yliopiston ylioppilaskunta	Kiittää ajatusta koota kaikki julkisen sektorin sähköiset palvelut yhden osoitteen alle, ja koostaa niistä nimenomaan käyttäjälähtöisiä kokonaisuuksia. Palvelua tarvitsevan kansalaisen ei pitäisi joutua miettimään, kuka palvelun tuottaa. Yhden käyttäjälähtöisistä palvelukokonaisuuksista pitäisi ehdottomasti keskittyä opiskelijoiden asioihin. Opiskelijoilla on useita muista väestöryhmistä eroavia tukimuotoja ja palveluja, joiden löytyminen yhdestä paikasta olisi ensiarvoisen tärkeää. Nykyään esimerkiksi mahdollisuus saada toimeentulotukea kesäkuukausina ei ole kovinkaan monen opiskelijan tiedossa.	Huomioidaan SADe-hankkeen jatkovalmistelussa
Itella	Ensisijaisena tavoitteena ja panostuksen kohteena tulisi olla tuoda mahdollisimman nopeasti julkisen hallinnon palvelut sähköisesti ja vuorovaikutteisesti tarjolle asiakkaille mahdollisimman kattavasti. Toisin sanoen lähes kaikki julkisen hallinnon palvelut tulisi tarjota vuorovaikutteisina sähköisinä lomakkeina mahdollisimman nopeassa aikataulussa. Tällä etenemisellä saadaan asiakkaiden keskuudessa alulle laaja sähköisen palvelukanavan arkituminen ja positiivinen kierre sähköisten palveluiden käytössä. Asiakas-tottumuksen kehittyminen vie vuosia, jopa vuosikymmenen, ja siksi on oleellista saada tottumusprosessi alulle mahdollisimman varhaisessa vaiheessa. Kehityssasteen kohottamisen ja asiointisovellusten integroimisen viranomaisjärjestelmiin tulisi olla vasta toissijainen tavoite, eikä tämä saa pitkittää asiakkaille tarjottavien palveluiden julkaisemisaikataulua. Raportissa on ylikorostettu kansallisten portaalien asemaa ja merkittävyyttä. Olemassa olevia kansallisia portaalieja kannattaa jatkokehittää, mutta samalla tulisi ymmärtää näiden olevan vain yksi kanava muiden joukossa. Raportissa todetaan suomi.fi:n toimivan ns. sisäänheittokanavana ainoastaan 2 prosentissa palveluissa. Oleellista onkin julkishallinnon omien kansallisten portaalien kehittämisen lisäksi panostaa myös muihin kanaviin, joista nykyisellään siis tulee 98% kaikista asiakkaista. Ajatusmalli tulisi kääntää aidosti asiakaslähtöiseksi: Julkisen hallinnon palvelut tulisi aktiivisesti tarjota ja viedä palvelut asiakkaiden luo sinne missä he liikkuvat, eikä rakentaa maailmaa, jossa asiakkaan on erikseen tultava palvelun luo julkishallinnon portaaliiin. Itella pitää kyseenalaisina pyrkimyksiä rakentaa julkisen hallinnon keskitettyä asiakasneuvontaa. Itellan kokemuksen mukaan valtaosa asiakkaiden kysymyksistä kohdentuu tarjottavien palveluiden substanssiin. Ei ole käytännössä mahdollista järjestää keskitettyä asiakastukea, joka olisi asiantuntija kaikkien julkisten palveluiden substanssin osalta. Tekniseen asiointineuvontaan keskitettyä asiakaspalvelu muodostuisi käytännössä vain ylimääräiseksi "luukuksi", jonka kautta asiakkaan on kierrettävä ennen kuin pääsee keskustelemaan asiantuntijan kanssa itse ongelmaista. Itella on aiemmin jo aiemmin antanut lausuntonsa sähköisen asiointin alustasta ja viestinyt näkemyksensä asiointitilistä VM:lle muistiolia (muistio toimitettiin Itellan lausunnon liitteenä).	Huomioidaan SADe-hankkeen jatkovalmistelussa.

	Kannatamme kehitettävien palvelukokonaisuuksien nimeämistä ja vastuuttamista, sekä sitä että nimetyt palvelukokonaisuudet (vähintään 7) otetaan käyttöön. Lopputulemana tulisi syntyä avoin malli, jota voivat hyödyntää Suomi.fi:n lisäksi myös muut kanavat mukaanlukien yksityisen sektorin tarjoajien palvelut. Yleisemmin Suomi.fi tulisi asemoida suhteessa kokonaisuuteen realistisesti eli yhdeksi kanavaksi muiden joukossa. Järkevämpi painotus olisi suurempi määrä käyttöönotettavia palveluita ja pienempi panostus hallintokeskeisten toimintamallien luomiseen.	
Jyväskylän yliopisto	Palvelujen ryhmittely kansalaisten elämäntilanteiden ja yritysten elinkaaren mukaisesti on oikea tavoite. Lisäksi sähköiset palvelut tulee muokata alusta alkaen asiakkaalle käyttäjäystävälliseksi kokonaisuudeksi vaikka se aluksi saattaa kasvattaa julkisen hallinnon omaa työmäärää.	Huomioidaan SADe-hankkeen jatkovalmistelussa
Kansaneläkelaitos	Kansallisia asiointiportaaleja on ollut Suomessa käytössä jo useita vuosia. Niiden suosio on tähän asti ollut vaihteleva. Kelan verkkopalvelujen käytön kannalta niiden merkitys on tähän asti ollut melko vähäinen. Valtiosa asiakkaista tulee tutkimusten mukaan suoraan Kelan verkko-osoitteeseen www.kela.fi tai hakee Kelan palvelut käyttäen yleisiä hakupalvelua, esim Googlea. Sähköisen asioinnin palvelukokonaisuuksien kehittäminen on periaatteessa erittäin kannatettava hanke. Epäselväksi jää, mitä "palvelukokonaisuudella" tässä yhteydessä tarkoitetaan ja miten eri palveluja tuottavien viranomaisten roolit ja vastuut kokonaisuuden rakentamisessa ja hallinnassa muodostuvat. Palvelukokonaisuuksien määrittely aidosti asiakaslähtöisiksi ja niiden tekninen yhteensovittaminen eri viranomaisten välillä vaatii paljon aikaa ja työtä.	Huomioidaan SADe-hankkeen jatkovalmistelussa
Lahden kaupunki	Linjauksen 1. mukaisesti suomi.fi ja yrityssuomi.fi -informaatiopalvelusta siirrytään keskitettyyn asiointiportaaliin, johon tuotetaan kaikki julkishallinnon (ml. kunnat) sähköiset asiointipalvelut. Periaate "paikallinen toiminta, kansallinen portaali" on huono yhdistelmä. Ratkaisu edellyttäisi myös paikallisen toiminnan ja toimintamallien ohjauksen mekanismien muuttamista. Keskitetty toimintamalli sisältää merkittäviä riskejä, joista suurimmat lienevät asioinnin ja eri organisaatioiden (fyysisen) asiakaspalvelun irtaantuminen toisistaan sekä keskitetyn, valtakunnallisen teknisen toteutuksen toimivuusriski (jos palvelu ei ole käytettävissä, niin katkos koskee koko Suomen aluetta). Nykyiset teknologiat mahdollistavat joustavan hajautetun tietojenkäsittelyn ilman fyysisistä keskitämisistä, jolloin suositeltavampi toimintatapa olisi sähköisten palveluiden tuottaminen alueellisinä palveluina (seudulliset palvelut). Linjauksen 2 mukaisesti palvelut ryhmiteltäisiin asiakaslähtöisiksi kokonaisuuksiksi. Tämä periaate on erinomainen ja tukee asiakasnäkökulman toteutumista palveluiden löydettävyydessä ja käytössä. Linjauksessa 6 määritellään sähköisen palvelutuotannon tukipalveluiden toteutus. Keskeisenä ajatuksena on ns. asiointitilien luomisen kansalaisille. Tämä periaate tukee hyvin palveluiden henkilökohtaistamisesta (personointi) ja yhteistoiminnan lisääntymistä valtion ja kunnan palveluiden toteuttamisessa. Valtion asiointitilin ja kuntahallinnossa toteutettavana olevan ns. kuntalaistilin yhteensopivuudesta tulee kuitenkin huolehtia	Huomioidaan SADe-hankkeen jatkovalmistelussa
Logica	Aineistossanne on selkeästi todettu, että sähköisten palveluiden kehitys on ollut mm. sirpaleista, monimuotoista ja käyttäjätarpeita on useita. Siksi on luonnollisesti olennaista löytää yhtenäisempiä tapoja määrittää, toteuttaa ja ylläpitää sähköisiä palveluita. Haluamme tässä korostaa sanaa yhtenäinen – ei siis yksi yhteinen. Kuten hyvin tiedetään, toimintaympäristöt ovat nykyisin nopeasti muuttuvia ja kuten Internet-maailmakin on osoittanut käyttäjät ja tietotekniikka liittyvät toisiinsa yhä enemmän verkostomaisesti ja vuorovaikutteisesti.	Huomioidaan SADe-hankkeen jatkovalmistelussa

	Esimerkkinä tällaisesta mainittakoon yksi, yhteinen sähköisen asiainnin palvelualue. Tällainen on toki teknisesti mahdollinen, mutta on erittäin epätodennäköistä. Yhden yhteisen alustan sijasta suosittelemme luomaan yhtenäisen (SOA-)arkkitehtuuri ja tunnistamaan siihen liittyvät yhteiset palvelut ja ne palvelut, jotka toimivat yhteen yhtenäisen SOA-arkkitehtuurin mukaisesti. On varsin uhkarohkea olettaa, että tulevaisuudessa yhtä tarvetta varten voisi olla vain yksi järjestelmä/portaali, jonka alaisuuteen kaikki siihen liittyvät palvelut/tehtävät kootaan. Tilanne ei voi toteutua niin kauan, kuin palvelujen tuottamisesta vastaavat yhteisesti ja osin päällekkäisesti valtio, kunnat, yritykset ja kolmas sektori. On hyvä muistaa, että ilman prosessien sekä niihin liittyvien organisaatioiden ja ihmisten toimintojen huomioista yksi portaali saattaa muodostua lähinnä tekniseksi käyttöliittymäksi ja sen taustalla olevat tietotekniikkaa olennaisempien osioiden kehitystyöt jäävät joko kokokaan osin huomiotta. Suosittelavaa olisikin, että joko työryhmän jatkotyöskentelynä tai uuden työryhmän toimesta tunnistettaisiin esimerkiksi 50-100 tärkeintä julkista asiointiprosessia. Sen pohjalta määritettäisiin toimintaympäristön kautta niiden olennaiset sidosryhmät ja arvioitaisiin käyttäjämäärät, tärkeimmät tietosisällöt ja niitä tukevat rajapinnat sekä liittymät perustietovarantoihin. Samalla huomioitaisiin myös asiointikanavat sekä priorisoinnin kautta kuvattaisiin prosessikulut, nyky-/tavoitemittarit ja tehostamispotentiaali käyttäjä-/tarvelähtöisesti yrittäen eri hallinnonalueiden rajat. On suuri vaara että organisaatio- ja hallintolähtöisyys korostuu myös julkisen sektorin asiointiliissä. Olisiko ehkä hyödyllisempää ja kustannustehokkaampaa etsiä ja tukea toimenpiteitä, joilla esimerkiksi sähköpostiasioinnista tehtäisiin tietoturvallista? Asiointiliissä on sellainen ongelma, että vaikka kaikki julkisen sektorin asiointi saataisiin yhden tilin alle - mikä käytännössä tuskin toteutuu kovin nopeasti, jos julkista sektoria tarkastellaan laajasti mukaan lukien valtio, kunnat ja kuntayhtymät - sen ulkopuolelle jää kaikki muu asiointi.	
Liikenne- ja viestintäministeriö	Liikenne- ja viestintäministeriön esteettömyystyöryhmää kuultaessa tuotiin esille, että SADe-hankkeessa ei ole huomioitu erityisryhmien (erityisesti vammaiset ihmiset) tarpeita. Ministeriön mielestä esteettömyys tulisi sisällyttää jo hankesuunnittelun alkuvaiheessa. Sähköistä asiointia kehitettäessä tulisi mm. huomioida Design for All -periaate, joka tarkoittaa sellaisia suunnittelun liittyviä strategioita ja keinoja, joilla edistetään ympäristöjen, tuotteiden ja palveluiden käytettävyyttä, saavutettavuutta ja esteettömyyttä kaikille käyttäjille. Ministeriö toivoo, että nämä näkökohdat otetaan jatkotyössä huomioon. Sähköisten palvelujen näkyvyyteen yhtenäisenä asiakkaalle tuottajasta tai toteuttajasta riippumatta tulee panostaa. Liikenne- ja viestintäministeriö painottaa, että jatkotyössä toimijoiden sitoutuminen kansalliseen tietoyhteiskuntabändiin on varmistettava viestinnän tehostamiseksi ja yhteisiin toimiin palvelujen käyttöönoton lisäämiseksi. Lisäksi ministeriö painottaa, että palveluntuottajia tulee vahvasti osallistaa työskentelyyn palvelujensa sähköistämisen suunnitteluun ja toteutukseen, paremminkin kuin tehdä keskitetyt hallinnossa palvelukartoituksia ja määrittelyjä. Myöskään palvelujen käyttäjien rooli ei raportin linjauksista käy ilmi, muuten kuin yleisenä linjauksena palvelujen käyttäjälähtöisyydestä.	DfA-näkökulma tullaan huomioidaan SADe-hankkeen jatkovalmisteluissa
Microsoft	MyGovernment tyyppisille ratkaisuille olisi tilaa. SADe-hankkeen toimeksiannon mukaisesti priorisointi on tärkeää. Esitämme, että sähköisten palveluiden kehittämisessä haettaisiin keskeisimmät fokus-ryhmät ja palvelunkäyttötietojen valossa haettaisiin etenemisjärjestys palveluille. Näin saataisiin myös ensimmäisiä onnistumisia, mikä on kokonaisuuden kehityksen kannalta oleellista.	Huomioidaan SADe-hankkeen jatkovalmistelussa
Oulun kaupunki	Portaaleja koskevassa kehittämisessä on huomioitu se, että edelleen tulee olemaan paikallisia, alueellisia ja palvelukokonaisuuksia koskevia erillisiä portaaleja. Huomio on kiinnitettävä portaaleissa olevien palveluiden sisältöön ja siihen, että tietoa voidaan linkittää portaalien välillä. Isot valtion hallinnoimat portaalikokonaisuudet eivät välttämättä ratkaise asiainnin asiakaslähtö-	Huomioidaan SADe-hankkeen jatkovalmistelussa

	syöttä ja interaktiivisuutta. Sähköisen asiointin palvelukokonaisuuksien kehittämishankkeessa on huomio kiinnitettävä toiminnan muuttamiseen, jossa yhtenä keinona ovat sähköiset palvelut. Kuntien on myös kyettävä tehostamaan omaa palvelutuotantoa siten, että asiakkaat ovat aktiivisia toimijoita eri palveluprosesseissa. Yksityisellä sektorilla tästä on lukuisia esimerkkejä.	
Opetusministeriö	Opetusministeriö kannattaa tavoitetta sähköisten asiointipalveluiden kehittämiseksi laajoina asiakaslähtöisinä kokonaisuuksina. Palvelujen kehittämisessä on otettava huomioon valtion ja kuntien ohella yksityiset palveluntuottajat. Kehittämisessä substanssivastuun tulee olla ko. hallinnonalalla ja VM:llä/JulkIT:llä tulee olla koordinoiva rooli. Myös pyrkimys eri hallinnonalojen tuottamien palvelujen tietojen yhdenmukaiseen esittämistapaan, huomioiden kuitenkin palvelun erityispiirteet, helpottaa sähköisten palvelujen käyttöä. Asiointipalvelujen toimivuus ja ajantasaisuuden varmistaminen edellyttää, että perustietojärjestelmiä kehitetään ja ylläpidetään. Palvelujen tuottamisessa on lisäksi otettava huomioon erityisryhmät ja heidän tarpeensa, palvelun käytön esteettömyys ja monikanavaiset palvelut. Opetusministeriö pitää linjauksessa 1 mainittua palveluhakemistoa ja linjauksessa 3 todettuja sanastojen ja metatietomallien kehittämistä. Linjauksessa 5 todetaan julkisen hallinnon keskeisen palveluvälikoiman kartoittaminen. Tavoitteena on kansalaisille tarjottavat palvelut, mutta asiaa on hyvä lähestyä myös palveluntuottajien tehtävistä, ts. organisaatioiden tehtävänä on sovitujen palveluiden tuottaminen. Palvelut syntyvät organisaatiossa, jolla on paras tietämys palveluiden tuottamiseksi. Organisaatioiden tuottamat palvelut ja tuotteet on tietyt ryhmät asiakkaan ymmärtämällä tavalla. Asiointiin käyttöön ottaminen edellyttää tietoturvan ja tunnistautumisen ratkaisuja, jotka ovat laajasti ja helposti käyttöön otettavissa ja edullisia käyttää. Miten huomioidaan esimerkiksi alle 18-vuotiaat käyttäjät, joita pääasiassa ovat Opetushallituksen toisen asteen hakupalveluja käyttävät nuoret? Keskitetyt kehitettävien palvelujen, komponenttien ja rajapintojen tarjonta ja saatavuus sähköisten palvelujen kehittämisessä on kannatettavaa, mikäli hallinnonala/virastokohtainen räätälöinti on mahdollista eikä hinnoittelu muodostu esteeksi. Erityisesti tarvitaan yhteisiä ratkaisuja tunnistautumiseen ja maksamiseen. Tavoitettavuustietojen yhteys väestötietojärjestelmään on luonteva ratkaisu. Julkishallinnon sähköisen asiointin alustan tulee rajapintojen ja standardien kautta integroitua hallinnonalojen järjestelmiin. Sähköisiä palveluita käytetään ajasta ja paikasta riippumatta asiakkaalle sopivina käyttöaikoina. Tukipalveluiden (puhelintuki jne.) tulee mukautua käyttötarpeisiin. Opetusministeriö pitää tärkeänä toimenpiteenä työryhmän esittämiä sähköisen asiointin viestintä- ja markkinointitoimenpiteitä sekä viestintäkampanjaa. Yhtenäisten asiointiportaalien kehittämistavoite on kannatettava. Sekä Suomi.fi että Yritys.fi portaalien kehittämisessä on huomiotava kansalainen. On arvioitava voidaanko palvelun tarvitsijan rooli ja tiedon tarve aina määritellä etukäteen hyvin tarkasti. Ovatko esim. oppilaitosten tarjoamat palvelut löydettävissä molemmista sekä Suomi.fi että Yritys.fi portaalista? Opetusministeriöllä on valmiudet käynnistää ja viedä eteenpäin asiakaslähtöistä palvelukokonaisuutta koskevia hankkeita esityksessä aikataulussa.	Huomioidaan SAdE-hankkeen jatkovalmistelussa
Satakunnan sai-	Tavoitteena on koko julkisen hallinnon kattavat sähköiset palvelut / asiointikanavat kansalaisille ja yrityksille. Tavoite on hyvä ja	Huomioidaan SAdE-hankkeen

raanhoitopiiri	kannatettava. Terveysthuollon (kantapalvelut) on oltu huomioon. Ehdotus mahdollistaa terveydenhuollon palvelutuottajien omien palveluiden liittämisen SAdE-hankkeen esittämään 'terveyden' -palvelukonseptiin (esim. virtuaalivastaanotot, sähköiset konsultoinnit, omien ajanvarausten hallinta) eli tätä kautta SHP:lle tarjotaan asiointikanavaa, johon voimme kehittää uusia, valtakunnan laajuisesti toimivia toimintamalleja / palveluja. Tämä on erityisen merkittävä ja myönteinen asia. On varmistettava, että sähköiset palvelut tarjotaan kansalaisille ja yrityksille yhtenäisenä kokonaisuutena ja tämä edellyttää kaikkien ministeriöiden hyväksyntää päätöksiä. STM on kehittämissä eKatselu-palvelu. VM:n esittämä 'terveyspalvelujen palvelukanava' voisi toimia osana Suomi.fi:hin liitettävää asiointiliitä.	jatkovalmistelussa
Sisäasiainministeriö	Koko valtionhallinnon laajusten sähköisten asiointipalvelujen kehittäminen sopii valtiovarainministeriön vastuulle ja se voidaan mielestämme hoitaa raportin suuntaviivojen mukaan. Voimavarojen yhdistäminen palvelujen toteutustavan ja toteutuksen suhteen on järkevää. Viestinnän merkityksen korostaminen on hyvin kannatettavaa. ValtiT:n rooli sähköisen asiointin toimijana on perusteltua, mutta vaatii mielestämme vielä kehittämistä. Koemme raportissa esitetyn virastoihin kohdistuvan sääntelyn liian tiukaksi. Riskinä on, että jos keskitetyt annetut määräykset ovat liian tiukoja, eivät virastot kykene enää järkevästi toteuttamaan omia palvelujaan. Tällöin siirtyä vahvaa substanssiosaamista edellyttävien sähköisten palvelujen toteuttamisen vastuu ValtiT:lle, eikä ole uskottavaa että sen resurssit ja osaaminen riittävät missään vaiheessa tällaiseen. Puhelinneuvontapalvelujen (116115-palvelu) toteutus esitetyn mallin mukaan on kannatettavaa ja sitä olisi tarkoituksenmukaista vahdittaa koska nykytilanteessa mm. sisäasiainhallinnon hätäkeskuslaitosta rasittaa suuri määrä ei-kiireellisiä luokiteltavia, lähinnä neuvontaluonteiseksi määriteltäviä puheluita (n. 900 000 puhelua vuodessa). Pitää kuitenkin huomioida, että varsinainen substanssiosaaminen löytyy viranomaisista ja viranomaisten (eri toimijoiden) on kuitenkin luotavat omat puhelinpalvelupisteensä, joihin yhteinen keskus yhdistää tarvittaessa kyseilyt. 116115 -palvelun toteuttaminen on erityisesti sisäasiainhallinnon alaisen hätäkeskuslaitoksen näkökulmasta erittäin tärkeää. Jotkut viranomaiset ovat jo halukkaita pilotimaan palvelunumeron käyttöönottoa ja tämän prosessin tulisi saada jatkoa vaikka raportin mukainen yhteispuhelukeskus toteutettaisiinkin. Viranomaisten omat palvelukeskukset tarvitaan tulevaisuudessa joka tapauksessa. Sisäasiainministeriö haluaa myös muistuttaa, että ulkomaalaisväestö Suomessa lisääntyy voimakkaasti. Tämä tulisi huomioida kattavasti palveluiden kielivalkoimissa, jottei tämä kasvava väestönosa jää sähköisten palveluiden ulkopuolelle. Kielivalkoiman kattavuus tulee huomioida sähköisen palvelukanavan lisäksi myös raportissa mainitussa keskitetyssä tukipalvelussa (asiakasneuvonta). Raportin eDemokratiaa käsittelevässä kappaleessa tämä kohderyhmä oli huomiona nostettu esille. Perinteinen asiointikanava sähköisten kanavien rinnalla tulee säilyttää ja palvelu taata (monikanavaisuus).	Huomioidaan SAdE-hankkeen jatkovalmistelussa
Sosiaali- ja terveysministeriö	Sosiaali- ja terveydenhuollossa yksityisten palvelutuottajien rooli asiakkaan/potilaan palvelueteijussa on merkittävä. Kansalliset sähköisen asiointin tukipalveluiden tulisi olla myös yksityisten palvelutuottajien ja vakuutusyhtiöiden käytössä. Eräänä hankkeen tavoitteena on, että julkishallinnossa olisi käytössä yksi yhteinen, helppokäyttöinen tunnistamispalvelu. Jo nykyään julkinen hallinto on tehnyt yhteistyötä tunnistamispalvelussa ja Verohallituksen Katso-tunnistamispalvelua käyttävät nykyään ainakin Kansaneläkelaitos ja Tullihallitus. Tunnistamispalvelun käyttöoikeudet on myönnetty myös Eläketurvakeskukselle, Kuntien eläkevaikutukselle sekä eläkeyhtiöiden yhteisille palveluntarjoajille. Tunnistamispalvelun edelleen kehittäminen ja käytön laajentaminen nähdään ministeriössä tarpeelliseksi tavoitteena yksi yhteinen tunnistamispalvelu.	Huomioidaan SAdE-hankkeen jatkovalmistelussa

	STM pitää tarpeellisena, että ennen julkisiin sähköisiin palveluihin liittyvien uusien kehitysinvestointien toteuttamista arvioidaan vahvan tunnistamisen välinevalikoimaa. Ministeriön näkemyksen mukaan kansalaisvarmenteen ensisijasta käyttämistä vahvaa tunnistamista edellyttävissä julkisissa sähköisissä palveluissa puoltavat sekä kansalaisvarmenteen julkisoikeudellinen ominaislaatu sekä sen siihen liittyvä elinkaarenmuse ja turvallisuus- ja virheettömyysnäkökohdat. Parhallaan konkreettisesti etenevä EU-tasoinen sähköisen asiointin kehitys edellyttää, että merkitystä annetaan myös valittavien välineiden kansainvälisten standardien mukaisuudelle. Pankkien Tupas-tunnistujajärjestelmä on puhtaasti kansallinen ratkaisu, joka ei täytä alan kansainvälisiä standardeja ja jolla siten ei ole mitään kansainvälistä käytettävyyttä. Sosiaalivakuutuksessa voitaisiin hyödyntää nykyisiä potilas- ja asiakastietoja silloin, kun henkilön toimeentulosta tulee huolehtia tiettyissä lainsäädännössä määritellyissä tilanteissa. Sähköisiä tietojärjestelmiä voitaisiin turvata tietojen oikeellisuus sekä purkaa päällekkäisiä tietovarantoja sekä hallintoa. Tulisi myös harkita mahdollisuuksia ulottaa sähköisen asiointi etuuslainsäädännön muutoksenhakujärjestelmiin, jolloin pitäisi pystyä ratkaisemaan ongelmat, jotka koskevat salassa pidettäviä tietoja. Sähköisen asiointin kehittämistyössä tulisi pyrkiä terveydenhuollon ja toimeentuloturvan käsittelevien tahojen välillä yhteistyöhön ja toimenpiteisiin, joilla voitaisiin lisätä luottamusta salassa pidettävien asioiden turvaamisessa näiden tahojen välillä. Valtuutusten ja suostumusten hallinnassa tulee huomioida sosiaali- ja terveydenhuollon erityispiirteet, jotka perustuvat lainsäädäntöön. STM:n osallistuminen näiden määrittelyyn on oleellista. Linjauksista Linjaus 1: Kehitetään kansallisia portaaaleja viestintäportaaaleista asiakasryhmittäin kondensseiksi asiointiportaaaleiksi. (Kehittämistä vastuu VM, Yritys-Suomen osalta TEM.) Yhteisten asiointiportaalien rakentaminen valtion ja kuntien tarpeisiin on vaatavaa. STM:n pyrkimyksenä on kansallisen terveyden edistämisen portaalien aikaansaaminen. Hanke on mittava ja koskettaa montaa edellä esitettyä hankeosiota, varsinaisesti sopimattakaan minkään niistä alle. Myös Sata-komitean puitteissa on tehty kartoitettu mahdollisuuksia yhdistää eri portaaaleja. Linjaus 3: Luodaan julkisen hallinnon yhteinen verkkopalvelukonsepti. Konsepti rakennetaan kahden kansallisen portaalin (Suomi.fi ja YritysSuomi.fi) sekä niitä täydentävien palvelukokonaisuuksien ja paikallisten portaalien varaan. Hanke on varsin kunnianhimoinen sisältäen monia tehtäviä, joiden läpivieminen edes keskipitkällä aikavälillä voi osoittautua ylivoimaiseksi.	
Sosiaali- ja terveysurvan keskusliitto, STKL	STKL:n arvion mukaan on erittäin tärkeää, että kaikkea sähköisen asiointin kehittämistyötä ohjaavat asiakas- ja käyttäjälähtöisyyden periaatteet. Käytettävyyden näkökulmasta on erittäin tärkeää varmistaa sähköisten palvelujen saavutettavuus ja esteettömyys. Tasa-arvoisin palveluiden saavutettavuuden näkökulmasta STKL pitää tärkeänä, että sähköisten palveluiden kehittämisessä kiinnitetään erityishuomiota siihen, että sähköisten välineiden tehokas käyttäminen on mahdollista kaikkialla ja kaikille. Laiteteknisestä näkökulmasta tarkasteltuna tulee kiinnittää erityistä huomiota siihen, että sähköinen viranomaisasiointi ei edellytä asiakkailta laitekannan jatkuvaa uusimista ja viimeisimpiä ohjelmistoversioita.	Huomioidaan SADe-hankkeen jatkovalmistelussa

	STKL edellyttää kehittämistyössä kiinnitettävän huomiota siihen, että asiointivälineiden lisäksi myös asiointiyhteyksien ylläpito on maksullista. STKL:n arvion mukaan tulee aivan erityistä huomiota kiinnittää asiointin selkokielsyyteen ja esteettömyyteen samoin kuin esim. erilaisten hakutoimintojen kehittämiseen mahdollisimman kattavaksi niin asiassanojen kuin viranomais-toimijoiden suhteen. Palveluiden saavutettavuuden näkökulmasta tarkasteltuna STKL pitää erittäin tärkeänä, että mitään palvelua ei rakenneta niin vahvasti sähköisen asiointin varaan, että se heikentää palveluiden saatavuutta. STKL pitää erittäin kannatettavana sitä lähtökohtaa, että erilaiset viranomaispalvelut kootaan usean portaalin sijaan yhden kansallisen portaalin alle. STKL edellyttää työryhmäraportin jatkotyössä huomioitavan, että terveyspalvelujen kokonaisuuden rinnalle tulee käytännön palveluryhmyksissä nostaa tasaveroisesti esiin myös sähköisten sosiaalipalvelujen kokonaisuus. STKL:n arvion mukaan on ensiarvoisen tärkeää varmistaa kansalaisten tietoturva- ja oikeuksien toteutuminen kaikissa uusissa palvelutoiminnan muodoissa sekä liikuteltaessa tietoa viranomais-tahojen välillä. STKL toivoo erityistä huomiota kiinnitettävän jatkotyössä raportin sivulla 110 esitettyyn viestintäkampanjaan sekä opetus- ja koulutusmateriaalin kokoamiseen ja levittämiseen.
Suomen Kuntaliitto	Esittää, että ennen kuin päätetään lopullisesti suuremmista julkisen hallinnon sähköisiä palveluita koskevista kokonaisuuksista, nykyiset olemassa olevat ja potentiaaliset sähköiset palvelut kartoitetaan ja luokitellaan ja tehdään vasta sen jälkeen päätökset jatkotoimenpiteistä. Samassa yhteydessä myös selvitetäisiin, mitä asiointipalveluja ei enää tarvita tietoyhteiskunnassa ja mitä palveluja on esimerkiksi taroituksenmukaisista yhdistää. Tällä vähennettäisiin riskiä jättää hyödyntämättä mahdollisuudet tuottavuuden kasvuun. Pitää tärkeänä myös sitä, että parhaiten tavoiteltua yhteisäpalvelua pystytään tukemaan paikallisesti kehitetyillä sisäisillä ja ulkoisilla sähköisten palvelujen kokonaisuuksilla. Hyvän raportin suurin puute on, että siinä julkisia palveluja on tarkasteltu suppeasti vain yhden kanavan näkökulmasta. Yhtyy työryhmän ehdotukseen kehittää suomi.fi-palvelua sellaiseksi, jonka kautta käyttäjät pääsisivät nykyistä kattavammin julkisen hallinnon palveluihin ja tulee kiinnittämään jäsentensä huomiota siihen, että ne omalta osaltaan toimitus- ja tavoitteen eteen. Ei kuitenkaan pidä taroituksenmukaisena, taloudellisesti eikä toimivana ratkaisuna sitä, että julkisen hallinnon sähköinen asiointi keskitettäisiin yhteen osoitteeseen. Kokemukset teemakohtaisista (esimerkiksi kirjastot.fi tai terveydenhuollon palvelut) sekä paikallisista ja alueellisista hankkeista ovat paljon myönteisempiä kuin mitä työryhmän ehdottamasta keskitetystä ratkaisusta on saatu. Katsoo, että työryhmän hahmottelemista palvelukokonaisuuksista monet voivat muodostua myös toimiviksi kansallisiksi portaaliksi ja esittää lisättäväksi uudeksi kokonaisuudeksi palvelua, joka kokoaisi yhteen julkisen hallinnon ruotsinkieliset sähköiset informaatio- ja asiointi palvelut. Esittää, että suomi.fi-palvelun tulevaan rooliin lisättäisiin yhteisen sisällön tuottaminen alueellisten ja paikallisten portaalien tarpeisiin. Huomioidaan SADe-hankkeen jatkovalmistelussa

Tietoasiantuntijat ry	Suomi.fi kansalaisten ja Yritys.Suomi.fi yritysten palvelukanavana ovat selkeitä. Lisää huomiota tulee edelleenkin kiinnittää siihen, kuinka tieto näihin kanaviin tuotetaan. Sateenvarjon alle tulee rakentaa erilaisia tietovarantoja/tietokantoja, joista tieto saadaan automatisoidummin. Näiden työstämisessä tietopalveluammattilaisten panos tulee hyödyntää. Palvelut on järkevää rakentaa asiakkaiden viranomaisessa asiointiprosessin mukaan ja tämä edellyttää usean toimijan yhteistyötä ja on hankekokonaisuutena haastava. Hallinnon sisäiset asiakasprosessit tulee rakentaa samanaikaisesti. Asiakirjahallinnon kehittyminen on eAdministration ja eDemocracy –toimintojen edistymisen perusta. Laadukkaat sisäiset palvelut luovat pohjaa hyvälle ulkoisille palveluille. On hyvä muistaa tutkittu tosiasia, että jo yksinomaan tiedon hakuun kuluu 35 % työntekijöiden työaika. Suuri rooli palveluiden rakentamisessa kuuluu tietopalveluille, joilla on asiakasrajapintaa ja päivittäinen kosketus asiakkaisiin. Perusasioista kuten tiedon saatavuudesta ja käytettävyydestä tulee huolehtia. Tietoa tarvitaan päätöksenteossa ja tiedon käyttö on merkittävää uusien innovaatioiden tuottamiseksi. Näistä on valmiita suunnitelmia, esityksiä ja rahoituslaskelmia viranomaisten tietopalveluissa.	
Työ- ja elinkeino- ministeriö	Suomen kansallisen toimintaohjelman horisontaaliseksi prioriteettialaksi on valittu yritysten sähköisen asioinnin kehittäminen, sillä sähköisen asioinnin kehittämistä pidetään yleisesti yhtenä keskeisimmistä keinoista yritysten viranomaisasioinnin helpottamiseksi ja siihen liittyvän byrokratian keventämiseksi. Viranomaisasiointia tulisi kehittää siten, että yritykset voisivat asioida eri viranomais-ten kanssa mahdollisimman helposti, yksinkertaisesti ja keskitetysti yhdestä paikasta. Yritysten sähköisten asiointipalvelujen kehittämisen kannalta työ- ja elinkeinoministeriö pitää erittäin tärkeänä yritysten asiointitilien käynnistämistä kansalaisten asiointitilien rinnalla, kuten sähköisen asioinnin tukipalvelujen kehittämistä koskevissa toimenpiteissä on esitetty.	Huomioidaan SADe-hankkeen jatkovalmistelussa
Työterveyslaitos	Työterveyslaitos on uudistamassa verkkopalvelujaan ja samassa yhteydessä pyrimme ottamaan huomioon valtionhallinnon yhteiset linjaukset. Kiinnitämme erityistä huomiota yhdenmukaisten metatietojen ja sanastojen käyttöön. Verkkopalvelujen kehittämistyon pohjana käytämme laatukriteerejä ja JHS-suosituksia. Kansalaisille tuotettavien palvelukokonaisuuksien linjauksessa 2 mainitut palvelukokonaisuudet, erityisesti kansalaisten sähköisten terveyspalvelujen kokonaisuus, ikääntyvien verkkopalvelukokonaisuus sekä työelämä-palvelukokonaisuus on aiheeltaan sellaisia, että Työterveyslaitos voisi tarjota asiantuntemustaan niiden kehittämiseen. Myös yrittäjille suunnattu palvelukokonaisuus on Työterveyslaitosta kiinnostava. Viestintäyhteistyö on tervetullutta.	Huomioidaan SADe-hankkeen jatkovalmistelussa
Ulkoasiainministe- riö	Hallinnon palvelujen kattavassa sähköistämisessä edellytetään koko julkishallinnon - niin valtionhallinnon kuin kuntasektorinkin - laajaa yhteistyötä. Raportissa asioita tarkastellaan pääsääntöisesti valtionhallinnon näkökulmasta, vaikka suurin osa palvelutuotannosta on kuntasektorilla hoidettavaa toimintaa. Esitetyt peruslinjaukset pohjautuvat lukuisiin jo aikaisemmin aihealueesta laadittuihin selvityksiin. Palvelutuotannon kehittämisen koordinaatiossa ei ole linjattu selkeää governance-mallia, vaan kokonaisuuden hoitaminen on joissakin asioissa nähty enemmänkin tietohallintoasiana kuin laajana hallinnon kehittämisanostuksena. Hallinnon kehittämisen haasteena on, että luotaessa uusia palvelun tarjontatapoja myös vanhat säilyvät. Tällöin palvelutuotannon monikanavaisuus ei välttämättä vähennä siihen tarvittavia resursseja yksittäisenä toimenpiteenä. Aiheesta esitetyt linjaukset ovat yleisesti kannatettavia. Ulkoasiain-hallinnon näkökulmasta haasteina ovat laajan palvelukirjon tarjoaminen edustustoverkostoa kautta	Huomioidaan SADe-hankkeen jatkovalmistelussa

	suomalaisille ulkomaille sekä palvelujen tuottaminen ulkomaalaisille.	
Valtiovarainministeriö	Sähköisten palvelujen kehittämishankkeet ovat pitkiä ja raportissa esitetyt aikataulut ovat osittain epärealistisia. Ministeriön hallinnonalan kokemusten mukaan palveluiden rakentaminen ja niiden käytön laajeneminen on hidasta. Parhaiten tuottavuutta parantavat ne hankkeet, joissa kehitetään toimintaprosesseja siten, että volyymellään merkittävä asointi tapahtuu sähköisesti. Näitä kehittämishankkeita on virastoissa käynnissä, ja niiden loppuun vieminen tulee varmistaa, vaikka kehittäminen kohdistuuakin jatkossa enemmän yhteisiin palveluihin. Kansalaisten ja yritysten näkökulmasta on tärkeintä, että asointitarve minimoituu, jolloin parhaassa tapauksessa ei tarvita edes sähköisiä palveluita. Tähän voidaan päästä viranomaisprosesseja kehittämällä ja viranomaisten keskinäistä tiedonvaihtoa parantamalla. Loppuraportissa on hyvin otettu kantaa sähköisen asioinnin kehittämiseen loppukäyttäjän näkökulmasta. Palveluita tuottavien tahojen vastuujaako ja yhteistyön organisoiminen vaatii jatkoyöskentelyä. Sähköisten palveluiden kehittämisessä tulee nähdä myös palveluiden taustalla tehtävä jatkuva toiminnan kehittämisö. Erityisesti poikkihallinnollisten prosessien ja tietovirtojen osalta on tärkeää tunnistaa kaikki osalliset organisaatiot ja tiivistää organisaatioiden välistä yhteistyötä. Hyvä avaus tähän suuntaan on raportin palvelukokonaisuuksittainen lähestymistapa. Palvelukokonaisuuksien kehittämishanke on erittäin vaativa vuorovaikutuksen, yhteistyön sekä asiasäilön mallintamisen ja palveluiden toteuttamisen näkökulmasta. Kahdesta esitetyistä lähestymistavasta voisi vaihtoehto 1, jossa mallinnuksen jälkeen toteutetaan pilotti opetustoimen alueella, olla realistisempi. Valtiovarainministeriö pitää tärkeänä, että kaikki hankkeet tähtäävät heti alkuvaiheestaan tuottavuushyötyihin karsimalla päällekkäisiä ratkaisuja ja päällekkäistä tietojen ylläpitoa. Tulisi huomioida viranomaisten välisten ja hallinnon sisäisten asiakkaiden lisäksi myös kolmannen sektorin toimijat, jotka tuottavat palveluja esimerkiksi opetustoimelle tai sosiaali- ja terveystoimelle. Ole-massa olevien sähköisten palvelujen käyttöä tulee edistää jatkuvalla markkinoinnilla, jotta ne pysyisivät ihmisten miellissä ja kanavaa todella käytettäisiin muiden kanavien sijasta. Käytettävyyden näkökulmasta sähköisen asioinnin kehittämisessä tulee suunnittelussa ja tulevissa toteutushankkeissa ottaa huomioon paikkatieto-uloittuvuus ja sen tarjoamat synergiahyödyt asiakaspalvelutapahtumalle. Paikkatieto- ja karttaintegraatiota kehitetään Suomi.fi -portaalii ja PATIO -paikkatietoportaalii yhteishankkeessa, jonka tulokset tulevat olemaan valmiiksi hyödynnettävissä. Yhtenäisten palvelukuvausten määrittely ja tuottaminen jokaisesta sähköisestä asointipalvelusta ja kuvausten kokoaminen Suomi.fi tai YritysSuomi verkkopalveluihin parantaa palvelujen tunnettuutta ja auttaa käyttöön saamisessa nopeastikin. Tulli on tehnyt tässä asiassa esimerkittäisiä työtä. Raportissa esitetään, että kansalaisten asointineuvonta organisoidaan kansallisen asointiportaaliin yhteyteen. Varsinaisen asointipalvelun tekniseen käyttöön liittyviä tukipyyntöjä tulee suhteessa sisällölliseen tuen tarpeeseen hyvin vähän. Asiakkaan näkökulmasta näitä ei voi erottaa toisistaan. Arkkitehtuurien yhtenäistäminen on tärkeää ja välttämätöntä mutta yhteen toimivuuden esteinä voivat olla muutkin asiat kuin arkkitehtuuri: tietosuojat, hankinta-asiat, tiedonluovutus, tietojen ajantasaisuus ja luotettavuus sekä yleistysaste jne. Yhteen toimivuuden ratkaiseva edellytys on tietojen yhteismitallisuus, joka taas on yleensä syvälinen viranomaiskohtainen substanssikyky.	Huomioidaan SADe-hankkeen jatkovalmistelussa

	Erityisesti yhtenäisyyttä tukeva toimenpide on metatietojen standardointi ja sanastojen muodostaminen. Niiden toteuttamiseen ei riitä pelkkä hankkeistaminen, työ vaatii resursseja ja pitkäjänteistä määrittely-yhteistyötä ja toteutuksen jälkeen ylläpitoa, josta vastuu tulee organisoida pysyvästi.	
Verohallitus	Portaalien rakentamisessa tulisi ajatella ensisijaisesti asiakkaan toimintaa. Mistä hän luontevasti etsii ja löytää verottajan palvelut? Yritys, joka kuukausittain asioi (ilmoittaa ja maksaa) verotteidensa mukaisesti verottajan kanssa, todennäköisesti suosii suoraa yhteyttä verottajan palveluihin, eikä etsi niitä mistään portaalista. Sama koskee henkilöasiakasta, koska verotus on yhteiskunnassa tuttu ilmiö ja kansalainen aktivoituu asioimaan yleensä vasta saatuaan postia verottajalta. Portaalien kautta voisikin ajatella asi- oivan henkilön tai yrityksen, joka ei tiedä, mikä viranomaisen hoitaa jotain asiaa tai mistä löytyy hänen etsimänsä palvelu. Työ- ryhmän ehdottamat palvelukokonaisuudet tunnistettuihin elämäntilanteisiin ovat sinänsä hyödyllisiä, mutta verotuksen näkökul- masta Verohallinnon palveluista riittäisi niihin vain linkki, jotta ne löytyvät sitäkin kautta. Kansalainen ja yritys tarvitsee enemmän tukea viranomaisasioinnin sisältöön kuin tekniseen asiointiin. Verohallinto on järjestänyt asiakkailleen sekä palvelun sisältöön että asiointitilanteeseen tarvittavan tuen keskitettynä palveluna. Varsinaiseen asiointipalve- lun tekniseen käyttöön liittyviä tukipyyntöjä tulee suhteessa muuhun tuen tarpeeseen hyvin vähän. Asiakkaan näkökulmasta näitä ei voi erottaa toisistaan. Asiakas luulee kysyvänsä palvelun teknistä toimintaa, mutta oikeastaan kyse voi olla esimerkiksi verotuk- selisen käsitteen sisällöstä tai lainsäädännöstä kyseisessä asiassa. Tukiorganisaatiossa tulee osata myös palvelun sisältö, mikä on kaikkien viranomaisten kaikkien palvelujen osaamisen kannalta mahdollon tehtävä keskitetylle tukioorganisaatiolle, ellei sinne ole kerätty kunkin erityisalan osaajia. Koska eri viranomaisten sähköisten palvelujen tuotanto tulee vielä kauan olemaan eri tasoilla ja kattavuuden saaminen tulee kestäämään kauan, on vaikea viestiä palveluista kokonaisvaltaisesti tai sitten viestintä tulee olemaan ylätasolla ja mainosluonteista.	Huomioidaan SADe-hankkeen jatkovalmistelussa
Ympäristöministeriö	Kahden portaalin -malli (Suomi.fi ja YritysSuomi.fi) on palveluiden etsijälle selkeä. Palvelutason kannalta on tärkeää, että niiden kautta tavoitettavat teemakokonaisuudet ovat ajantasaisia ja ne toimivat sujuvasti ja vastaavat asiakkaiden tarpeita.	Huomioidaan SADe-hankkeen jatkovalmistelussa
Taho	Perustietovarannot	Reaktio
Accenture	Kannattamme lämpimästi, että valtionhallinnossa luodaan ja hyödynnetään yhteisiä perustietovarantoja.	Ei aiheuta toimenpiteitä.
Helsingin yliopis- ton yliopilaskunta	HYYP pitää keskitettyihin tietovarantoihin siirtymistä hyvänä periaatteena, mutta haluaa muistuttaa, että huoli kansalaisen oikeus- turvasta ja yksityisyyden suojasta on otettava vakavasti	Huomioidaan SADe-hankkeen jatkovalmistelussa. Perustietova- rantojen kehittämistyötä viedään eteenpäin hallituksen poliittikari- hen kannanotton mukaisesti.
Ajoneuvohallinto- keskus (AKE)	AKEn näkemyksen mukaan tietopalvelutehtävien erottaminen muusta organisaation perustoiminnasta olisi hankalaa. Vaarana on erityisesti, että rekisterinpitäjän asiantuntemus rekisterin, sen tietosisällön ja rekisteriä käyttävän kumppaniverkoston muodosta- mista kokonaisuudesta katoaa, eikä vastaavaa asiantuntemusta muodostu keskitetyille toimijalle. Vastuu tiedonluovutuksesta ja sen edellytyksistä tulisi jättää rekisterinpitäjälle itselleen. Vastaaavasti tietojärjestelmien kehittäminen ja ylläpito tapahtuu tiivissä yhteistyössä organisaation substanssitoiminnan ja sen asiantuntijoiden kanssa. Toiminnan keskitäminen yhdelle virastolle aiheut-	Huomioidaan SADe-hankkeen jatkovalmistelussa. Perustietova- rantojen kehittämistyötä viedään eteenpäin hallituksen poliittikari- hen kannanotton mukaisesti.

	taisi monia toiminnallisia ongelmia ja riskejä tietojärjestelmien häiriöttömälle toiminnalle sekä kustannusten kasvua. Julkisen hallinnon sisällä voisi olla ennemminkin tarpeen kehittää virastojen tietojärjestelmien kehittämiselle ja ostamiselle annettavaa yleisiä tukea ja ohjeistusta. AKE on nettobudjetoitu virasto, pl. verotustehdävät, jonka rahoitus koostuu maksullisesta toiminnasta saaduista tuotoista. AKEn palveluiden hinnat pohjautuvat Valtion maksuperustelakiin (150/1992) ja Liikenne- ja viestintäministeriön asetukseen Ajoneuvohallintokeskuksen maksuista (1239/2007). AKE perii tiedonluovutuksista viranomaisilta tietojen irrottamiskustannuksia vastaavan hinnan. Muiden kuin viranomaisille luovutettavien tietojen hinnoittelu perustuu omakustannushintaan. Kaupallinen tietopalvelu yrityksille on liiketaloudellisesti hinnoiteltua ja kohtuullisesti ylijäämäisiä. Ylijäämällä rahoitetaan liikenneturvallisuuteen liittyvää tutkimusta. AKEn tuotoista vajaan 10 % eli 6 milj. euroa tulee tietopalvelutoiminnoista. Esityksellä maksuttomista tuotteista julkishallinnon sisällä ja muuten omakustannushintaisista tuotteista olisi laajat vaikutukset AKEn rahoituspohjaan ja liikenneturvallisuuteen vaikuttavien tehtävien hoitamiseen. Muutokset edellyttäisivät siirtymistä näiltä osin budjetirahoitukseen. Maksuttomat suoritteet saattavat hyvinkin lisätä palvelujen käyttöä ja suoritteiden volyymiä, mikä lisää budjetirahoituksen tarvetta.	
Eläketurvakeskus	Kansalaista koskevat tiedot tulisi tarjota kansalaisen omaan käyttöön. Jokaisen suomalaisen tulisi voida käyttää esimerkiksi Väestötietokeskuksen (VRK) hallinnoimaa valtion tarjoamaa identiteettiään haluamissaan sähköisissä asiointipalveluissa. Samaa identiteettiä pitäisi voida käyttää sekä julkisen hallinnon että yksityisen sektorin tarjoamissa palveluissa.	Huomioidaan SAden hankkeen jatkovalmistelussa. Perustietovarantojen kehittämistyötä viedään eteenpäin hallituksen politiikkariihen kannanotton mukaisesti.
Fujitsu	Mielestämme perustietovarannot ovat kannatettava ratkaisu, joka mahdollistaa tiedon jakamisen eri organisaatioiden kesken. Ratkaisussa on huomioitava kuitenkin se, että perustietovaranto (esimerkiksi sähköisen arkiston merkityksessä) ei välttämättä suoraan vastaa operatiivisen toiminnan tarpeisiin. Siksi perustietovarantojen suunnittelussa on huomioitava sekä tiedon eheyden, luotettavuuden (eli säilytyksen) näkökulma että operatiiviset käytön tarpeet. Tavoitteliksi nähdään lisäksi, että perustietovarantojen ylläpitämiseen ja jakeluun tarvittavien tietojärjestelmien kehittämisestä vastaa yksi viranomainen. Tässä kohdin on huomioitava, että kansallisten tietovarantojen luominen on massiivinen työ, joka edellyttää aina tiukkaa standardointia ja toiminnan vahvaa yhdenmukaistamista.	Huomioidaan SAden hankkeen jatkovalmistelussa. Perustietovarantojen kehittämistyötä viedään eteenpäin hallituksen politiikkariihen kannanotton mukaisesti.
IBM	Tiedon ja eri järjestelmien vähäinen yhteiskäyttö jatkuu, jos johtamismalliin ei tehdä merkittäviä muutoksia, joilla käytännössä rajoitetaan sektorien vapautta luoda yhteiskäyttöisille palveluille vaihtoehtoisia sektorikohtaisia palveluja ja tietovarantoja. Tavoitetilan saavuttaminen ei nähdäksemme onnistu ilman perustavaa laatua olevia muutoksia sektorien toimintavapaudessa koskien yhteisiä ratkaisuja. Esitetyt linjaukset tarvitsevat tukeen riittäviä toimivaltuuksia varustettuihin toimijoihin. Yhteiskäyttöisten palvelujen kustannuksiin tarvittavat varat on otettava pois sektorikohtaisesta budjetoinnista keskitettyyn ohjaukseen. Yhteisten ratkaisuiden käytön nopean leviämisen kannalta on välttämätöntä, että kustannukset katetaan vain tähän tarkoitukseen kohdennetuilla budjettivaroilla. Tämä malli edellyttää käytännössä sähköisen asiainnin ja tietopalvelun budjettia ja tilivelvollista toimijaa, jolla on yksikäsitteinen vastuu yhteiskäyttöisistä palveluista ja valtuudet niiden toteuttamiseen ja tuottamiseen.	Huomioidaan SAden hankkeen jatkovalmistelussa. Perustietovarantojen kehittämistyötä viedään eteenpäin hallituksen politiikkariihen kannanotton mukaisesti.
Itella	Palvelurajapinnat tulisi mielestämme avata soveltuvalta osin myös yksityisen sektorin toimijoille, jotta uusien innovatiivisten palveluiden synnyttäminen kansalaisille ja organisaatioille tulee mahdolliseksi myös markkinaehtoisesti. Perustietovarantojen avaami-	Huomioidaan SAden hankkeen jatkovalmistelussa. Perustietova-

	nen laajempaan kansalliseen hyötykäyttöön sisältää suuren kansallisen kilpailukyyn potentiaalin. Panostusten tulisin olla esitettävä merkittävämpiä. Jos julkishallinto alkaa kerätä ja toimittaa kansalaisten yhteystietoja julkiselle ja/tai yksityiselle sektorille kokonaan tai osittain vero- varoilla rahoitettuna, se ei saa vääristää kilpailutilannetta. Esim. hallinnon sisäisten tietoluovutusten veloituksettomuus voi johtaa nykyisen kilpailutilanteen vääristymiseen, kun tavoitettavuustietoja tarjoavat julkiselle sektorille nykyin väestörekisterikeskuksen lisäksi myös yksityiset toimijat. Julkisella rahoituksella ei tule rakentaa normaalia kilpailuja vääristäviä käytäntöjä.	rantojen kehittämistyötä viedään eteenpäin hallituksen politiikkariihen kannanoton mukaisesti.
Kansaneläkelaitos	Perustietovarantojen yhteiskäytön edistäminen on yhtäaikaan erittäin perusteltu toimenpide. Nykyiset erityislaite asettavat monissa tapauksissa kuitenkin rajoituksia tietojen järkevälle yhteiskäytölle. Tiettyyn tarkoitukseen kerätyn tiedon luovuttaminen toiselle viranomaiselle ei aina ole mahdollista ilman laissa olevaa erillisvaltuutusta. Harkittavaksi voisi esittää jonkinlaisen puitelain säätämistä, jolla juridisia esteitä tietovarantojen yhteiskäytölle vähennettäisiin. Teknisen rakkaisun edellyttämien yhteisten rajapintojen ja määrittysten laatiminen on hyvin mittava tehtävä. Ongelmia tietojen yhteiskäytölle aiheuttaa jo pelkästään joidenkin peruskäsitteiden, kuten palkka, perhe jne., merkityserot eri lakien välillä. Tämänkin tavoitteen osalta aikataulua voidaan pitää haastavana.	Huomioidaan SADe-hankkeen jatkovalmistelussa. Perustietovarantojen kehittämistyötä viedään eteenpäin hallituksen politiikkariihen kannanoton mukaisesti.
Maa- ja metsätalousministeriö	Tietopalveluiden toteuttamisen osalta maa- ja metsätalousministeriö näkee ongelmallisina ne toimintamallit, joissa palvelun tarjonta erotetaan tietojen ja aineistojen tuottamiseen ja käyttöön liittyvästä asiantuntemuksesta. Monissa tapauksissa palvelutapahtuma on paljon laajempi, kuin pelkkä tietojen tai aineistojen tekninen irrottaminen. Maa- ja metsätalousministeriö näkee julkisen hallinnon ulkopuolisille luovutettavien tietojen hinnoittelun uudistamisen tarpeellisenä, mutta katsoo, että uudistamisen tulisi perustua kattavaan selvitykseen omakustannushintaan perustuvasta mallista ja sen vaikutuksista.	Huomioidaan SADe-hankkeen jatkovalmistelussa. Perustietovarantojen kehittämistyötä viedään eteenpäin hallituksen politiikkariihen kannanoton mukaisesti.
Maanmittauslaitos	Luvun 7.3.2. esitetty tavoitella tiedon keräämisestä alkuperäisähteestä vain kertaalleen ja sen edelleen käytöstä on erittäin kannatettava tavoite. Lainsäädännössä on tosin vieläkin päinvastaisia etenemissuuntia (esimerkiksi muutettavana oleva väestötietolaki), jossa edelleen esitetään kiinteistötietojen päällekkäistä rekisteröintiä. Luvun 7.3.4. linjaukset ovat kannatettavia. Linjaus 8 toimenpiteiden mukaisesti tiedot ovat veloituksettomia hallinnon sisällä. Kuitenkin VIP:n palvelut ovat omakustantaisista käyttäjälle, mikä on ristiriidassa edellä mainitun periaatteen kanssa. Hinnoittelussa tulisi periaattina ainakin irrotuskustannukset. Tietovarantojen hinnoitteluun olisi saatava kestävä ratkaisu, mutta se ei saa olla irrallaan tietovarantojen ylläpidon ja kehittämisen rahoitusratkaisuista. Julkisen hallinnon tietoja on käsitelty yhtenä kokonaisuutena siten, että tietojen synty- ja käyttötapojen välillä ei ole nähty mitään toimintatapaa vaikuttavia eroja. On kuitenkin olemassa ero hallinnollisten päätösten kautta syntyvien tietovarantojen (esim. perusrekisterit) ja sellaisten tietovarantojen välillä, joiden tietosisältöä ei voida lainsäädännöllä yksilöidä. Viime mainittuihin sisältyy tekijänoikeudellisia oikeuksia ja luovutukseen liittyy usein merkittävien kaupallisten käyttöoikeuksien määrittely. Tällaisia tietoaineistoja ovat esimerkiksi kartat. Paikkatiedon keruun ja jatkuvasti kohoavien laatuvaatimusten aiheuttamia kustannuksia katetaan mm. kaupallisesta jatkojalostuksesta saatavilla royaltymaksuilla. Tietoaineistojen luovuttaminen myös kaupalliseen käyttöön omakustannushintaan merkitsee verovaroin luotujen aineistojen kaupallisten hyötyjen siirtämistä lähes kokonaan kansainvälisille toimijoille. Luvussa 7.3.2. tavoitellana oleva tietojärjestelmien kehittämisen, ylläpidon ja tuotannon keskitäminen yhdelle viranomaiselle on	Huomioidaan SADe-hankkeen jatkovalmistelussa. Perustietovarantojen kehittämistyötä viedään eteenpäin hallituksen politiikkariihen kannanoton mukaisesti.

	epäuskottava. Lisäksi se on ristiriidassa valtion IT-strategian kanssa. Tiedot syntyvät substanssituotannon yhteydessä, jolloin tietojärjestelmien kehittämistä vastuu täytyy olla ao. viranomaisella.	
Logica	On hienoa, että raportissa on erikseen huomioitu tietopolitiikka ja perustietovarannot. Viimeksi mainittuhan on meille kansallinen rikkaus, jonka hyödyntämisestä tulisi edistää nykyistä vahvemmin. Haluammekin nostaa esiin tässä teemoja, joissa tieto ja sen hyödyntäminen eri järjestelmistä korostuvat: tiedolla johtaminen, ajantasainen tiedon tarjonta palveluprosessissa, toimialarajat ylittävät automaattiset tiedonvaihdot järjestelmien välillä. Kuten jo edellä nostimme esiin, olisi hyvä (mm. asiakas-/asiakkuustieto) tässä raportin kohdassa liittää konkreettisemmilla esimerkeillä sähköisen asioinnin kehittymiseen. Mielestämme tässäkin kohdin kannattaa aloittaa olennaisten palveluprosessien tunnistamisella ja niihin liittyvillä tietotarpeilla sekä siten luoda hyötymittarit. Kokemuksemme on osoittanut, että usein arvotuttamalla eri järjestelmien tarjoamien tiedon käytön hyödyt, voidaan samalla priorisoida tunnistaa olennaiset integraatiotarpeet ja eri toimijoiden kannustimet hyödyntää tietoa sekä myös tiedon ”oikea” hinta. Tosiasiahan on se, että turhasta tiedosta ei olla valmiita maksamaan. Jos tiedosta saadaan selkeitä hyötyjä omaan toimintaan, ollaan siitä valmiita myös yleensä maksamaan. Toisin sanoen, pelkkä tiedon mekaaninen hinnoittelumalli ei ratkaise asioita – tulee siis myös tunnistaa kuka ja mihin tietoa käytetään. Nämä asiatahan on selvitettävä aina tietoturvan ja -suojan ylläpitämiseksi.	Huomioidaan SADe-hankkeen jatkovalmistelussa. Perustietovarantojen kehittämistyötä viedään eteenpäin hallituksen politiikkariihen kannanotton mukaisesti.
Microsoft	Hankkeen käynnistämisen edellytyksenä olisi, että määritellään selkeä vastuu-organisaatio ja tavoitetaso. Asia on tärkeä ja kas- tomme, että kehittämistyöllä voidaan oleellisesti tehostaa toimintaa ja eri hallinnonalojen taakkaa keventää.	Huomioidaan SADe-hankkeen jatkovalmistelussa. Perustietovarantojen kehittämistyötä viedään eteenpäin hallituksen politiikkariihen kannanotton mukaisesti.
Opetusministeriö	Olemassaolevat perustietovarannot antavat hyvän mahdollisuuden palvelutuotannon kehittämiseen. Palvelukokonaisuuksien kehittämisen kannalta keskeistä ovat yhteisesti määritellyt tietorakenteet ja tiedon siirron mahdollistavat rajapinnat. Kaikkien valtion viranomaisten perustietovarantojen ylläpidon keskittäminen yhden viranomaisen tehtäväksi jää ehdotetussa muodossa epäselväksi; onko kyseessä uusi viranomainen vai joku nykyisistä. Tietojen hinnoittelupolitiikan ratkaisemisen tietoluovutuksissa hallinnon sisällä veloituksettomasti on kannatettava tavoite. Hanketta toteutettaessa on kuitenkin hyvä arvioida myös uudet perustietovarannoiksi määriteltävät tietovarannot. Nykyinen tietoteknologia mahdollistaa uusien tietovarantojen nopean rakentamisen. Niiden toteuttamisessa voidaan lähtökohdaksi ottaa yhteisesti sovitut peruslinjat kuten metatiedot jne. Uusia perustietovarannoiksi katsottavia kokonaisuuksia on syntymässä erityisesti muistiorganisaatioiden kehittämishankkeissa kuten Kansallinen digitaalinen kirjasto ja arkistolaitoksen sähköinen arkisto (VAPA). Uudet perustietovarannot tukevat niin kansalaisten asiointia, tutkimusta kuin myös hallinnon palveluita.	Huomioidaan SADe-hankkeen jatkovalmistelussa. Perustietovarantojen kehittämistyötä viedään eteenpäin hallituksen politiikkariihen kannanotton mukaisesti.
Tieto	Tietopalvelujen järjestämisen osalta on syytä huomioida erillisinä kysymyksinä perustietojen luovutus ja jalostetun tiedon luovutus. Valittava malli ei saa estää tai rajoittaa luovutettujen tietojen varaan tapahtuvaa lisäarvon tuottamista. Lähtökohtana on oltava, että julkisia tietovarantoja pystytään hyödyntämään mahdollisimman hyvin ilman taloudellisia, teknisiä tai lainsäädännöllisiä esteitä. Tiedon käyttöä ja jatkojalostamista on pyrittävä edistämään kaikin tavoin. Tämä tulee huomioida myös hinnoittelussa. Hinnoittelun lähtökohtana voisi olla esitettyjen tuotantokustannusten lisäksi vaihtoehtoisesti myös vain todelliset tiedon luovutuk-	Huomioidaan SADe-hankkeen jatkovalmistelussa. Perustietovarantojen kehittämistyötä viedään eteenpäin hallituksen politiikkariihen kannanotton mukaisesti.

	sesta ja siirrosta aiheutuvat kustannukset. Tämä periaate tukisi EU:n linjausta, jonka mukaan julkisin varoin kerättyjen tietovarantojen tulee olla mahdollisimman helposti kaikkien käytettävissä. Hinnoittelun on myös tuettava mahdollisimman ajantasaisen tiedon käyttöä. Uusi hinnoittelutapa saattaisi aiheuttaa muospaineita nettobudjetointiin, mutta lisäksi samalla tiedon käyttöä ja sen varaan mahdollisesti syntyviä lisäpalveluita. Nykyinenkin maksuperustelaki edellyttää todellisten kustannusten perimistä. Esim. sähköiset tiedonsiirrot (ja myös palvelut) olisi-kin tämän mukaisesti hinnoiteltava edullisemmiksi kuin esim. paperimuotoiset. Sähköisen asioinnin edistämiseksi maksuperustelakia olisi tarvittaessa korjattava siten, että hinnoittelulla voidaan jopa suosia sähköisiä palveluja ja sähköistä tiedonsiirtoa. Sähköisen asioinnin viestintä- ja markkinointitoimenpiteiden lisäksi tulisi-kin käyttää myös tällaisia hinnoittelun perustuvia markkinamekanismeja.	Huomioidaan SADe-hankkeen jatkovalmistelussa. Perustietovarantojen kehittämistyötä viedään eteenpäin hallituksen politiikkariihen kannanotton mukaisesti.
Tietoasiantuntijat ry	Hyvin keskeistä on hankkia, koota ja järjestää tieto järkevästi niin, että sitä on helppo siirtää, jakaa ja käyttää. Tiedon tulee olla formaalissa muodossa ja hyödynnettävissä. Julkisten viranomaisten hallussa olevat tiedot sekä muistiorganisaatioiksi määritellyillä arkistoilla, kirjastoilla ja museoilla on hallussaan mittavat tietovarannot. Tietojen omistajuudet on hyvä määritellä. Ammattiosaaminen löytyy viranomaisten tietopalveluista ja muistiorganisaatioista. Tiedon käytettävyyteen liittyvän lainsäädännön läpikäyminen ja mahdollisten hallinnollisten esteiden purkaminen kuin tietojen maksullisuuspolitiikkaa tulee myös selvittää. Tietovirrat tulee suunnitella, ja kuten raportissa huomioitiin, tällä alueella tietoa siirretään sähköisenä palveluna organisaatioiden ja yksilöiden kesken. Opetusministeriötä kannustetaan ottamaan selkeämpää roolia tietoon, tietosisältöjen hallintaan sekä tietovarantoihin. SADe – raportin hankkeen nro 3 voisi vastuuttaa opetusministeriölle. Kansallisarkiston sekä mahdollisesti myös kirjastosektorin ja yliopistojen roolia kannattaa pohtia.	Huomioidaan SADe-hankkeen jatkovalmistelussa. Perustietovarantojen kehittämistyötä viedään eteenpäin hallituksen politiikkariihen kannanotton mukaisesti.
Työ- ja elinkeinoministeriö	SADe-hankkeen loppuraportissa todetaan perustietovarantojen ja tietojen yhteiskäytön osalta, että hallinnolla jo olevien tietojen hyödyntämättä jättäminen aiheuttaa merkittävästi turhaa työtä ja kustannuksia sekä hallinnolle itselleen, että kuluttajille ja yrityksille. Työ- ja elinkeinoministeriö yhtyy tähän näkemykseen. Ministeriö pitääkin hyvänä raportin luvussa 7.3 esitettyä linjauksia siitä, että päällekkäisiä tietovarantojen ylläpitoa kunnissa ja valtionhallinnossa vähennetään (linjaus 7) ja perustietovarantojen käyttöä edistetään ja niiden kustannustehokasta tuotantoa edistetään (linjaus 8). Viranomaisten yhteisten tietovarantojen ja tietojen yhteiskäytön tärkeyteen on kiinnitetty huomiota myös hallinnollisen taakan vähentämishankkeessa, sillä yritys joutuu usein toimitamaan saman tiedon moneen kertaan eri viranomaisille. Sähköisen asioinnin kehittäminen edellyttää myös viranomaisten välisen tietojenvaihdon kehittämistä sekä sähköisten tietoarkistojen luomista ja mahdollisuuksia niiden yhteiskäyttöön.	Ei aiheuta välittömiä toimenpiteitä
Valtiovarainministeriö	Loppuraportissa on käsitelty myös perustietovarantojen käyttöä ja hinnoittelua. Hinnoittelu on nähty tärkeimmäksi käyttöä estäväksi tekijäksi. Esteitä ovat myös lausunnossa aiemmin esitetyt, lainsäädännölliset, sisällölliset ja tekniset yhteensopivuustekijät. Ongelma tulisi-kin lähestyä laajasti ja arvioida tarkasti eri tekijöiden kokonaisvaikutus käytön esteiden poistamisessa. <i>Omakustannehinta:</i> Tämän osalta voidaan todeta, että julkisin varoin luotujen julkisten tietovarantojen käytön edistämistä tukee ns. PSI-direktiivi (2003/98/EY). Direktiivi sisältää mm. säännökset näiden tietosuoritteiden luovutuksiin sovellettavista hinnoittelu-	Huomioidaan SADe-hankkeen jatkovalmistelussa. Perustietovarantojen kehittämistyötä viedään eteenpäin hallituksen politiikkariihen kannanotton mukaisesti.

	periaatteista. Direktiivi on mm. suoritehinnoittelun osalta saatettu Suomessa voimaan asiakirjojen julkisuudesta annetun lain 34 §:n muutoksella 1.10.2005 alkaen. Säännöksen mukainen hinnoittelu vastaa tiedon antamisesta viranomaiselle aiheutuvien kustannusten määrää. Julkisin varoin luotujen tietovarantojen hyödyntämisen lisääminen tai parantaminen edellyttää laaja-alaista lähestymistä. Tällöin on otettava huomioon asian yhteiskuntapolitiittinen merkitys, vaikutukset markkinoiden toimintaan, liiketoimintamalleihin, eri toimijatahojen oikeudet ja velvollisuudet sekä muut tietojen luovuttamiseen liittyvät lainsäädännön alaan kuuluvat kysymykset. Samalla olisi varmistettava pitkäjänteinen toimintapolitiikka julkisin varoin tuotetun tiedon hyödyntämisessä. <i>Tietoluovutusten veloituksettomuus:</i> Valtionhallinnon sisäisissä tai sitä laajemmalle ulottuvissa julkishallintoa koskevilla tietoluovutuksissa ei ole yleisperiaatteena perusteltua siirtä järjestelyihin, joissa tietoluovutukset olisivat veloituksettomia. Valliokonsernin sisällä on tarkoituksenmukaista peria tiedon luovutuksesta luovuttajalle aiheutuvat todelliset kustannukset, mikäli tietojen kysynnän määrä ei ole esim. lainsäädännöllä sidottu. Kun kustannukset ovat tilaajasta johtuvia, toimii tiedon irrottamiskustannus kannusteena tilaajalle määritellä haluttu tieto tarkasti ja tiedon tuottajalle tai luovuttajalle korvauksena käytetystä työpanoksesta ja tietojen luovuttamista varten mahdollisesti tehdyistä hankinnoista. Rekistereistä vastaavat viranomaisethan maksavat irrottamis- ja välittämiskustannukset kilpailutuksen kautta valitsemalleen yksityissektorin yhteistyökumppanille. Hinnoitteluun esitetyt muutokset merkitsivät esim. Väestörekisterikeskuksen määrärahoihin 8 milj.euron lisätarvetta. Ongelmana tietoluovutusten hinnoittelussa voidaan pitää sitä, että kaikissa virastoissa kustannuslaskenta ei ole riittävän hyvin kehitettyä ja läpinäkyvää. Toisaalta tiedon tilaajavirastoissa pitäisi toiminnan suunnittelussa varautua tietohankintojen kustannuksiin yhtenä viraston menoeränä. Jos hinnoittelu-uudistus toteutettaisiin esitetyssä muodossa, olisi tärkeää kohdella kaikkia perusrekisteritoimijoita samalla tavalla ja toteuttaa uudistus yhtäkalaisesti. Siksi onkin esitetty perustietovarantojen käytön edistämishankkeessa oltava mukana edustusorganisaatioita, joiden ydintehtäviin järjestelmistä ja järjestelyistä tehtävät päätökset vaikuttavat. Raportissa esitetyt hinnoitteluperiaatteet voivat tuskintulla voimaan jo 1.9.2010, kesken budjettivuoden.
Verohallitus	Huomioidaan SADe-hankkeen jatkovalmistelussa. Perustietovarantojen kehittämisyyötä viedään eteenpäin hallituksen poliittikarri- hen kannanoton mukaisesti.
Ympäristöministeriö	Huomioidaan SADe-hankkeen jatkovalmistelussa. Perustietovarantojen kehittämisyyötä viedään eteenpäin hallituksen poliittikarri- hen kannanoton mukaisesti.

Taho	JulkIT-toiminta	Reaktio
Accenture	On kannatettavaa, että sähköisten palvelujen kehittämistä tuetaan yhteisten palvelujen hallinnointi- ja rahoitusmallilla ja että hallinnointi kattaa asioiden valmisteluvaiheen (hankeistaminen). Korostamme sen tärkeyttä, että julkishallinnolla on keskitetty ja yhteinen tietohallinto, jolle on määritelty tarpeeksi valtaa ja vastuuta.	Ei aiheuta välittömiä toimenpiteitä
Eiäketurvakeskus	Yhteisiä ratkaisuja toteutettaessa on huomioitava myös ne tahot, jotka eivät kuulu valtion budjettiohjauksen piiriin. Esimerkiksi keskitetty rahoitusmalli ei saa johtaa sellaisiin portaalisiin, joissa ei voida näyttää työeläkejärjestelmän palveluja tai viranomaisien välisiin tietojenvälitysratkaisuihin, jotka eivät anna mahdollisuutta tietojen vaihtoon työeläkejärjestelmän kanssa. Rahoitusmallien tulee olla sellaisia, että yksityisen sektorin toimijat voivat liittyä yhteisten palvelujen käyttäjiksi järkevin ehdoin ja kustannuksin. Loppuraportin ensimmäisenä tavoitteena vuodelle 2015 on: "Suomessa on verkottunut julkinen hallinto -". Linjausten ja toimenpiteiden tulisi tukea verkottumista (sekä julkisen hallinnon sisällä että yksityisen sektorin kanssa). Julkit-toimintaa ja IT-toiminnan ohjausta koskevat linjaukset vaikuttavat kuitenkin tähtäävän pikemminkin kehittämisen ohjaukseen keskitetysti tai pyramidimallisesti. Pyrkimys kaikkien asioiden keskitettyyn hallinnointiin voi johtaa jäykkiin toimintamalleihin. Sähköisten asiointipalvelujen kehittämisen toimintamallien tulisi luoda mahdollisuuksia innovatiiviseen kehittämiseen myös hajautetusti.	Huomioidaan SAdE-hankkeen jatkovalmistelussa. Julkit-toimintaa suunnitellaan hallituksen (6.3.2009) hyväksymän kannanoton pohjalta ottaen huomioon SAdE-hankkeen aikana saadut lausunnot.
Fujitsu	Ehdotus: julkisen hallinnon sähköisen asioinnin kehittämisen tueksi luodaan roolipohjainen osaamiskartta, jonka avulla organisaatiot voivat arvioida omaa kypsyystään toteuttaa ja tuottaa palveluita sekä toisaalta suunnitella vaadittavaa osaamisen kehittämistä.	Huomioidaan SAdE-hankkeen jatkovalmistelussa.
IBM	SAdE-hankkeen tueksi tarvitaan aito, julkishallintoa sitova IT-konsensiohjaus. Koko julkishallinnon IT:n konsensiohjaus kuitenkin keskittyisi vain niihin IT-toiminnan alueisiin, jotka ovat yhteisiä kaikille. Esimerkiksi yhteisten sähköisen asioinnin ratkaisujen rinnalla kannattaisi viedä läpi laaja perustietotekniikan transformaatio, sillä nämä kaksi muutosohjelmaa tukisivat hyvin toisiansa. SAdE-raportissa hahmoteltuun sähköisen asioinnin tavoitteeseen siirtymiseen vaatii vahvaa muutosjohtamista, korkeaa erityisosaamista, paljon henkilöresursseja projektin ajaksi ja merkittäviä taloudellisia investointeja. Nykyisen IT-toiminnallisuuden ylläpito sekä samanaikainen tavoitteeseen siirtyminen olisi suuri haaste mille tahansa organisaatiolle, budjetirahoitus tuo siihen vielä omat vaikeutensa. Kumppanuus (esim. ulkoistus) palvelutoimittajan kanssa on usein hyvä vaihtoehto muutoksen toteuttamiselle. Palvelut voidaan toteuttaa ns. elinkaarimallilla, jolloin valittu kumppani rahoittaa ja jaksottaa uskehtittamisen investoinnit koko sopimuskaudelle. Näin ollen kustannussäästöt ovat heti sopimuskauden alussa käyttäjäorganisaatioiden hyödynnettävissä. Osa kustannussäästöistä voidaan investoida takaisin hallinnonalojen ydintoimintojen ja julkisen hallinnon sähköisten palveluiden kehittämiseen ja rakentaa itserahoittava malli muutoksen toteuttamiselle. SAdE – hanke ei siis tarvitse välttämättä erillistä rahoitusta vaan valitut yhteiset ratkaisut voidaan toteuttaa vapauttamalla varoja vanhojen järjestelmien ylläpidosta.	Huomioidaan SAdE-hankkeen jatkovalmistelussa. Julkit-toimintaa suunnitellaan hallituksen (6.3.2009) hyväksymän kannanoton pohjalta ottaen huomioon SAdE-hankkeen aikana saadut lausunnot.
Itella	Julkit:n toimintakenttä ja täsmälliset tavoitteet tulisi tarkentaa. Tavoitellut hyödyt ja näiden toteutumisen mittarit ja mittaaminen ovat määrittelemättä. Tietoteknisten ratkaisujen yhteentoimivuudessa ja arkkitehtuuriliianjauksissa tulisi huomioida myös yksityisen sektorin tarpeet (esim. perustietovarantojen hyväksikäyttö) ja markkinoilla tarjolla olevat valmiit ratkaisut. Keskitetty ratkaisu ei automaattisesti tuo kustannustehokkuutta, vaikka aidosti yhteisten palveluiden osalta näin usein on. On kuitenkin oleellista, että julkishallinnon toimijoilla säilyy laaja vapaus valita palvelut koko markkinan tarjonnasta, vaikka Julkit joutain	Huomioidaan SAdE-hankkeen jatkovalmistelussa. Julkit-toimintaa suunnitellaan hallituksen (6.3.2009) hyväksymän kannanoton pohjalta ottaen huomioon SAdE-hankkeen aikana saadut lausunnot.

	palvelua tuottaisikin. Tavoitellussa ja linjauksessa 19 kuvattu keskitetty rahoitusmalli vääristää kilpailua. Malli, jossa JulkIT ostaa palveluita markkina-hinnalla, mutta "myy" niitä julkishallinnon käyttäjille ilmaiseksi, estää käytännössä markkinaehtoisien kilpailun ja muiden palvelu-tuottajien palvelutarjonnan kyseisten palveluiden osalta julkiselle sektorille. JulkIT:n tarjoamista palveluista on veloitettava niiden käyttöön perustuen tai muutoin järjestettävä toimita siten, että normaali kilpailu ei vaarannu. JulkIT:n ei tulisi toimia markkinoilla hintahäiriikkönä, joka estää julkisen sektorin toimijoita hankkimasta markkinoilta tarpeisiinsa parhaiten soveltuvaa ratkaisua.	
Kansaneläkelaitos	Julkisen hallinnon tietohallintotohtivien tehokkaan hoitamisen kannalta JulkIT-hanke on erittäin tarpeellinen. Konkretian saavutta-minen hankkeessa on kuitenkin erittäin mieltava tehtävä. Jo pelkästään valtionhallinnon sisällä eri ministeriöiden ja virastojen valit-sevien erilaisten käytäntöjen ja ratkaisutapojen saattaminen keskitetyn koordinaation piiriin on haastavaa. Kun toiminta-alueeseen lisätään vielä kunnat ja ns. välillinen valtionhallinto, haaste kasvaa entisestään. Muunlaisia vaihtoehtoja kokonaishallinnan saavut-tamiseksi ei kuitenkaan taida olla.	Ei aiheuta välittömiä toimenpiteitä
Lahden kaupunki	JulkIT-periaate on hyvä ja kannatettava, mutta linjauksissa (linjaukset 15 – 19) määritellään tarkemmin toimintatapalinjauksia periaatteena se, että toiminta keskistään sekä suunnittelun, päätöksenteon, tilaamisen että tuottamisen osalta valtiovarainminis-teriöön. Tämänkaltaisen vallan keskittäminen ei tue innovaatioiden syntymistä ja paikallisen kehittämisen tukemista. Keskeiset toimintaa tehostavat innovaatiot syntyvät lähellä operatiivista toimintaa eivätkä keskitetyissä hallintoyksiköissä. JulkIT-toiminnan painopisteen tulisi olla jo tehtyjen innovaatioiden ja toteutusten levittäminen sekä valtio-kunta –yhteistyön syventäminen it-sektorilla	Huomioidaan SAdE-hankkeen jatkovalmistelussa. JulkIT-toimintaa suunnitellaan hallituksen (6.3.2009) hyväksymän kannan-oton pohjalta ottaen huomioon SAdE-hankkeen aikana saadut lausunnot.
Logica	Raportissa on varsin kiitettävästi tarkasteltu erilaisia vaihtoehtoisia toimintamalleja, joskin joskus hieman yksiselimäisesti niin, että vaihtoehtoisena ratkaisuna esitetään ainoastaan suositellun ratkaisun vastakohta, kun ehkä hedelmällisempää olisi ollut esittää vaihtoehtoiset toimintatavat kolmesta eri lähtökohdasta: keskitetty – hajautettu – välimuoto, ja analysoida aidosti kuhunkin näistä liittyviä etuja ja haasteita. Eri vaihtoehtojen kustannus-hyötysuhde ei nyt ole tarkasteltu lainkaan, vaikka ne useimmissa esite-tyissä toimintamalleissa eroavat toisistaan merkittävästi. Itse asiassa edes eri vaihtoehtojen kustannuksia ei ole tarkasteltu lu-kuunottamatta raportin lopussa välittömästi käynnistettäväksi esitettyjä toimeenpanohankkeita.	Huomioidaan SAdE-hankkeen jatkovalmistelussa. JulkIT-toimintaa suunnitellaan hallituksen (6.3.2009) hyväksymän kannan-oton pohjalta ottaen huomioon SAdE-hankkeen aikana saadut lausunnot.
Liikenne- ja vies-tintäministeriö	Linjausten hyötynä olisi esittää se toimintatapa, jolla sähköisen asioinnin kehittämistä Suomessa ohjataan ja toteutetaan. Tilaa-ja-tuottajamallin kuvaus, JulkIT:n toimintatapa sekä valtion IT-palvelukeskuksen rooli ja tehtävät liittyvät tähän kokonaisuuteen kes-keisesti. Toimijoiden väliset suhteet, vastuut ja tehtävät jäävät siitiin epäselväksi raportista, vaikka vaihtoehtoisia malleja esite-tään. Kun toimintatapa on määritelty, voidaan sen perusteella hallinnon sähköiset tukipalvelut järjestää sekä nähdä, mitä lainsää-däntömuutoksia uudesta toimintatavasta tulee seurata. Erityisesti valtion IT-palvelukeskuksen tehtävät ja rajapinnat hallinnon kehit-tämisosaan on kirkastettava. Hallinnon sisäisten kehittämisprosessien yhteydessä on JulkIT:n rooli IT-palvelujen hallinnointi-mallisissa esitetty keskeisenä. JulkIT-organisaationa ja tehtävien tasolla on määriteltävä täsmällisesti.	Huomioidaan SAdE-hankkeen jatkovalmistelussa. JulkIT-toimintaa suunnitellaan hallituksen (6.3.2009) hyväksymän kannan-oton pohjalta ottaen huomioon SAdE-hankkeen aikana saadut lausunnot.
Maanmittauslaitos	JulkIT-toimintaa koskevat linjaukset ovat epäselviä. JulkIT:n hallinnointitalouksessa tulisi olla selkeästi esillä ne organisaatiot, jotka ovat mukana päätöksenteossa ja missä päätös tehdään.	Huomioidaan SAdE-hankkeen jatkovalmistelussa. JulkIT-toimintaa suunnitellaan hallituksen

		(6.3.2009) hyväksymän kannan- oton pohjalta ottaen huomioon SADe-hankkeen aikana saadut lausunnot.
Microsoft	SADe hankkeen toimeksiannon mukaisesti työryhmän tuli Julkit-kokonaisuuden määrittelyminen. Tätä ei nyt siis tehdä vaan asiaa varten esiteltään erillistä hanketta. Julkit:n olisi jo tullut syntyä aikaisemmin alkuperäisen suunnitelman mukaisesti. Esitämme hyvin pikaista selvitystä asiasta. Loppuraportissa pohditaan aihetta, mutta kertomatta jää miksi ja mitä toimintoja ja hyötyjä varten Julkit perustetaan. Ennen uuden organisaation perustamista tulee Valtit ja Kuntalit tulokset arvioitava. Samalla on huolehdittava, että koko valtion konsermitason tarkastelussa kyetään oleellisia tavoin parantamaan IT toimintojen tuottavuutta.	Huomioidaan SADe-hankkeen jatkovalmistelussa. Julkit- toimintaa suunnitellaan hallituksen (6.3.2009) hyväksymän kannan- oton pohjalta ottaen huomioon SADe-hankkeen aikana saadut lausunnot.
Oulun kaupunki	Valtit:n ja Kuntalit:n yhdistäminen Julkit:ksi luonee edellytykset entistä tehokkaammalle kuntien ja valtion väliselle yhteistyölle sähköisen asioinnin kehittämisessä. Yhtenä tavoitteena on julkisen hallinnon yhteisten hankkeiden keskitetyn rahoitusmallin ai- kaansaaminen sekä julkisen hallinnon yhteisten IT-ratkaisujen tuottaminen, käyttöönotto ja ylläpidon yhteinen toteuttaminen.	Huomioidaan SADe-hankkeen jatkovalmistelussa. Julkit- toimintaa suunnitellaan hallituksen (6.3.2009) hyväksymän kannan- oton pohjalta ottaen huomioon SADe-hankkeen aikana saadut lausunnot.
Opetusministeriö	Julkit- toiminnan kehittäminen tukemaan valtion ja kuntien yhteisten palvelujen tuottamista ja koordinoimista on tarpeellinen. Toiminnan on oltava joustavaa ja palvelujen tuottamista tukevaa. Palvelun omistajuus pitää olla palvelua kehittävällä taholla, näin palvelua kehitettäessä kehitetään myös toimialan hallintoa. Palvelujen tuottamisen rahoittamiseksi tarvitaan erilaisia rahoitusmalleja. Opetustoimialalla on valtio, kunta, kuntayhtymä, säätiö sekä yksityisiä koulutuspalvelujen tuottajia. Kaikkien mukana olo koulutusta koskevien palvelujen tarjoamisessa on välttämätöntä palvelukokonaisuuden kannalta. Linjaus 18 toimenpiteistä: Arkistolaitoksen kokemuksia VAPA- ja eAMS – hankkeissa on mielekästä käyttää hyödyksi myös Julkit – valmisteluissa.	Huomioidaan SADe-hankkeen jatkovalmistelussa. Julkit- toimintaa suunnitellaan hallituksen (6.3.2009) hyväksymän kannan- oton pohjalta ottaen huomioon SADe-hankkeen aikana saadut lausunnot.
Sisäasiainministeriö	Raportin tekstissä ollaan useissa yhteyksissä ottamassa koko valtion tietohallinto valtiovarainministeriön tuentuvaan ohjaukseen. Käytännössä kaikki organisaatioiden oman toiminnan kehittäminen liittyy nykypäivänä tiiviisti IT-toimintoihin. Asialla on keskeinen vaikutus eri ministeriöiden ja virastojen toimivaltuuksiin ja siksi liian tiukka keskitetty ohjaus voi hidastaa tai jopa estää toimintojen kehitystä. Sähköisten palveluiden tarjonnasta toteammekin, että yhteiskunnalle ja kansalaisille tarjottava sähköinen asiointi kannattaa tehdä mahdollisimman hyvin integroituna ja valtionhallinnon yhteisin voimavaroin. Palvelun sisältö tuotetaan kuitenkin viime kädessä jokaisen toimijan omasta toimesta, mutta yhteiset määrittelyt, alustat jne. helpottavat luonnollisesti toteutusta.	Huomioidaan SADe-hankkeen jatkovalmistelussa. Julkit- toimintaa suunnitellaan hallituksen (6.3.2009) hyväksymän kannan- oton pohjalta ottaen huomioon SADe-hankkeen aikana saadut lausunnot.
Sosiaali- ja terve-	Linjaus 14: Julkista sähköisiä asiointia ja sähköisiä hallinnon toimintatapoja kehitetään ja tarjotaan yhteisesti ja yhteistyössä Jul-	Huomioidaan SADe-hankkeen

ysministeriö	klT-toimintana yhteisenä palveluna kaikilla toiminnan keskeisillä osa-alueilla. Linjaus 15: JulkIT-toiminnan peruslinjaukset ovat yhteisiä valtiolle ja kunnille sekä välilliselle valtionhallinnolle. Pyritäänkö näillä linjauksilla jonkinlaisiin toimivallan muutoksiin? STM katsoo, että vastuuta sosiaali- ja terveydenhuollon toiminnan ja sähköisen asioinnin kehittämisestä ei voida siirtää pois sosiaali- ja terveydenhuollosta vastaavilta organisaatioilta.	jatkovalmistelussa. JulkIT-toimintaa suunnitellaan hallituksen (6.3.2009) hyväksymän kannan-otton pohjalta ottaen huomioon SAdE-hankkeen aikana saadut lausunnot.
Suomen itsenäisyyden juhlarahasto, Sitra	SAdE-raportin ehdotus organisoinnin linjaukseksi (9.4.4. linjaus 23, ks. ote alla) lähtee voimakkaasti valtionäkökulmasta. Raportin mukaan Julkisen hallinnon neuvottelukunta (JUHTA) jatkossa koordinoi ja ohjaa julkisen hallinnon yhteistyötä. JulkIT on ehdotuksessa keskeinen väline operatiivisella tasolla. Ehdotettu uusi toimija Julkit jakautuu (Raportin luku 8.) tilaaja- ja operatiiviseksi toimijaksi. Keskeinen ajatus, että Julkit toimii sähköisen asioinnin kannalta valtakunnan tason toimijana. Näin voidaan ja varmasti myös kannattaa toimia pidemmällä aikavälillä, mutta lyhyellä aikavälillä JulkIT-toiminnan vakinnuttaminen ja erityisesti kuntakentän ml. sairaanhoitopiiriin mukaan saaminen edellyttää kuntien sitomista osaksi kokonaisjärjestelyä. Raportissa todetaan, että KuntaliIT (jatkossa osa Julkit:tä) antaa suosituksia ja ohjaa kuntien kehitystä verkostomaisella tavalla. Tällaisella mallilla ei päästä kuntakentän systemaattiseen uudistamiseen. Sen sijaan kuntasektorilla tarvitaan yhteinen toimija, KuntaliIT-palveluyhteistyö, joka toteuttaa operatiivisella tasolla Julkit:n ja lainsäädännön velvoitteet. Edellytyksenä sähköisten palveluiden tuottamiseksi valtakunnan tasolla on saada kunnallisten järjestelmien koordinaatio toimivaksi ja yhtenäistää keskeiset toiminnot. Tavoitteena tulee olla kunnallinen keskitetty toiminto, joka vastaa keskeisistä kuntien palvelukomponenteista, vrt. valtiollinen VIP. Suunnittelun lähtökohdaksi tulee olla asiakaslähtöisyys. Kuntapuolella lähtökohdaksi on otettu elämäntaakamalli, jonka perusteella on ryhdytty kehittämään sektorirajoista riippumattomia palveluita. Asiakaslähtöisyys edellyttää eri toimijoiden eli ministeriöiden, kuntien ja kolmannen sektorin yhteistyötä, jotta asiakasta palvelevat mallit saadaan aikaan. Valtio tai kunta ei voi yksin ratkaista sähköisen palvelun kokonaisuutta, koska useat sähköiset palvelut edellyttävät toimijan lisäksi lainsäädäntöä ja normiohjauksen muuttamista.	Huomioidaan SAdE-hankkeen jatkovalmistelussa. JulkIT-toimintaa suunnitellaan hallituksen (6.3.2009) hyväksymän kannan-otton pohjalta ottaen huomioon SAdE-hankkeen aikana saadut lausunnot.
Suomen Kuntaliitto	On huolestunut siitä, että työryhmänkään ehdotukset eivät sisällä toimivaa ja pysyvää ratkaisua tieto- ja viestintätekniikan hyödyntämiseen liittyvän valtion ja kuntasektorin välisen yhteistyön organisoinniseksi ja rahoittamiseksi. Kuntaliitto toivoo, että nämä päätökset tehdään mahdollisimman pikaisesti ja on omalta osaltaan valmis osallistumaan ratkaisujen valmisteluun ja toteuttamiseen. Muistuttaa, että kuntien valtionosuudet ovat valtion osallistumista kunnille säädettyjen tehtävien rahoittamiseen. Siihen rooliin ei kuulu niiden käyttö kansallisiin kehittämishankkeisiin. Yhteiselle kehittämiselle tarvitaan pitkäjänteisempi rahoitusratkaisu.	Huomioidaan SAdE-hankkeen jatkovalmistelussa. JulkIT-toimintaa suunnitellaan hallituksen (6.3.2009) hyväksymän kannan-otton pohjalta ottaen huomioon SAdE-hankkeen aikana saadut lausunnot.
Tieto	Yhteiset ratkaisut eivät voine tarkoittaa vain yhtä ratkaisua, vaan markkinoiden avaamista tietyin määritellyin reunaehdoin toimiville ratkaisuille. Esim. sähköisen laskutuksen osalta sovitin alan toimijoiden kesken yhteisistä pelisäännöistä, joiden pohjalta markkina voi rakentua. Yhteiset ratkaisut eivät voine myöskään tarkoittaa vain hallinnon itse kehittämää ja ylläpitämää ratkaisua, vaan myös markkinoilta löytyvien ratkaisuihin ja palveluihin tukeutumista. Julkishallinnon itsensä kehittämät ja ylläpitämät ratkaisut eivät välttämättä edistä	Huomioidaan SAdE-hankkeen jatkovalmistelussa. JulkIT-toimintaa suunnitellaan hallituksen (6.3.2009) hyväksymän kannan-otton pohjalta ottaen huomioon

	parhaiten kehittämistyön jatkuvuutta ja laaja-alaisuutta. Tapauskohtaisesti on syytä määritellä, onko perusteltua olla täysin yhteinen ratkaisu vai pelkästään yhteiset rajapinnat. Tavoite koko julkisen hallinnon tasoisten palveluiden kehittämiseksi on hyvä, kunhan toteutustapa on sellainen, että se huomioi samalla tavoitteen markkinoiden edistämistä. Hankinta-, rahoitus- ja hallintamallien ratkaisut ovatkin keskeisiä. Jo aiemmin esitettyyn viitaten Julkit-palvelut eivät voi olla vain hallinnon itsensä tuottamia ja ylläpitämiä palveluita, vaan niitä on voitava hankkia myös markkinoilta. Ottamatta tarkemmin kantaa esitettyihin vaihtoehtoihin ratkaisumalleihin, on syytä nostaa mallien rinnalle myös ns. markkinaehtoinen malli, jossa julkishallinto ei rahoita investointia, vaan käyttöä. Sähköisten palvelujen tuottamiseen soveltuisi myös ns. partnerruusmalli, johon voisi vapaasti liittyä täytettyään tietyt sertifoidut perusedot. Sähköisten (tuk)palveluiden hankintaan, rahoitukseen ja hallintaan tulisi voida soveltaa samanlaisia malleja kuin muihinkin palveluihin (vrt. esim. autokatsastus, postitoiminta). Julkisten IT-palvelujen hallinnointimallin toteuttaminen tilaaja-tuottajamallin mukaisesti on tehtävä siten, että voidaan riittävästi varmistaa, että tilaaja ja tuottaja eivät ole sama taho vaan toimivat selvästi erillään. Jos nämä toimivat raportin mukaisesti kiinteästi saman ohjauksen alaisena, korostuu erillisyyden vaatimus muilta osin.	SADe-hankkeen aikana saadut lausunnot.
Tietoasiantuntijat ry	Kokemus on osoittanut, että horisontaaliset ja yhteiset hankkeet eivät löydä koordinoivaa johtajaa, joka huolehtii niiden eteenpäin viemisestä ja resursoinnista. Johtamiseen panostaminen on tulosten kannalta erittäin merkittävää. Huolimatta pitkäaikaisesta yhteistyöstä, sovitusta menettelytavoista, julkilausumista, ohjeista ja suosituksista tulokset ovat jääneet paikallisiksi. Koko johtamisen ketjun toimivuus olisi varmistettava. Viranomaisten saaminen yhteiseen rintamaan voi olla vaikeaa ilman alan puitelakia ja muita säädöksiä. Toimeenpanon seuranta on hyvä vastuuttava nimetyille viranomaisille. Lisäksi monilla sektoreilla on toimintaan vaikuttava yhteisöainsäädäntöä, jonka painoarvo on suurempi kuin kansallisen lainsäädännön. Silava-raportin yhtenä ehdotuksena oli tietojohdajan palkkaaminen valtiohallinnon sektorille. Tämän asian voisi nyt ajankohtaisena nostaa laajempaan keskusteluun sekä ryhtyä toimenpiteisiin koordinoivan johtajan rekrytoimiseksi. Tietojohdattamisen järjestäminen kannattaa ymmärtää oleellisen tärkeänä asiana, jotta Suomi nousee tietoyhteiskunnaksi. Viestinnän keinot tulee käyttää. Palvelut tulee myös tehdä yrityksille ja kansalaisille tunnetuiksi. Tietojohdattamisen mahdollisuudet kokonaisuuden hahmottamisessa ja johtamisessa tulisi selvittää. Tietojohdattaminen tulee järjestää valtiokonsernitasolla kuin virastoissakin, jotta johtaminen ja konkreettinen toimeenpano saadaan linjaan ja asetetut tavoitteet toteutettua. SADe-raportin hankkeen nro 4:ssä, joka koskee Julkit-toiminnan sekinnyttämistä, on samaan aikaan järjestettävä tietopalvelutoiminnan johtamisen ja koordinoimisen julkisella sektorilla. Vastuutahona esityksen mukaan voisi olla valtiovarainministeriö. Työ- ja elinkeinoministeriö katsoo, että toimenpiteet, joilla tuetaan ja ohjataan julkishallinnon sähköisten asiointipalvelujen kehittämistä kokonaisuutena sekä edistetään palveluiden yhteentoimivuutta ja yhteisten ratkaisujen käyttöönottoa, ovat kannatettavia. Jotta sähköisten palvelujen kehittämistä pysytään edistämään valtionhallinnon lisäksi myös kuntatasolla, työ- ja elinkeinoministeriö pitää hyvänä sitä, että julkisen hallinnon yhteiset sähköiset palvelut kehitetään ja toteutetaan valtion ja kuntien yhteisenä Julkit-työnä.	Huomioidaan SADe-hankkeen jatkovalmistelussa. Julkit-toimintaa suunnitellaan hallituksen (6.3.2009) hyväksynnän kannanotton pohjalta ottaen huomioon SADe-hankkeen aikana saadut lausunnot.
Työ- ja elinkeinoministeriö	Ei aiheuta välittömiä toimenpiteitä	
Valtiovarainministeriö	Raportissa voitaisiin mainita, että Julkit-tuottajalle kaavailuista tehtävistä osaa - sähköisen asioinnin tukipalvelut – ollaan määrittämässä Valtiohallinnon vastuulle lainsäädännön muutoksella lyhyen aikavälin ratkaisuna. Valtiohallinnon toiminnan kehittämisen ja	Huomioidaan SADe-hankkeen jatkovalmistelussa. Julkit-

	sen resursoinnin ennakoitavuuden kannalta on toivottavaa, että Valtiokonttori olisi mukana Julkit- palvelutuottajaa koskevassa jatko suunnittelussa.	toimintaa suunnitellaan hallituksen (6.3.2009) hyväksymän kannan-oton pohjalta ottaen huomioon SAdE-hankkeen aikana saadut lausunnot.
Verohallitus	Kustannustehokkuutta lisätään tuottamalla yhteisiä palveluita niihin toimintoihin, jotka ovat yhteisiä. Tällaisia voivat olla esimerkiksi talous- tai henkilöstöhallinnon prosessit tai kuntien lakisäätöiset palvelut, jotka ovat kaikilla toimijoilla samoja. Myös eräitä tukiprosesseja voitaneen tuottaa yhteisinä, esimerkiksi asian- ja dokumentinhallinta sekä infrastruktuuri, esimerkiksi laajakaistat. Useilla viranomaisilla on kuitenkin täysin toisistaan poikkeavia prosesseja ja kun näitä digitalisoidaan ja niihin rakennetaan asiakkaan itsepalvelu, varsinainen asiakkaan käyttämä rajapinta, esimerkiksi asiointitili, on vain pieni osa kokonaisprosessista tai sen toteuttavasta tietojärjestelmästä. Julkit-ratkaisujen ei tule aiheuttaa Verohallinnolle ylimääräistä työtä tai kustannuksia.	Huomioidaan SAdE-hankkeen jatkovalmistelussa. Julkit-toimintaa suunnitellaan hallituksen (6.3.2009) hyväksymän kannan-oton pohjalta ottaen huomioon SAdE-hankkeen aikana saadut lausunnot.
Taho	Ohjaus (lainsäädäntö, jhs-suositukset ja ohjausorganisaatio)	
Eduskunta, tietohallintotoimisto	Julkishallinnon kehittämishankkeissa on kiinnitettävä erityistä huomiota yleisten suositusten ja standardien hyödyntämiseen aina kun uusia palveluita tai teknologioita otetaan käyttöön. Yhteiset määrittelyt takaavat järjestelmien semanttisen ja teknisen yhteensovivuuden. Määrittelytyön tulisi näkyä välittömästi käynnistettävissä toimenpiteissä (luku 13). SAdE- raportissa todetaankin, että "viranomaisen tulee tietojärjestelmäsovelluskehityksessä tukeutua kansallisesti määrittelyihin käsitteisiin ja tietorakenteisiin." Kansallista määrittelytyötä ei kuitenkaan ole vastuutettu kenellekään. Vastuu istui luontevasti JHS-järjestelmälle / JUHTAlle va- riskin, mikäli tietopalvelujen sovellus-sovellus –käytön rajapintojen sekä käytettävien XML-skeemojen määrittelyt käsitellään JUHTA:ssa ja hyväksytyt määritykset julkaistaan JHS-suosituksina, kuten raportissa ehdotetaan. Yhteisten määrittelyiden jatkuva ylläpito tulee resursoida riittävästi.	JUHTA hyväksyi 23.3.2009 ensimmäisen version XML-skeemoista. Huomioidaan SAdE-hankkeen jatkovalmistelussa.
Eduskunta	Sähköisen asioinnin kehittämiseksi on tärkeää ottaa huomioon tarkastusvaliokunnan viime vuoden kesäkuussa antamassa mietinnössä (TrVM 1/2008 vp – K 6/2008 vp, K 10/2008 vp) esittämät havainnot valtion IT-toiminnasta. Kuten raportista ilmenee, julkishallinnon IT-toiminnan koordinoimista on keskitetty 2000-luvulla esimerkiksi ValtIT ja KuntIT-yksiköihin. Edelleenkin ohjaavia yksiköitä on rinnakkain ja usealla päätöksenteon tasolla ja niiden välinen toimivalta ja tehtäväkenttä ei ole helposti hahmotettavissa. Tämä moninaisuus haittaa myös raportin lukemista, jossa yksiköiden yhteydet toistuvat. Raportin alkusivujen käsitteistöön olisi ollut hyödyllistä liittää myös ne julkishallinnon IT-johtamiseen liittyvät kansalliset yksiköt ja hankkeet, joissa päätöksentekoa tehdään. Raportista ilmenee, että yhteisiin tai yhteensopiviin sähköisiin palveluihin ja käytäntöihin liittyy melkoinen joukko lainsäädännöllisiä muutoksia sekä alemman tason ohjeita. On käyttäjien kannalta huomionarvoista, että näin kehitettävää sähköisten palvelujen ja asiointin infrastruktuuria ei säädellä käytännössä vain laeilla, vaan myös alemman tason ohjeilla ja määräyksillä sekä standardeilla. Lakia alemman tason ohjeiden ja määräysten sekä standardien voi raportin pohjalta ennakoitua myös muodostuvan kuntia ja julkishallinnon organisaatioita velvoittaviksi käytännöiksi.	Mietinnöistä on laadittu vastaus eduskunnalle ja ne on huomioitu jatkotyössä.

Eläketurvakeskus	Raportissa puhutaan ohjauksen vahvistamisesta (peruslinjaus 7) ja mainitaan välillinen valtionhallinto, jota esitetään ohjattavaksi lakien ja asetusten avulla. Työeläkejärjestelmän toimijoilla on jo pitkään ollut menestyksellisiä yhteistyötä eri viranomaisten kanssa (esimerkiksi TVV-liikenne, Palkka.fi-palvelu sekä tulojen vaihtoa suoraan Kelan ja verottajan kanssa). Yhteistyötä on tehty vapaaehtoisuuteen perustuen, koska osapuolet ovat ymmärtäneet sen hyödyt itselleen, toisilleen ja asiakkailleen. Uusia lakeja on tarvittaessa säädetty yhteistyön tarpeisiin. Jatkossakin riittävä väljyys lainsäädännössä on tarpeen, jotta kukin toimija voi hyödyntää omaa lähtökohtiaan palveluiden kehittämisessä. Yhteistoiminnan ja yhteentoimivuuden edellytyksiä on hyvä luoda esimerkiksi julkisen hallinnon yhteisten arkkitehtuurilinjausten kautta. Näiden linjausten on hyvä olla myös yksityisen sektorin käytettävissä, mutta vapaaehtoisesti, kuten esimerkiksi JHS-suositusten sisältö nykyään.	Huomioidaan SADe-hankkeen jatkovalmistelussa
Itella	Sähköisen asioinnin lainsäädäntö koskee osaltaan myös yksityisen sektorin tarjoamia asiointipalveluita. Näitä osin lakien uusimisen valmistelussa olisi syytä nykyistä laajemmin kuulla myös yksityisen sektorin toimijoita jo lakien valmisteluvaiheessa. Esimerkiksi uudistettavana oleva "laki sähköisestä asioinnista viranomaistoiminnassa" vaikuttaa myös Itellan tarjoaman NetPosti-palvelun käyttömahdollisuuksiin. Nykyisen lain säädös (24.1.2003/13) asettaa eri mediat (paperi ja sähköinen tiedoksianto) tarpeellomasti eriarvoiseen asemaan, mikä on omiaan hidastamaan julkisen hallinnon päätösten sähköistymistä.	Huomioidaan SADe-hankkeen jatkovalmistelussa
Jyväskylän yliopisto	Sähköisen asioinnin ohjauksen ja lainsäädännön kehittämiseksi on loppuraportissa esitetty julkisen hallinnon IT-toiminnan ohjauksen parantamista kokonaisvaltaista JHS-järjestelmää käyttäen (linjaus 20). Linjaukseen tulisi sisältyä valtionhallinnon kokonaisarkkitehtuurin (ValtiT/KA) laaja hyödyntäminen julkisella sektorilla sekä kokonaisarkkitehtuurin mukaisten kehittämissuunnitelmien päätöksentekoon liittyvän ohjauksellisen parantamisen ja käyttöönnoton. Yhteentoimivuutta koskevan lainsäädäntö kaipaa selkiyttämistä (linjaus 21). Kannattamme normiohjauksen vahvistamista ja lisäksi tulisi vahvistaa myös resurssiohjausta esim. JHS-ohjauksellisin avulla	Huomioidaan SADe-hankkeen jatkovalmistelussa
Kansaneläkelaitos	Tarvittavan säädöspohjan luominen julkishallinnon yhteisen tietohallintoratkaisun toteuttamiseksi on välttämätöntä. Ilman riittävän vahvoja normeja minkäänlaista yhteentoimivuutta julkisen hallinnon eri toimijoiden ja toimijaryhmien välillä ei voida saavuttaa.	Ei aiheuta välittömiä toimenpiteitä
Lahden kaupunki	Erityisesti suositusjärjestelmän (JHS-järjestelmä) sitovuuden lisäämiseen sekä lainsäädännön yhtenäistämiseen ja selkeyttämiseen tähtäävät linjaukset tukevat tällä hetkellä varsin moniulotteisten ja hankalaselkoisten käytäntöjen parantamista.	Ei aiheuta välittömiä toimenpiteitä
Maa- ja metsätalousministeriö	Maanmittauslaitoksen lausunnosta poiketen maa- ja metsätalousministeriö katsoo, että perusrekisteriasian neuvottelukunta ja paikkatietoasian neuvottelukunta voidaan tulevaisuudessa tarvittaessa siirtää JUHTAn yhteydessä toimiviksi elimiksi. Tämä tietysti edellyttää, että JUHTAn toimintatapoja samalla uudistetaan niin, että ohjausjärjestely ei vaaranna erityisalojen konkreettisen asiantuntemuksen käyttö- ja vaikutusmahdollisuuksia. Ohjausjärjestelyn uudistaminen tulee myös sovitaa käynnissä olevien kehittämisprosessien kannalta luonteviin ajankohtiin	Huomioidaan SADe-hankkeen jatkovalmistelussa
Logica	Mielestämme hyvä käytännön esimerkki arkipäiväistämistä on ns. JHS-järjestelmän suositukset. Logica on itse havainnut, että niiden käyttö riippuu usein organisaation halukkuudesta sitoutua pitkäjänteiseen yhteiseen ja yhtenäiseen toimintaan eri sidosryhmien kanssa. Lisäksi niiden käyttöaste riippuu merkittävästi JHS-aineistojen käytännössä havaituista hyödyntämismahdollisuuksista. Haluamme Logicaa kannustaa JHS-järjestelmän edistämistä. Tulisi kuitenkin pyrkiä niiden käytön yhtenäistämiseen/vakiointiin, esimerkiksi osana tarjouspyyntöjä. Nykyisin vaikuttaa siltä, että hyvätkin JHS-aiheet jäävät helposti taka-alalle	Huomioidaan JHS-järjestelmän jatkokehityksessä

	mm. tarjouspyyntö- ja kilpailutusprosesseissa. Jos näin käy, onko kovin pitkään enää niihin sitoutuvia ja hyödyntäviä tahoja?	
Liikenne- ja viestintäministeriö	Ohjauksella käsiteltävässä osassa on tarpeen tuoda esille sähköisen asioinnin ja tietoyhteiskunnan kehittämisen yhteydet. Hallinnon tietohallinnon ja sähköisten palveluiden kehittämisen koordinointi ja yhteensovittaminen kuuluu valtiovarainministeriön hallinnon kehittämisosastolle. Laajempia tietoyhteiskuntapolitiikan poliittisia ja strategisia linjauksia tekee Arjen tietoyhteiskunnan neuvottelukunta. Hallinnon sähköisen asioinnin poliittinen ohjaus kuuluu Hallalle, johon tietoyhteiskuntaministerin tulee osallistua tarpeen mukaan. Tulisi kuitenkin arvioida tarvetta lisäkoordinaatiolle näiden toimijoiden yhteistyölle.	Huomioidaan SADe-hankkeen jatkovalmistelussa
Maanmittauslaitos	Luvussa 9.3.4 on linjattu lainsäädännön toimijat rekistereiden ja It-toiminnan kehittämisessä. Listasta puuttuu MMM, jolla on rooli KTJ-lainsäädännössä ja sen kehittämisessä. Perustietorekisteriasioiden neuvottelukunnan tai pakkatietoasioiden neuvottelukunnan siirtäminen JUHTA:n jaostoksi ei ole kannatettava asia. JUHTA:n JHS-suositusten avulla harjoittama informaatio-ohjaus on toimiva ratkaisu jatkossakin.	Huomioidaan SADe-hankkeen jatkovalmistelussa
Microsoft	Tuleva laki pitäisi säätää siten, että se selkeästi velvoittaa rakentamaan konsernimaaisen hallinnon ohjausmekanismeineen sekä budjetointineen. Konsernihallinnolle pitäisi luoda mittarit, jotka perustuvat palvelutuotannon vaikuttavuuteen. Konsernin hallinnolla pitäisi olla puutteet velvoittaa eri hallinnonalat yhteisesti tuotettujen palveluiden käyttöön. Sanktiomenetelmät pitäisi olla käytössä, mikäli velvoitteita ei noudateta. Konsernin hallinnon yläpuolella pitäisi olla instanssi, joka säännöllisesti valvoo konsernin hallinnon toimintaa tavoitteita vastaan. Valvoa elin voisi olla valtioneuvosto. Haasteena on hajanainen ja tiukasti sektoritöitä hallintomalli ja johtaminen. Organisaatioita ja toimijoita valtion IT toimintojen osalta on vain lisääntynyt. ValtIT, KuntalIT, VAHTI, JUHTA, JHS, Hansel, Kuntaliiton Kuntahankinnan jne. Vaikka loppuraportin toimeksianto on "Julkit-kokonaisuuden määrittely", ei sitä loppuraportista löydy. Hyvä lähtökohta olisi arvioida eri toimijoiden tuloksellisuutta ja sen perusteella pohtia niiden jatkoa. KuntalIT tuloksellisuus on mielestämme erittäin heikko. On vaikea arvioida mitä konkreettista hankke olisi edistänyt tai mitä olisi jäänyt tapahtumatta ilman kyseistä erillistä toimijaa. Johtamisessa ja tuloshajauksessa on asetettava selkeämpiä tavoitteita ja kokonaisuus on syytä määritellä tarkemmin. Emme katso, että Valtioneuvosto tai Valtiovarainministeriö voisi edetä loppuraportissa esitetyn tulolinjauksen perusteella. Juuri tästä haasteesta on pohjimmiltaan kyse. Sähköisten palveluiden kehittämiselle tulee asettaa selkeät tavoitteet ja ennen kaikkea määritellä mistä päästä lähdetään liikkeelle.	Huomioidaan SADe-hankkeen jatkovalmistelussa
Oulun kaupunki	Joustavan sähköisen asioinnin estävän lainsäädännön esteet pitäisi myös kyetä poistamaan mahdollisimman pikaisesti, jotta verkottunut kehittämis- ja asiakaslähtöinen sähköinen palvelutoiminta olisi mahdollista. Raportissa on esitetty yhtenä linjauksena julkisen hallinnon IT-toiminnan ohjauksen kehittämisen entistä kokonaisvaltaisemmaksi JHS-järjestelmää käyttäen. Esitetyistä toimenpiteistä etenkin suositusten sitovuuden lisääminen ja suosituksia tunnettuuden parantaminen tukevat sähköisen asiainnin kehittämistä. Ei ole otettu kantaa julkisen hallinnon tietohallinto- ja tietoyhteiskuntahankkeiden rahoituksen koordinoituihin. Tätä asiaa on selvitetty JUHTA:n (Julkisen hallinnon tietohallinnon neuvottelukunta) asettaman rahoituskoordinaation muistiossa (VM015:02/2008). Hankemuotoisen kehittämistyön vaikuttavuuden lisäämiseksi tarvitaan vahvaa rahoituskoordinaatiota. Perustettavan Julkit:n tehtäviin pitäisi voida sisällyttää mahdollisuus vaikuttaa sekä kansainvälisesti että kansainvälisesti rahoitettavien hankkeiden koordinaatioon. Myös JUHTA:n roolia rahoituskoordinaatiossa pitäisi vahvistaa siten, että vaikutusmahdollisuudet koskevat myös ministeriö-	Huomioidaan SADe-hankkeen jatkovalmistelussa

	ja aluehallinnon tasoja.	
Opetusministeriö	Lainsäädännön selkeyttäminen sähköisen asioinnin ja palvelujen kehittämisen osalta on kannatettava tavoite. Pyrkimys lainsäädännöllä varmistaa tietojärjestelmien yhteentoimivuus edellyttää vielä tarkempaa selvitystä, jotta kehittämistyötä voidaan tehdä jatkossakin joustavasti muuttuvat tarpeet huomioiden. Tietojärjestelmien kehittämisessä on voitava käyttää toimialan ydintoimintoja ja palvelevaa käsitteistöä, joka sovitetaan ja täydennetään tarvittaessa tiedonsiirroissa käytettävään kansallisesti määriteltuihin käsitteisiin. Linjaus JHS – työn uudelleenorganisoinniseksi on kannatettava.	Huomioidaan SADe-hankkeen jatkovalmistelussa
Sosiaali- ja terveysministeriö	Normiohjauksen vahvistaminen voi olla välttämätöntä, mutta on varottava ettei säädöstasolla sidota liian tiukasti teknisiä toteutustapoja. Julkisen tietohallinnon ohjausjärjestelmän selkeyttäminen ja yksinkertaistaminen on kannatettava tavoite; tietohallintoa ei voida kuitenkaan eriyttää substanssista, esim. sosiaali- ja terveydenhuollon sähköisen tietohallinnon neuvottelukunnalle ja siihen liittyväle ohjausjärjestelmälle on selkeä tarve, kuitenkin poikkihallinnollisesta koordinoinnista on huolehdittava. Kohta 5. JULKISEN HALLINNON YHTEENTOIMIVUUSLAIN VALMISTELU SEKÄ SÄHKÖISEN ASIOINNIN LAINSÄÄDÄNNÖN KOKONAISTARKASTELUHANKE Hankkeen tehtävänä olisi mm. valmistella linjauksen 21 toteutuminen. Linjaus 21: Julkisen hallinnon sähköistä asiointia ja sähköisen hallinnon yhteentoimivuutta koskevaa lainsäädäntöä selkeytetään ja sitovaa normiohjausta vahvistetaan. ... Tietojärjestelmien yhteentoimivuuden varmistamiseksi tietojärjestelmien välisten tiedonsiirto- ja ratkaisujen tulee lakisääteisesti perustua avoimiin rajapintoihin ja kehitystyössä tukeutua kansallisesti määriteltuihin käsitteisiin (jätietorakenteisiin...) Tavoite on sinänsä hyvä, mutta onko perusteltua käynnistää näissä asioissa lainsäädäntöhanke? Voitaisiko keskeiset tavoitteet saavuttaa ohjauksen keinoin – etenkin jos työlle varataan riittävät resurssit. Monet käsitteet ”kuten avoimet rajapinnat” eivät ole täysin yksikäsitteisiä asioita. Asiakenttä on siis varsin monimutkainen, eikä linjattuihin toimenpiteisiin voi sitoutua ennen kuin tarkemmin on sovittu siitä, miten ”julkinen hallinto” määritellään, miten sähköisten asiointijärjestelmien kehittäminen erotetaan muusta toiminnan kehittämisestä ja miten asia vaikuttaa jo perustuslaissa määriteltyn toimivaltajakoon.	Huomioidaan SADe-hankkeen jatkovalmistelussa
Suomen Kuntaliitto	Pitää edelleenkin tärkeimpänä sähköisten palvelujen ja koko julkisen hallinnon yhteentoimivuuden kehittämistoimenpiteenä JHS-järjestelmän resursoinnin merkittävää lisäämistä. Riittävän laaja ja laadukas suosituskokonaisuus on ehdotettujen suurempien kehittämishankkeiden edellytys ja välttämätön ohjauksen väline riippumatta siitä, tehdäänkö sitä informaatiolla vai normilla. Työryhmän esittämä perustietovarantojen rajapintojen pikainen määrittely on yksi tärkeä osa tulevaa JHS-järjestelmän kehittämistä.	Huomioidaan SADe-hankkeen jatkovalmistelussa
Ulkoasiainministeriö	Julkishallinnon IT-kehityksessä ovat oleellisia avoimet rajapintaratkaisut järjestelmien välillä, ei niinkään järjestelmien sisäinen tekniikka. Edelleen sopimuskäytännöissä on tärkeää se, että olemassa olevien ratkaisujen käyttöehdot eivät estä avoimia kilpailutuksia palvelujen laajentamisen ja uudistamisen yhteydessä. Markkinoiden kehitystyössä ei myöskään tule lähtä IT-näkökulmasta vaan palveluista.	Huomioidaan SADe-hankkeen jatkovalmistelussa

Valtion tietopalvelujen yhteistyöryhmä, Valtipa	Lakien luettelossa mainitaan arkistolaki: "arkistolaitoksella on toimivalta antaa koko julkisen hallinnon arkistointia koskevia tarkentavia velvoittavia määräyksiä". Tekstistä ei selviä, esitetäänkö arkistolain uudistamista. Arkistolain ja sen tulkinnan tarkastelu on tarpeen. Arkistolain mukaan kukin viranomaisen huolehtii asiakirjojensa arkistoinnista. Ongelmaksi muodostuvat tiedot, jotka syntyvät prosessissa, johon osallistuu useampi viranomainen. On tarpeen selvittää, onko AL:ää toimivaltaa ohjata tietoprosessia tiedon koko elinkaaren ajalta vai vain asiakirjojen arkistoinnin (pysyvän säilytyksen) osalta. Tiedon yhteentoimivuuden varmistamiseksi tarvitaan ohjausta, jota toteutetaan vuorovaikutuksessa tietoa tuottavien organisaatioiden kanssa. Yhteentoimivuuden aikaansaamiseksi on otettava tiedon syntyvaiheessa ja tiedon koko elinkaaren aikana huomioon, mihin tietoa elinkaaren eri vaiheissa tarvitaan. Tiedon yhteentoimivuus edellyttää ohjausta. Sisällönhallinnan ohjaus ei ole selkeästi minkään kansallisen organisaation vastuulla. Ohjaus soveltuisi AL:n tehtäväksi. Raportissa mainitaan ohjausorganisaatioina erilaisia neuvottelukuntia, johtoryhmiä ja koordinaatioryhmiä, sekä Julkit tietohallinnon ohjaajana. Tiedon yhteentoimivuuden aikaansaamiseksi tarvitaan kuitenkin myös tietöalan asiantuntemusta, jota on OPM:n alaisissa virastoissa kansallisarkistossa ja kansalliskirjastossa, sekä tietojohtamisen asiantuntemusta jota on myös tietopalveluissa. Raportissa on otsikkotasolla esillä tietopoliittika (luku 7.3) ja vaihtoehtoisena ratkaisumallina esitetään perusrekisteriasioiden neuvottelukunnan tehtäväksi kansallisen tietopoliittikan linjausten valmistelua (s. 81). Toimenpidelinjauksissa kansallisen tietopoliittikan laatimista ei esitetä. Jos sellaiseen kuitenkin päädytään, Valtipan näkemyksen mukaan kansallisen tietopoliittikan linjausten vastuutaho olisi opetusministeriö.	Huomiodaan SADe-hankkeen jatkovalmistelussa
Valtiovarainministeriö	Hankkeiden laajuus ja niiden vaatimien investointien määrä huomioiden tulisi ennen kaikkea huolehtia siitä, että yhteentoimivuuksien valmistelu ja sähköisen asioinnin lainsäädännön kokonaistarkasteluhanke vie täysin läpi mahdollisimman nopealla aikataululla, jolloin pystyttäisiin varmistamaan kehitettävien palveluiden laaja käyttöönotto ja hallinnon rakenteiden uudistaminen. Yhteentoimivuuksien valmistelu onkin hankkeista merkittävin, sillä nykyisin ei ole riittävää säädöserustaa, jolla voitaisiin ohjata sähköistä asiointia ja sähköisen hallinnon yhteentoimivuutta julkisella sektorilla. Valmistelussa on arvioitava tarve ja mahdollisuudet velvoittavaan ohjaukseen yhteisten palvelujen ja yhteen toimivien järjestelmien käytössä. Tämän lainsäädännön kehittäminen on ministeriön arvion mukaan kiireellisyyssjärjestyksessä kärjessä, jotta saadaan syntymään tavoitellut kustannussäästöt ja tuottavuuden nousu. Tästä syystä hankkeen läpivienti on todennäköisesti pakko saada käyntiin ennen kuin käynnistetään mittavia investointeja vaativia laajojen yhteisten ratkaisujen toteutushankkeita.	Huomiodaan SADe-hankkeen jatkovalmistelussa
Verohallitus	Metatietojen standardointi ja sanastojen muodostaminen ovat tarpeellisia asioita, mutta niitä ei pidä vain hankkeistaa, vaan organisoida pysyvästi oikean tahon vastuulle (esim. TIEKE tai SFS tai JHS). Nykyinen sähköistä asiointia (Laki sähköisestä asioinnista viranomais-toimin-nassa 24.1.2003/13) koskeva säädös on vanhentunut eikä sovi yhteen asiointitilien idean kanssa, sillä todisteellisesti tiedoksi annettavat asiakirjat olisi edelleen toimitettava asiakkaalle paperilla, ellei hän ole niitä "noutanut" 7 päivässä. Verohallinnon lähettäessä miljoonille asiakkaille massatuotantona päätöksiä tai muita asiakirjoja, ei prosessiin enää voi lisätä uudelleentuloita, vaan sähköiseksi ilmoittautuneen asiakkaan tulee voida katsoa saaneen asiakirja ilman erillistä kuittausta. Tämä säädösmuutoksen selvitystyö on annettu 16.2.2009 VM:n asettamalle selvitystyöryhmälle ja sen määräaika on 31.12.2009.	Huomiodaan SADe-hankkeen jatkovalmistelussa
Ympäristöministeriö	Paikkatietoasiain neuvottelukunnan liittämistä JUHTAn yhteyteen ei kannatella. Yhteistyö JUHTAn ja paikkatietoasiain neuvottelukunnan välillä tulee kuitenkin olla tiivistä.	Huomiodaan SADe-hankkeen jatkovalmistelussa
Elintarviketurvallisuus	Loppuraportissa ehdotetaan JUHTA:n roolin vahvistamista rajapintojen määrittelyssä. Kansallisten rajapintojen ja XML-skeemojen	Huomiodaan SADe-hankkeen jatkovalmistelussa

suusvirasto, Evira	lisäksi Eviran on huomioitava EU:n eri toimijoiden kanssa tapahtuva tiedonsiirto ja sitä koskevat määritykset ja vaatimukset rajapintojen suhteen. Pelkästään JUHTA:n määrityksiä ei voida käyttää.	jatkovalmistelussa
Taho	eDemokratia	Reaktio
Accenture	Kannatettava linjaus. Mitä enemmän kansalaisille on tarjolla mm. sähköisiä lupaprosesseja ja toisaalta näkymä niiden käsitteilylanteeseen, sitä suoraviivaisemmaksi ja avoimemmaksi julkishallinnon toiminta muuttuu. Sen sijaan, että välittömästi käynnistetään mittava hanke osallistumisympäristön kehittämiseksi, voitaisiin tutkia millä tavalla julkishallinto voisi hyödyntää jo olemassa olevia osallistumisympäristöjä. <i>Eduskunnan keskustuskanslia:</i> Eduskunnan kannalta keskeistä on eduskunnan ja valtioneuvoston välisen sähköisen hallinnon kehittäminen yhteisten määrittelyjen ja jopa yhteisten tietojärjestelmien avulla. Tässä mielessä eduskunta on valmis osallistumaan myös sähköisen osallistumisympäristön kehittämiseen ja käyttöönottoon. Sähköisen osallistumisen ja vaikuttamisen hankkeissa tulee kiinnittää erityistä huomiota vaikuttavuuteen ja resursointiin. <i>Valiokuntasihteeristön kommentit:</i> Osallistumisnäkökulmasta raportissa pidetään (s. 21) ongelmallisena sitä, että kansalaisten verkon kautta tapahtuva kuuleminen on ollut hallintokeskeistä eikä osallistumisen yhteys päätöksentekoon ole aina ollut riittävän selkeää. Tällainen ongelmallisuus on ainakin eduskunnan näkökulmasta arvioituna jossain määrin luonnollista, koska – kuten valiokuntasihteeristö jo aiemmin lausunnossaan huomautti – poliittikkavalintojen sisältöön vaikuttamisen painopiste ajoittuu ministeriöiden valmisteluprosesseihin. Loppuraportissa esitetään erilaisia verkodemokratiainfrastruktuuriin toteuttamisvaihtoehtoja. Yksi näistä on (s. 88-89), että rakennetaan julkisen hallinnon ja eduskunnan yhteinen osallistumisympäristö, joka tarjoaa työvälineet myös kuntatasolle. Osallistumisympäristö olisi samaan aikaan sekä keskitetty että hajautettu (s. 89 ja s. 114). Vaihtoehto jää valiokuntasihteeristön mielestä epämieliseksi. Valiokuntasihteeristö kiinnittää vakavaa huomiota hankkeen kustannuksiin, joiden arvioidaan (s. 121-122) olevan ensimmäisessä vaiheessa 900 000 – 1 000 000 euroa, minkä lisäksi tulisivat maksettaviksi noin 500 000 euron vuotuiset ylläpitokustannukset. Arvio ylläpitokustannusten suuruudesta on yli kaksinkertaistunut Sähköisen kuulemisen kehittämisen valtiorahallinnossa, II vaihe -työryhmän loppuraportista. Tämän suuruusluokan hankkeen toteuttaminen ei vaikuta nykyisessä taloudellisessa tilanteessa realistiselta tai päämäärensä selkiyttävältä. Toteuttamiskelpoisempi saattaa siksi olla se malli (s. 88), jossa kansalaisvuorovaikutuksen toteuttamis- ja kehittämismuutokset siirretään kullekin ministeriölle ja hallinnonalalle sekä alue- ja paikallishallintoon.	Huomioidaan SADe-hankkeen jatkovalmistelussa
Itella	Kansalaisten kuulemisen ja osallistumisen ongelma ei ole teknisten ympäristöjen tai sähköisten palvelujen puute. Osallistumista voi tapahtua vain, jos viranomaisen huomioi kansalaisilta saadun palautteen toimissaan. Keskeinen ongelma onkin luoda ja jalkauttaa toimintamalli, jossa kansalaispalautte tulee käsitellyksi ja huomioiduksi. Verko on täynnä keskustelufoorumeita, äänestyksiä ja muita yhteisöllisiä palveluita, joissa otetaan voimakkaastikin kantaa valmistella oleviin asioihin. Kyse ei ole teknisen ratkaisun tai osallistumisen puuttumisesta vaan siitä, että nämä kansalaisten kan-	Huomioidaan SADe-hankkeen jatkovalmistelussa

	nanotot eivät tule riittävän systemaattisesti huomioiduiksi hallinnon prosesseissa.		
Jyväskylän yliopisto	Sähköisen osallistumisen ja vaikuttamisen (eDemocracy) linjaukset kansalaisten kuulemisesta ja vaikuttamismahdollisuuksista ovat riittävät.	Ei aiheuta välittömiä toimenpiteitä	
Kansaneläkelaitos	Sähköisen osallistumisympäristön rakentaminen on ajatuksellisesti moderni ja uudistusmielinen tavoite. Verkodemokratia saattaa parhaimmillaan tarjota kansalaisille nopean ja tehokkaan tavan osallistua yhteisten asioiden hoitamiseen. Pelkkä sähköinen äänessäminen ei kuitenkaan riitä, vaan osallistumismahdollisuuksien tulisi ulottua kaikkeen julkiseen hallintoon.	Huomiodaan SADe-hankkeen jatkovalmistelussa	
Lahden kaupunki	Sähköisten osallistumis- ja vaikuttamismuotojen kehittäminen (peruslinjaukset 9 ja 10) on valtakunnallisesti ja paikallisesti vielä hyvinkin alkuvaiheessa, joten kaikki tätä yhti tietoyhteiskunnan peruspiiraria tukevat toimenpiteet ovat tervetulleita.	Ei aiheuta välittömiä toimenpiteitä	
Logica	On hyvä, että raportissa on kirjattu erilaiset kansalaisvaikuttamiseen, verkodemokratiaan ja sosiaaliseen mediaan liittyvät aiheet. Olisi mielestämme kuitenkin hyvä pyrkiä liittämään näitä aiheita lähemmäksi uudistuvia toiminta- ja prosessimalleja. Vaarana on helposti se, että erilaiset uudet kanavat ja välineet muodostavat lisää käyttöölyitymiä ja niiden sisälle tietosisältöjä, joiden hyödyn-täminen vanhoilla toimintamalleilla ei luo mitään uutta tai hyvää – pahimmillaan vain lisää sirpaloituneita palveluita ja järjestelmiä. On hyvä muistaa, että termit Web 2.0 ja Web 3.0 edellyttävät toimiakseen myös uudenlaisia ihmisten arkielämään liittyviä proses-seja ja verkostoja.	Huomiodaan SADe-hankkeen jatkovalmistelussa	
Microsoft	Erialaisten asiakastytytyväisyytyökalujen avulla kyetään suuntaamaan ja kehittämään palveluja. Osallistumisympäristöjen kautta päästään vielä pidemmälle. Yhäältä valtion toimesta luotujen ympäristöjen sijaan kuulemista ja osallistumista tulisi siirtää yhteisöihin, joissa jo on ihmisiä ja voimaa. Hyvänä esimerkkinä toimii poliisin läsnä-olo IRC-galleriassa. Hallinnon tulee suunnata toimintaansa siten, että pikaviestin-ten, kuten Mesen tai yhteisötyökalujen, kuten Facebookin, mahdollisuuksia aktiivisesti arvioidaan ja myös uskalataan kokeilla.	Huomiodaan SADe-hankkeen jatkovalmistelussa	
Opetusministeriö	Hallinnon ja eduskunnan yhteisen osallistumisympäristön kehittäminen olisi kansalaisen kannalta selkein ratkaisu sähköisen osal-lisuuden ja vaikuttamisen edistämiseen. Sähköisten järjestelmien tulee integroitua sähköisen hallinnon järjestelmiin standardien kautta. Laajeneva monikanavaisuus kulut-taa runsaasti työaika. On varauduttava myös siihen, että julkishallinto ei resurssisyytiä pysty vastaamaan monien kanavien kautta tulevaan palveluiden, asiantuntemuksen ja osallistumisen kysyntään.	Huomiodaan SADe-hankkeen jatkovalmistelussa	
Sosiaali- ja terveysturvan keskusliitto, STKL	STKL kannattaa työryhmän esittämää helpottamismenettelyä, jolla kansalaisten osallistumis- ja kuulemiskäytäntöjä pyritään tehos-tamaan.	Ei aiheuta välittömiä toimenpiteitä	
Tieto	Tämä kokonaisuus on asiakaslähtöisyyden ja kansalaisyhteiskunnan vahvistamisen kannalta keskeinen ja edellyttää raportissa esitettyä konkreettisempaa toimintaohjelmaa ja merkittäviä panostuksia.	Ei aiheuta välittömiä toimenpiteitä	
Ulkoasiainministe-riö	Linjauksessa painotetaan tarvetta kuulla palvelujen käyttäjiä ja luoda uusia vaikutuskanavia. Oleellista on myös kehittää osaamis-ta, mielenkiintoa sekä uskoa ja uskallusta vaikuttaa käytännössä verkon kautta. Kansalaisten jakautuminen osaaviin verkkoakti-veihin ja sähköisistä palveluista syrjäytyneisiin on huomioitava ja pyrittävä parantamaan tilannetta nykyisestä. Kasvava maahan-muutto lisää varsinkin kansalaisille kohdennettavien palvelujen kehittämisen haasteita, kun palvelua käyttävät esim. erilaisen	Ei aiheuta välittömiä toimenpiteitä	

	osaamistaustaan ja kielitaidon omaavat ihmiset.		
Valtiovarainministeriö	Ministeriö näkee myös tärkeänä sähköisen osallisuuden kehittämistyön jatkamisen, verkko-osallistumisen menetelmiä ja kanavia on kehitettävä tukemaan kansalaisten vaikutusmahdollisuuksia päätöksentekoon ja valmisteluun. Raportissa esitetty linjaus verkodemokratian infrastruktuurin kehittämisestä osin keskitetyn ja osittain hajautetun mallin mukaisesti on kannatettava.	Ei aiheuta välittömiä toimenpiteitä	
Verohallitus	Tämä kohta lienee mukana vain siksi, että kansainvälisessä vertailussa yhtenä kriteerinä on mukana sähköinen osallistuminen. Asiaa tulisi tarkastella yhteiskunnallisena eikä teknisenä ilmiönä. Linjaukset ja Suomeen suunnitellut kehittämis-toimenpiteet tuntuvat keinoitekoisilta eikä niiden vaikuttavuudesta vertailuarvion paranemiseen ole mitään takuuta, ts. paraneeko osallistuminen mahdollistamalla se sähköisesti?	Ei aiheuta välittömiä toimenpiteitä	
Ympäristöministeriö	Loppuraportissa esitetyt linjaukset ovat oikeansuuntaisia, sillä hallinnon on oltava siellä missä kansalaiset ja yhteisöt ovat ja käyvät keskustelua. Näin menetellen kansalaisvaikuttamisen mahdollisuudet vahvistuvat ja asioiden valmisteluun saadaan monipuolisempi näkemys.	Ei aiheuta välittömiä toimenpiteitä	
Taho	IT-palvelumarkkinat	Reaktio	
Accenture	On kannatettavaa, että samalla kun edistetään tietoteknisten ratkaisujen toteuttamista valtionhallinnossa, halutaan varmistaa markkinoiden toimivuus. On syytä korostaa, että viranomaisilla on käytössään yhteisiä hankintaorganisaatioita, jotka tukevat hankintaan liittyvissä asioissa sekä jo olemassa olevia puitesopimuksia, joita useat viranomaiset jo nyt voivat hyödyntää. Sähköisten palvelujen osalta olisi otettava huomioon, että niiden toteuttamiseen liittyvät mahdolliset puitesopimukset ohjaavat mahdollisimman järkevään hinnoitteluun niin laite- kuin toteuttamiskustannusten ja ylläpitokustannusten osalta.	Huomiotaan SADe-hankkeen jatkovalmistelussa	
Eduskunta	Markkinoiden kehittäminen ja kilpailun edistäminen ovat hyviä tavoitteita. Yhteisten rakenne-, rajapinta- ja metatieto- ym. määritysten avulla helpotetaan vaatimusmäärittelyjen laadintaa ja kilpailutusten järjestämistä, edistetään ketterää (agile) järjestelmäkehittämistä ja myös pienten toimijoiden mahdollisuuksia menestyä tarjouskilpailuissa. Tämä merkitsisi mm. toimijoiden kirjon lisääntymistä ja kotimaisen osaamisen ja tietämyksen vahvistamista.	Ei aiheuta välittömiä toimenpiteitä	
Fujiitsu	Raportissa on mielestämme hyvin huomioitu julkisen hallinnon hankintamenettelyistä seuraavat esteet sähköisten palvelujen kehittämiselle. SADe-raportin huomioissa kehoitetaan palveluntarjoajia verkostoitumaan ja pyydetään kiinnittämään huomioita pienempien yritysten mahdollisuuteen tarjota konsortiona tai alihankkijana ratkaisujaan. Kokemuksemme mukaisesti yhteistyötä ovat rajoittaneet erityisesti suljetut järjestelmät ja rajapinnat. Toinen yhteistyötä merkittävästi rajoittava tekijä on hankintamenettely ja julkishallinnon IT-hankintojen sopimusehdot (JIT) ja niiden käyttäminen tarjouspyynnöissä. Joissakin tarjouspyynnöissä JIT-ehtot ovat ehdottomia edellytyksiä ja niihin eivät tarjoajat saa esittää poikkeamia. Yleisluonteisuuden vuoksi JIT-ehtoja ei kuitenkaan ole suunniteltu käytettäväksi sellaisenaan laajoihin palvelu- ja projekti-hankintoihin ja ne myös pitävät sisällään IT-toimialalle vieraita ehtoja. JIT-ehtojen käyttäminen väärin hankinnoissa johtaa myös siihen, että yritysten kumppanoituminen vaikeutuu kolmestakin syystä: A) kansainväliset teknologiatoimittajat eivät hyväksy JIT-ehtoja, B) pienille yrityksille JIT-ehtoista seuraa kohtuuttomat riskit ja C)	Huomiotaan SADe-hankkeen jatkovalmistelussa	

	tarjousten määrä vähenee kaupallisista, ei tarjotaan liittyvistä syistä.	
IBM	Suomen julkisen sektorin IT-palvelumarkkinat ovat hyvin keskittyneet ja markkinoille tulon kynnys on korkea, samoin kynnys toimittajan vaihtamiselle on usein korkea. Yksi syy tilanteeseen on nykyisten tietojärjestelmien epästandardimaisuus ja siitä seuraava riippuvuus alkuperäisestä toimittajasta. Näin ollen linjaus koskien avointen tietojärjestelmien ja määritysten käyttöönottoa, standardointi- ja koulutustoimenpiteitä sekä toimittajavuoropuhelun lisäämistä on erittäin tarpeellinen. Raportissa esiintunut hankintaosaamisen kehittämisen tarve niin ostaja- kuin myyjäpuolellakin pitää paikkansa ja sen kehittäminen yhteistoiminnassa on tarpeellista.	Ei aiheuta välittömiä toimenpiteitä
Itella	Itellan näkemyksen mukaan julkisen hallinnon IT-toiminta tulisi aina ostaa markkinoilta ensisijaisesti palveluna. Tietojärjestelmäkomponenttien teknisen kokoonpanon määrittelyn sijaan tulisi panostaa kokonaisuuden yhteentoimivuusrajoitusten tunnistamiseen ja avoimeen määrittelyyn. Ongelmat ja haasteet on hahmotettu hyvin. Linjattujen toimenpiteiden riittävyttä on vaikea arvioida ennakolta. Tämän vuoksi on tärkeää, että toimenpiteillä saavutettua vaikuttavuutta mitataan ja tulosten perusteella ryhdytään tarvittaessa lisätoimenpiteisiin.	Huomioidaan SADe-hankkeen jatkovalmistelussa
Jyväskylän yliopisto	Markkinoiden kehittäminen (eMarkets) kansallisena linjauksena on suppea. Julkisen hallinnon IT-markkinat tulisi nähdä myös kansainvälisinä. Markkina-alueena olisivat vähintään Pohjoismaat ja Euroopan unioni.	Huomioidaan SADe-hankkeen jatkovalmistelussa
Logica	IT-palvelumarkkinoiden osalta tuodaan esille toisaalta pirstoutuneet markkinat toisaalta kilpailun vähyys. Toteamat ovat osin toisilleen ristiriitaiset. Mekanismeja, joilla markkinat ovat muodostuneet olemassa olevan kaltaiseksi pohditaan varsin niukasti, samoin markkina-asetelman todellisia hyötyjä ja haittoja. On selvää, että pieni markkina, jollaisena julkisen sektorin IT-markkinaa ja Suomen IT-markkinaa kokonaisuudessaankin voidaan pitää, ei riitä ylläpitämään suurta määrää toimijoita. Globaali kilpailu, jolle suuret toimijat joka tapauksessa alistuvat, edellyttää tehokasta toimintaa, eikä Suomen kansantaloudenkaan etu ole ylläpitää tai tukea tehoittomia palvelutuottajia. Raportissa on tarkasteltu kilpailua yksin-omaan organisaationäkökulmasta kun mielekkäämpää olisi analysoida markkinoiden tehokasta toimintaa osaamisen ja kumppanuuksien näkökulmasta. Pienet toimijat voivat menestyksekkäästi toimia suurempien IT-palveluyritysten komponenttitoimittajina osaamisensa mukaan. Tällainen asetelma tukisi myös suomalaisen IT-toimialan kansainvälistä kilpailukykyä, joka nyt on raportissa sivuutettu kokonaan. Vastaavanlainen ekosysteemi on rakentunut monelle muulle toimialalle, kuten esimerkiksi telekommunikaatio- ja autoteollisuuteen, jossa lopputuottajia on suhteellisen vähän, mutta alihankkijoita paljon. Pienet toimijat eivät yksin kykene kilpailemaan globalisoituvilla markkinoilla, ja jos julkisen sektori pyrkii ohjaa-maan hankintojaan yrityksille, joilla ei ole kansainvälistä potentiaalia, vaarana on, että suurten yritysten toimintaa näivetetään siinä määrin, että nekaan eivät selviä ylikansallisesta kilpailusta. Raportissa on esitetty kuva (nro 11) julkisen hallinnon IT-markkinoiden ongelmamerittelystä. Siinä on esillä joukko hyvin erilaisia asioita. Kuvaustavasta johtuen mm. niiden vaikutukset, merkitykset ja riippuvuudet keskenään on hyvin vaikea hahmottaa. Lisäksi osa-asioista on hyvin yleisellä tasolla ja osa hyvin yksityiskohtaisia. Kilpailuttamista koskevassa tavoitetilassa kuvataan hyvin, miten kilpailutilanteessa tulee huomioida eri kustannustekijät aikadi-mensio mukaan lukien, sen sijaan hyötyjen analysointi sivuutetaan lähes täysin (viitataan kylläkin investointilaskelmiin, mutta tarkemmassa käsitte-lyssä tuodaan esiin lähinnä erilaiset kustannuserät, ei tuottoja). On kuitenkin selvää, että erilaisten ratkaisujen (ja palvelutoimittajien) kyky tukea sellaisia toiminnallisia muutoksia, joilla on mandollista realisoida tavoiteltavat hyödyt, vaihtelevat	Huomioidaan SADe-hankkeen jatkovalmistelussa

	merkittävästi. Parhaaseen lopputulokseen päästään yleensä, kun hyödynnetään asiakkaan oman osaamisen tukena IT-palvelutoimittajan osaaminen prosessien analysoinnissa, kehittämisessä ja muutosjohtamisessa, sillä se tietää parhaiten, millaiset toimintamallit toteuttavat parhaiten teknologian mahdollisuudet. Käyttöönottohankkeisiin tulisi aina sisällyttää toiminnankehittämiprojekti, joko osana IT-hankintaa tai kilpailutuksellisesti siitä erillään (mutta osana samaa hanke-kokonaisuutta). Kuten jo aiemmin tässä lausunnossamme mainitsimme, tulisi tavoitteena olla yhtenäisten arkkitehtuurien ja logisten järjestelmien kokonaisuus. Niiden kehittämisen perustekijänä tulisi olla toiminnan prosessin ja käyttäjälähtöinen kehitys sekä niihin liittyvien hyötyjen mittaaminen. Siten voidaan parhaiten luoda heti alusta pitäen yhteentoimivia ja avoimia arkkitehtuureita tukevia tietojärjestelmiä.	
Opetusministeriö	Linjaus edistää julkisen hallinnon IT-toiminnan markkinoiden toimivuutta määritysten käyttöönotolla, standardointi- ja koulutustoimenpiteillä ja vuoropuhelulla toimittajien ja viranomaisten välillä, on tavoitteena hyvä, mutta vaatii hallinnonalojen välistä yhteistyötä täsmennyäkseen.	Huomiodaan SADe-hankkeen jatkovalmistelussa
Tieto	Peruslinjauksena esitetyt toimenpiteet ovat perusteltuja. Vuoropuhelun merkitystä toimittajien ja viranomaisten välillä on syytä korostaa, sillä nykyinen hankintamenettely on sitä joiltakin osin rajannut ja vähentänyt. Myös keskinäistä työnjakoa on syytä yhteistyössä selkeyttää. Raportin toteamus, että selvitetään elinkaarimallin soveltuvuutta julkisen hallinnon IT- ja ICT-hankinnoissa on siinä mielessä turha, että riittävät edellytykset ovat jo olemassa. Elinkaarimalli olisi otettavissa jo käyttöön.	Huomiodaan SADe-hankkeen jatkovalmistelussa
Verohallitus	Verohallinnon tietotekniikassa keskeistä on toiminta- ja tuotantovarmuus. Tämä heijastuu myös käyttämiimme tietotekniikkatoimittajiin. Käytämme pitkän elinkaaren koettuja teknologioita ja kumppaneillamme edellytämme toimituskykyä ja pysyvyyttä. Toimittajille kertyy arvokasta substanssi- ja menetelmäosaamista toimialaltamme, jota ilman tuottavuutta ei synny. Sähköiset asiointipalvelut ovat osa verotuksen tietojärjestelmäkokonaisuutta. Edellä mainitun johdosta markkinoiden teknisten innovaatioiden hyödyntäminen on haaste.	Ei aiheuta välttömiä toimenpiteitä